

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 16 кастрычніка 1987 г. © № 42 (3400) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Дзеячы культуры, літаратуры і мастацтва! Стварайце творы, сугучныя рэвалюцыйным пераўтварэнням, пафасу перабудовы! Актыўна садзейнічайце духоўнаму ўзбагачэнню грамадства!

(З Заклікаў ЦК КПСС да 70-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі).

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ аб пленуме Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі

14 кастрычніка 1987 года адбыўся восьмы пленум Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі.

На пленуме разглядаюцца арганізацыйныя пытанні.

Пленум вызваліў т. Барташэвіча Генадзя Георгіевіча ад абавязкаў другога сакратара і члена Бюро ЦК Кампартыі Беларусі ў сувязі з пераходам на іншую работу.

Пленум выбраў другім сакратаром і членам Бюро ЦК Кампартыі Беларусі т. Ігрунова Мікалая Стэфанавіча, які працаваў раней намеснікам загадчыка Аддзела арганізацыйна-партыйнай работы ЦК КПСС.

Пленум вызваліў ад пасады загадчыка аддзела культуры ЦК Кампартыі Беларусі т. Антановіча Івана Іванавіча ў сувязі з пераходам на іншую работу і зацвердзіў на гэтай пасадзе т. Вайтовіча Яўгена Канстанцінавіча.

У рабоце пленума прыняў удзел інструктар Аддзела арганізацыйна-партыйнай работы ЦК КПСС т. Мешчаракоў Г. П.

Дзеціям — клопат і ўвагу

14 кастрычніка ў Маскве, у Малонай зале Дома саюзаў, адбылася ўстаноўчая канферэнцыя Савецкага дзіцячага фонду імя У. І. Леніна. Дэлегацыі і госці атладысментамі сустралі прывітанне Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова, якое зачытаў сакратар ЦК КПСС Г. П. Разумоўскі. З данкладам аб асноўных напрамках дзейнасці Фонду выступіў старшыня яго аргкамітэта, пісьменнік А. Ліханаў.

Дэлегацыі зацвердзілі статут Фонду. Выбраві яго кіруючыя органы. Старшынёй праўлення выбраны А. Ліханаў.

— ДНІ Беларусі ў Маскве на ВДНГ СССР — свята знамянальнае і своеасаблівае. Знамянальнае — бо адбываецца яно напярэдадні светлага юбілею першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы, народжанай Вялікім Кастрычнікам. І Беларусь — роўная сярод роўных у сям'і братніх народаў — трымае справядзачу аб сваім сацыяльным, эканамічным і культурным развіцці за сем дзесяцігоддзяў Савецкай улады. Я сказаў, што гэтае свята — своеасаблівае. І гэта зразумела, бо праходзіць яно ў час вялікіх пераўтварэнняў у нашай краіне, а значыць — і ў рэспубліцы, якая жыве духам перабудовы, дэмакратыі, абнаўлення. Вось чаму ў Маскве мы не проста будзем рапартаваць аб сваіх дасягненнях, якія сапраўды значныя, але і будзем шчыра гаварыць пра нашы праблемы, бо, як нядаўна адзначыў Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў, мы сталі іншымі ў адносінах сваіх дзеянняў, і юбілей дзяржавы сустракаем не ў патоку пустаслоўя, а ў дзелавой, патрабавальнай абстаноўцы. Вядома, на сустрэчах у Маскве нам нельга не сказаць пра тое, што летась і сёлета выконваюцца намечаныя планы работнікі ўсіх галін: прамысловасці, транспарту, сувязі, гандлю, бытавога абслугоўвання рэспублікі, што тэмпы вытворчасці прамысловай прадукцыі ўзраслі на 6,4, а прадукцыйнасць працы — на 6,1 працэнта, павысіўся культурны ўзровень народа, актыўна завалася дзейнасць усіх грамадскіх арганізацый, творчых саюзаў рэспублікі. Мы раскажам масквічам і гасцям сталіцы пра тое, што ў гэтым годзе атрыманы рэкордны ўраджай збожжавых культур — на 34,6 цэнтнера з гектара, звыш 200 — бульбы, на 7 працэнтаў павялічылася вытворчасць малака, на 9 працэнтаў — мяса. Нам прыёмна, што партыя і ўрад высока ацанілі працу работнікаў аграпрамысловага комплексу:

Дзень добры, Масква!

Учора раніцай сталіца Радзімы ўрачыста сустракала афіцыйную дэлегацыю з Савецкай Беларусі, якая накіравала сваіх пасланцоў для ўдзелу ў Днях рэспублікі, прысвечаных 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. Напярэдадні ад'езду дэлегацыі з Мінска наш карэспандэнт сустраўся з яе кіраўніком — намеснікам Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Уладзімірам Андрэевічам МІКУЛІЧАМ і напросіў яго раскажаць пра тое, як будзе праходзіць свята на маскоўскай зямлі.

нядаўна рэспубліка была ўзнагароджана Ганаровай граматай ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ за дасягненні высокіх вынікаў ва Усесаюзным сацыялістычным спаборніцтве.

І разам з тым мы не задавалены, напрыклад, тэмпамі росту якасці некаторых відаў прадукцыі, застаюцца вострымі і такія важныя праблемы, як узмацненне рэжыму эканоміі, ліквідацыя безгаспадарчасці, тэхнічная недасканаласць вытворчасці, парушэнне тэхналагічнай і працоўнай дысцыпліны... Пра ўсё гэта шчыра, без прыхарашвання раскажаць члены афіцыйнай дэлегацыі ў час сустрэч з нашымі куратарамі — працоўнымі Пралетарскага і Чырвонагвардзейскага раёнаў Масквы. Прадстаўнікі Беларусі пабываюць на аўтазаводзе імя Ліхачова, вытворчым аб'яднанні «Маскамплектмэбля», наведваюць Маскоўскае абутковае аб'яднанне «Зара», НДІ аўтапрама.

— Хто ўваходзіць у склад дэлегацыі Беларусі?

— У яе афіцыйным саставе — намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Мазай, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ Я. Вайтовіч, кіраўнікі міністэрстваў асветы, культуры, бытавога абслугоўвання насельніцтва Л. Сухнат, Ю. Міхневіч, А. Грыб, старшыні Дзяржкіно і Дзяржтэатраў рэспублікі У. Матвееў і Г. Бураўкін, сакратар Белсаўпрофа С. Собалева, сакратар ЦК ЛКСМБ Т. Граблеўская, народны пісьменнік БССР В. Быкаў, прэзідэнт АН БССР У. Платонаў, народны артыст СССР, старшыня праўлення Саюза кампазітараў рэспублікі І. Лучанок, старшыня праўлення Саюза мастакоў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР У. Стальмашонак, генеральны дырэктар ВА «Мінскі трактарны завод імя У. І. Леніна» І. Куляшоў, старшыня Беларускай рэспубліканскай арганізацыі ветэранаў вайны і працы, Герой Сацыялістычнай Працы А. Андрэеў, двойчы Герой Сацыялістычнай Працы, старшыня

калгаса «Савецкая Беларусь» У. Бядуля, народная артыстка рэспублікі М. Захарэвіч, першы сакратар Мінскага гаркома партыі У. Галко, старшыня калгаса імя Дзімітравы Талачынскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы Л. Сіроткіна, швачка Рагачоўскага раённага камбіната бытавога абслугоўвання насельніцтва, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР В. Баханцава, механізатар калгаса «Праўда» Горакскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы Я. Галухін, апаратчык ВА «Азот», Герой Сацыялістычнай Працы М. Дукшта і іншыя. Усяго ў складзе афіцыйнай дэлегацыі — 42 чалавекі.

— Якія мерапрыемствы прадуладжвае рабочая праграма Дзён?

— Адбудзецца гутарка з партыйна-гаспадарчым актывам у Пралетарскім райкоме партыі па пытаннях практычнага выканання рашэнняў чэрвеньскага (1987 г.) Пленума ЦК КПСС. Думаю, цікавай і карыснай атрымаецца дыскусія ў аб'яднаных павільёнах «Будаўніцтва» на ВДНГ СССР, дзе пойдзе гаворка пра ўзвядзенне маладзёжных жыллёвых комплексаў. У планах дэлегацыі — знаёмства з экспазіцыяй выстаўкі «70 год пад сцягам Вялікага Кастрычніка», ускладанне вянку да магільні Невядомага салдата, наведванне Маўзалея Уладзіміра Ільіча Леніна...

— Раскажыце, налі ласка, Уладзімір Андрэевіч, пра культурную праграму свята.

— Культурныя мерапрыемствы Дзён Беларускай ССР у Маскве — насычаныя і разнастайныя. Адбудуцца вялікія канцэрты мастацкіх калектываў і майстроў мастацтваў рэспублікі ў павільёнах ВДНГ СССР, Дзяржаўнай цэнтральнай канцэртнай зале гасцініцы «Расія», Палацы культуры аўтазавода імя Ліхачова. У кінатэатрах «Мінск», «Брэст», «Арбіта» масквічы пабываюць на творчых вечарах з удзелам нашых кінематаграфістаў. Рэспубліканскі дом мадэлей Мінілепрама БССР наладзіць паказ калекцый адзення, а ў кафэ «Юбілейнае» пройдуць дні нацыянальнай кухні

Беларусі... Пабываюць наведвальнікі Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі і ў «Горадзе майстроў», дзе нашы народныя ўмельцы будуць дэманстраваць свае вырабы з саломкі, гліны, дрэва, нацыянальныя музычныя інструменты. У апошні дзень свята на маскоўскай зямлі — 18 кастрычніка — вакальна-інструментальны ансамблі «Верасы» і «Сябры» запрасяць гледачоў на інтэрнацыянальнае тэатралізаванае эстраднае прадстаўленне для моладзі «Рытмы дружбы» і тэматычную канцэртную праграму «Зоркі» пад зорным небам».

— Хто яшчэ з творчых калектываў і майстроў мастацтва будзе прадстаўляць рэспубліку на Днях?

— Назваць усіх, вядома, немагчыма, бо ў канцэртах у Маскве будзе ўдзельнічаць больш за трыста артыстаў. У прыватнасці, салісты В. Пархоменка, Я. Пятроў, В. Кучынскі, Л. Колас, Я. Еўдакімаў, М. Гулегіна, вядучая канцэртаў — З. Бандарэнка. Сярод калектываў — Дзяржаўны акадэмічны хор БССР імя Г. Цітовіча, камерна-інструментальны ансамбль Дзяржтэатраў БССР, дуэт цымбалістак з філармоніі. Акрамя прафесійных выканаўцаў, у канцэртнай праграме выступяць і нашы самадзейныя калектывы — народны фальклорны ансамбль «Крупіцкія музыкі», народны вакальны ансамбль «Пралескі», Гомельскага педучылішча, народны ансамбль танца «Радасць» з Брэста...

У заключэнне хачу сказаць вось пра што. Свае далейшыя поспехі ў эканамічным, сацыяльным і культурным будаўніцтве працягваюць Савецкай Беларусі звязваюць з мірам на зямлі. Спазнаўшы шчасце вольнай стваральнай працы, яны ў адзіным страі савецкіх народаў выступаюць за мір і сацыяльны прагрэс. Дні Беларусі, іншых рэспублік, што прайшлі на ВДНГ СССР, свярдаюць дружбу, інтэрнацыяналізм, усё тое, што нясуць у сабе ідэалы Вялікага Кастрычніка.

— Дзякуй, Уладзімір Андрэевіч, за інтэрв'ю.

З ПОЗІРКАМ У ЗАЎТРА

былі прадстаўнікі творчых саюзаў рэспублікі, сродкаў масавай інфармацыі, вядомыя дзеячы літаратуры і мастацтва, на працягу трох дзён знаёміліся з тым, як у вобласці адбываецца перабудова ў аграпрамысловым сектары, удасканальваецца кіраванне сельскагаспадарчымі прадпрыемствамі, працягваецца пошук найбольш рацыянальных форм і метадаў арганізацыі вытворчасці.

РЭСПУБЛІКАНСКІ семінар на тэму «Шляхі павышэння эфектыўнасці аграпрамысловай вытворчасці на аснове ўкаранення інтэнсіўных тэхналогій і эканамічных метадаў гаспадарання. Вырашэнне праблем сацыяльнага ўпарадкавання — аснова стварэння стабільных працоўных калектываў» прайшоў у Брэстчыне. Яго ўдзельнікі, сярод якіх

былі прадстаўнікі творчых саюзаў рэспублікі, сродкаў масавай інфармацыі, вядомыя дзеячы літаратуры і мастацтва, на працягу трох дзён знаёміліся з тым, як у вобласці адбываецца перабудова ў аграпрамысловым сектары, удасканальваецца кіраванне сельскагаспадарчымі прадпрыемствамі, працягваецца пошук найбольш рацыянальных форм і метадаў арганізацыі вытворчасці.

Як вядома, сельскія працаўнікі Брэстчыны ў апошні час дабіліся значных поспехаў у выкананні Харчовай праграмы. Удзельнікі семінара пабывалі ў некалькіх раёнах вобласці. У прыватнасці, яны наведлі эксперыментальную базу «Вольна-Чэрніхава», ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга калгас «Перамога», саўгас-камбінат «Мір»,

бройлерную птушкафабрыку «Дружба» і іншыя гаспадаркі Баранавіцкага раёна. Шырокі адрас сустрэч быў і ў Івацэвічкім, Бярозаўскім, Кобрынскім, Брэсцкім, Камянецкім раёнах.

Кожная сустрэча пераконвала: перабудова толькі тады дае жаданыя вынікі, калі значнасьць задум падмацавана канкрэтнасцю іх увасаблення, смеласцю пошуку. Сучасная вёска Брэстчыны — гэта ў пэўнай меры і беларуская вёска заўтрашняга дня. У тутэйшых мясцінах будуць з перспектай, з размахам, з'явілася нямала сучасных пасёлкаў гарадскога тыпу, у якіх створаны ўсе ўмовы і для паспяховага вядзення асабістых гаспадарак.

На гэтую акалічнасьць асабліва звярнулі ўвагу творчыя работнікі.

У калгасе «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна. Загадчык аддзела сельскай гаспадаркі і харчовай прамысловасці ЦК КПСС І. І. Скіба, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі Я. Я. Сакалоў і старшыня калгаса У. Л. Вядуля.

Знаёмства з вырабамі народных умельцаў у калгасе-камбінаце «Памяць Ільіча» Брэсцкага раёна.

12 кастрычніка ў Брэсце адбыўся сход партыйна-гаспадарчага актыву рэспублікі, на які былі запрошаны кіруючыя партыйныя, савецкія, прафсаюзныя і камсамольскія работнікі; кіраўнікі, сакратары партарганізацый, спецыялісты, перадавікі калгасаў, саўгасаў, прадпрыемстваў і арганізацый аграпрамысловага комплексу; кіраўнікі навуковых устаноў АН БССР і Дзяржааграпрама рэспублікі, рэктары сельскагаспадарчых ВНУ; работнікі творчых саюзаў.

На сходзе з дакладам «Аб задачах па паскоранаму развіццю аграпрамысловага комплексу рэспублікі ў святле рашэнняў XXVII з'езда партыі і чэрвеньскага (1987 г.) Пленума ЦК КПСС» выступіў першы сакратар ЦК КПБ Я. Я. Сакалоў.

Наш кар.

Ля тэатральнай карты краіны

На пытанні карэспандэнта «ЛіМа» адназвае старшыня праўлення Саюза тэатральных дзеячых БССР народны артыст рэспублікі Мікалай ЯРОМЕНКА

— Мікалай Мікалаевіч, год юбілею Кастрычніка багаты на тэатральныя падзеі. Адна з іх мае самае непасрэднае дачыненне да тэмы нашай гутаркі... Учора ў Маскве адкрыўся Дзяржаўны тэатр «Дружба народаў», у статуце якога выразна акрэслены высакародныя задачы шырокай прапаганды дасягненняў савецкага шматнацыянальнага мастацтва сцэны, далейшага развіцця працы ўзаемадзейнення і збліжэння нацыянальных культур народаў СССР. Найперш, калі ласка, — пра тое, якім чынам будзе выконвацца сваю адказную місію новы тэатр.

— На гэтай сцэне, якой накіравана зрабіцца сапраўдным цэнтрам сучаснага тэатральнага мастацтва, мяркуецца рэгулярна паказваць лепшыя пастаноўкі тэатраў саюзных рэспублік, братніх сацыялістычных краін, а таксама прагрэсіўных тэатраў свету. Але ў адрозненне ад звычайнай гастрольнай пляцоўкі тэатр «Дружба народаў» задумваецца як творчая лабараторыя для вывучэння цікавых, разнастайных і неадназначных працэсаў, што працякаюць у тэатральных культурах народаў нашай краіны. Адсюль — шырока прастора для сцэнічных эксперыментаў: тэатру надаецца права на дагаворных пачатках запрашаць рэжысёраў, акцёраў, мастакоў, драматургаў дзеля стварэння арыгінальных спектакляў. Прадугледжваюцца таксама шырокія магчымасці для павышэння прафесійнага ўзроўню дзеячых тэатра — фестывалі, творчыя сустрэчы, семінары, выстаўкі... Словам, перспектывы адкрываюцца ба-

гатыя і прывабныя. Падкрэсліць жа варта момант ці не самы прыныповы. «Пропускаем на сцэну тэатра «Дружба народаў» з'яўляецца адпаведнасць таго альбо іншага твора высокім мастацкім крытэрыям: усялякія кан'юнктурныя меркаванні выключваюцца. Пра гэта сведчыць і афіша першага сезона — «Кароль Лір» у пастаноўцы Акадэмічнага тэатра імя Ш. Руствелі, «Дзядзька Ваня» літоўскага Маладзёжнага тэатра і шэраг іншых спектакляў, якія выклікалі шырокі грамадскі рэзананс.

— Гаворачы пра сувязі, у тым ліку і культурныя, што злучаюць народы нашай краіны, няпроста ўнікнуць звычайныя стэрэатыпы, вызваліцца ад гучных слоў, а часам і бойкага траснацення з нагоды святочнай даты. Так, нашы маштабы і размах не могуць не ўражваць, але ж ці заўсёды магію слоў пра «лучнасць братніцтва» мы падмацоўваем нечым больш важным? Што вечар запрашаюць глядачоў тэатры — ад Брэста да Паўднёва-Сахалінска, ад Мурманска да Адэсы, а ці усведамляем мы сваё багацце, ці карыстаемся ім? Каб усведамляць, трэба ведаць, а нават спецыяліста, думаецца, не так ужо і складана «зрэзаць» пытаннем пра сённяшні дзень латышскай, эстонскай ці, напрыклад, малдаўскай сцэны... Што можа зрабіць і, магчыма, ужо робіць творчы саюз дзеячых тэатра, каб паменела «белых плям» на тэатральнай карце краіны?

— Разумею і падтрымліваю імкненне абвастрыць нашу гутарку — сапраўды, праблем ня мала. Аднак, дзеля справядлівасці, варта заўважыць, што патрэба і магчымасць творчых

У МІНІСТЭРСТВЕ

У ПРАДЧУВАННІ СУСТРЭЧ

Для журналіста працаваць ва ўмовах галоснасці — значыць, перш за ўсё, апэратыўна і аб'ектыўна паведамляць чытачам аб важнейшых падзеях, што адбываюцца ў паўсядзённым жыцці. Ідучы насустрач пажаданням работнікаў сродкаў масавай інфармацыі, Міністэрства культуры рэспублікі вырашыла рэгулярна праводзіць для іх прэс-канферэнцыі — знаёміць з культурнымі мерапрыемствамі на бліжэйшы час.

На першай сустрэчы, што адбылася ў панядзелак, 12 кастрычніка, перад журналістамі выступіў намеснік міністра культуры БССР У. Скараходаў. Ён адзначыў, што ў Маскве, у канцэртнай зале «Расія» з поспехам прайшла прэм'ера новай работы Беларускага дзяржаўнага эстраднага ансамбля «Песняры» — спектакля «На ўвесь

голос», у аснову якога пакладзены вершы У. Маякоўскага.

Выступленне «Песняроў» стала своеасаблівай прэлюдыяй да справаздачных канцэртаў майстроў мастацтваў і творчай моладзі Беларусі ў канцэртнай зале «Расія». Тысячы масквічоў і гасцей сталіцы сустрэліся (выступленні праходзілі ў аўторак — чацвер) з Дзяржаўным народным хорам БССР, Дзяржаўным ансамблем танца БССР, ансамблямі «Верасы», «Сябры», з тымі ж «Песнярамі», Дзяржаўным эстрадна-сімфанічным аркестрам рэспублікі, народным харэаграфічным ансамблем «Чараўніцы». У канцэртах прынялі ўдзел кампазітар народны артыст СССР І. Лучанок, народны артыст БССР Я. Еўдакімаў, заслужаная артыстка рэспублікі М. Гулегіна і іншыя.

З 10 па 20 лістапада пройдзе Дзекада тэатральнага і самадзейнага мастацтва. Упершыню ў ёй прымуць удзел усе прафесійныя і самадзейныя тэатры рэспублікі. Адначасова ва ўсіх гарадах, дзе такія калектывы ёсць, глядачы пазнаёмяцца з лепшымі спектаклямі. Дарэчы,

ПЛЕНУМ АДКРЫВАЛА... ПЕСНЯ

9 кастрычніка ў Палацы культуры Мінскага трактарнага завода адбыўся канцэрт беларускай песні. Ён быў прымернаваны да пленума праўлення Саюза кампазітараў БССР, які праходзіць на гэтым тыдні і прысвячаецца 70-годдзю Кастрычніка. У праграме канцэрта гучалі творы І. Лучанка, Я. Глебава, У. Алоўнікава, Ю. Семянкі, Л. Захлеўнага, В. Іванова, У. Дарохіна, В. Раінчына, Л. Мурашкі, В. Кандрасюка, У. Прохарава, У. Будніка, У. Браілоўскага, В. Сярых, І. Цвятковай, М. Літвіна.

У той вечар слухачы сустрэліся з вядомымі выканаўцамі: Сімфанічным аркестрам Дзяржаўнага тэатра БССР пад кіраваннем Б. Райскага, салістамі Я. Еўдакімавым, В. Пархоменка, В. Снорабагатавым, Н. Мікуліч, Н. Бярнацкай, Я. Навуменкам, ансамблем «Верасы», з самадзейнымі артыстамі.

Народны артыст БССР Я. Еўдакімаў.

Дыпламант Усесаюзнага конкурсу Н. Мікуліч. Фота А. ВАЙНШТЭЙНА.

МАЯКОЎСКІ І «ПЕСНЯРЫ»

10—11 кастрычніка ў Дзяржаўнай цэнтральнай канцэртнай зале «Расія» адбылася прэм'ера паэтычнага мюзікла «На ўвесь голас» па творах У. Маякоўскага. Музыка народнага артыста БССР У. Мулявіна. Выканаў новы твор Дзяржаўны эстрадны ансамбль «Песняры». Начальнік упраўлення тэатраў і музычных устаноў Міністэрства культуры БССР У. Рылатка расказаў нашаму наштатнаму карэспандэнту:

— Выступленне «Песняроў»

адбылося напярэдадні Дзён Беларускай ССР на ВДНГ СССР і справаздачных канцэртаў майстроў мастацтваў і творчай моладзі рэспублікі ў Маскве. Новая праграма — вынік напружанай, складанай творчай працы, якую калектыву прысвяціў 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. Маскоўская публіка і друк адзначылі ў новай рабоце «Песняроў» высокае выканаўчае майстэрства, артыстызм, яркую публіцыстычнасць, шырыню музычнай па-

кантактаў паміж нацыянальнымі тэатральнымі культурамі існавалі заўсёды. І пён ад іх заўсёды быў і ёсць — рэальны, важкі. Адзін з самых красамойных прыкладаў — адраджэнне, пасля доўгага перапынку, традыцыі правядзення фестывалю «Прыбалтыйская тэатральная вясна» з удзелам лепшых калектываў Літвы, Латвіі, Эстоніі, Беларусі і Калінінградскай вобласці РСФСР. Цяжка перабольшыць значэнне гэтага форуму, пад час якога мы бліжэй знаёмімся з творчасцю сяброў, больш цвяроза ацэньваем уласныя здабыткі і траты. Увогуле, нашы сувязі з Прыбалтыйскімі рэспублікамі, Украінай і Малдавіяй маюць даўнюю гісторыю і ніколі не перапыняліся.

Я магу прыводзіць шмат прыкладаў супрацоўніцтва. Тут і ўдзел у днях культуры саюзных рэспублік, і гастролі, і абмен пастановачнымі брыгадамі, і шматлікія канферэнцыі, семінары... Але справа, вядома, не ў колькасці мерапрыемстваў ці іх тэматыцы. Галоўнае — наколькі ўсё гэта жывое, ці дае практычныя вынікі. Будзем шчырыя, у пэўны момант мы адчулі вычарпанасць... не, нават не форм супрацоўніцтва, самі па сабе яны ні добрыя, ні блыныя, да таго ж, хіба трэба кожны раз «вынаходзіць веласіпед» — вычарпанасць старых падыходаў да ажыццяўлення міжтэатральных сувязей. Нам бы крытычна прааналізаваць дзейнасць у гэтым напрамку, чаму, кажам, запрашэнне рэжысёраў з іншых рэспублік на пастановкі ў беларускія тэатры чакаемага плёну не дае — за рэдкім выключэннем...

— Сапраўды, чаму? Не тых запрашаем?

— Наўрад ці хто-небудзь усумніцца ў творчай «состоятельности» С. Данчанкі, М. Шыйко альбо М. Міківера, з якім цяпер вядуць перагаворы купалаўцы. А прыгадваю спектаклі — і колішняга «Каменнага гаспадар» Л. Украін-

кі, і нядаўнія пастановкі, «Прыручэнне сокала» Л. Табукашвілі ў Рускім тэатры БССР, «Прызначэнне» А. Валодзіна на купалаўскай сцэне... Нават пры самым паблаглівым стаўленні не назавеш творчымі ўдачамі «Зоркі вечныя» Б. Гомбача і «Рэпартаж з пятлей на шыі» паводле Ю. Фучыка, створаныя ў нашых тэатрах югаслаўскай і чэхаславацкай пастановачнымі групамі. У рэпертуары яны не затрымаліся, глядацкую цікаўнасць не абудзілі, хоць, здавалася б, воль і ён, рэальны плён узаемадзеяння і ўзаемаўзабагачэння тэатральных культур.

Вядома, кожны мастак мае права на няўдачу... І, магчыма, не варта было б згадваць мінулы няспех, — калі б існавала ўпэўненасць, што іх урокі заўважаны і што ў далейшым у нашых тэатрах укараніцца адказнасць за стварэнне найбольш спрыяльных умоў для працы запрошаных творчых груп. І, дадам яшчэ, усведамленне таго, што такія спектаклі — не толькі творчы, але і палітычны акт.

Нядаўна да нас у СТД БССР завітаў Генеральны консул ПНР у Мінску М. Абядзінскі... Мы доўга і цікава гутарылі пра блізкасць гістарычнага лёсу польскага і беларускага народаў; багатае і разнастайнае супрацоўніцтва нашых краін, прыгадаў ваенныя гады, а звярнуліся да спраў тэатральных — і выявілася, што сёння ў рэпертуары тэатраў Беларусі няма аніводнай польскай п'есы — ні сучаснай, ні з драматургічнай спадчыны! Сустрэча з консулам была надзвычай карысная, і мы вырашылі перайсці ад слоў да спраў — вызначыць праграму супрацоўніцтва, якая ўключала б усталяванне цесных кантактаў паміж тэатральнымі саюзамі, правядзенне абменных гастрояў (прыклады ўжо ёсць: нядаўна адбыліся выступленні ў Польшчы Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра і Рэспубліканскага

ТЮГа), не выключана магчымасць стварэння сумеснага прадпрыемства па вытворчасці тэатральнага рэквізіту...

Але гэта пакуль яшчэ прывабныя практы, вернемся ў дзень сённяшні, да размовы пра тое, што нярэдка замінае лапоўніц жывым зместам міжнацыянальных тэатральных сувязі. Сапраўды, час пазбаўляцца стэрэатыпаў, жываць фармалізм. Ёсць, ведаеце, у нас схільнасць да напышлівых фраз, дэкларацый — за кошт рэальных учынкаў, спраў. І, бывае, чым менш пераканаўчы вынік (а ў нашым выпадку гэта нішто іншае, як спектакль), тым гучней гаворым пра важнасць узаемаўзабагачэння; нібыта самі сябе ў нечым пераканваем. Можна, напрыклад, так разважаць: няма польскай ці румынскай п'есы? — навалімся ўсім светам, абвясцім дэкаду або фестываль, «выпішам» пастановшчыкаў... І — створым «аўрал», не забяспечаны спелымі творчымі задумамі. А патрабуецца ўдумлівая праца, стварэнне надзейнай сістэмы інтэрнацыянальных сувязей майстроў сцэны — часткі вялікай справы духоўнага выхавання савецкага чалавека.

У гэтым сэнсе шырокія перспектывы супрацоўніцтва, абмену вопытам, узаемаўзабагачэння тэатральных культур адкрывае ўтварэнне шматнацыянальнага творчага саюза дзеячаў тэатра, паўнапраўным членам якога з'яўляецца СТД БССР. З першых сваіх крокаў новы саюз заняўся распрацоўкай праграмы міжнацыянальных сувязей, галоўную ўвагу надаючы асабістым кантактам творцаў. Не выпадкова такая маштабная акцыя, як «Тэатр і час», якую праводзіць цяпер СТД сумесна з Міністэрствам культуры СССР, названа «сустрэчай дзеячаў тэатра». Яна прысвечана 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, адбываецца ў розных рэспубліках краіны і мае на мэце выяўленне сапраўдных дасягненняў савецкай тэатральнай культуры.

3 выстаўкі «Краіна Саветаў»

А. ГУГЕЛЬ. Дзенабрыскі.

А. ЧЫГРЫН. Кандрат Крапіва.

А. ДРАНЕЦ. Цётка.

У. АЛЬШЭУСКІ. Бяда.

ЧАРГОВЫ, РЭСПУБЛІКАНСКІ

У канцы верасня ў Гродне праходзіў XI Рэспубліканскі семінар-нарада творчай моладзі. У адкрыццях нарады прынялі ўдзел загадчык сектара мастацкай літаратуры ЦК КПБ А. І. Вуцвіч, прадстаўнікі ЦК ЛКСМБ і Гродзенскага абласнога камітэта партыі, а таксама старшыня Савета творчай моладзі пры ЦК ЛКСМБ лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР В. Маслюк. У прамовах адзначалася, што нарада адбываецца ў знамянальны для краіны час, падкрэслівалася важнасць і складанасць задач, якія стаяць перад творчай моладдзю.

Удзельнікі семінара наведвалі прамысловыя прадпрыемствы горада, малгасы і саўгасы Гродзенскай вобласці, дзе правялі сваеасаблівы творчыя справаздачи перад маладымі рабочымі і працаўнікамі сяла. Прадстаўнікі дэлегацыі Мінскай вобласці сустрэліся з выхаванцамі Смаргонскай школы-інтэрната і моладдзю горада Смаргоні. У маладзёжным цэнтры Палаца хімінаў Гродна адбыўся вечар-канцэрт творчай моладзі горада і ўдзельнікаў нарады. Маладыя мастакі перадалі свае нарэчаныя школам-інтэрнатам і Гродзенскаму дому дзіцяці.

У іх удзельнічалі не толькі маладыя творцы, але і прызнаныя дзеячы гэтых відаў мастацтва. Сярод іх — сакратар праўлення СП БССР В. Зуёнаў, сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР С. Кулажанка, намеснік старшыні праўлення Саюза кампазітараў БССР У. Дарохін, член Саюза архітэктараў, лаўрэат прэміі ЛКСМБ А. Чадовіч і іншыя.

Удзельнікі семінара наведвалі прамысловыя прадпрыемствы горада, малгасы і саўгасы Гродзенскай вобласці, дзе правялі сваеасаблівы творчыя справаздачи перад маладымі рабочымі і працаўнікамі сяла. Прадстаўнікі дэлегацыі Мінскай вобласці сустрэліся з выхаванцамі Смаргонскай школы-інтэрната і моладдзю горада Смаргоні. У маладзёжным цэнтры Палаца хімінаў Гродна адбыўся вечар-канцэрт творчай моладзі горада і ўдзельнікаў нарады. Маладыя мастакі перадалі свае нарэчаныя школам-інтэрнатам і Гродзенскаму дому дзіцяці.

У семінары, праведзеным па ініцыятыве ЦК ЛКСМБ, прыняло ўдзел звыш 200 маладых творцаў з усіх абласцей рэспублікі.

НАШ КАР.

КУЛЬТУРЫ БССР

як паведаміў У. Скараходаў, гэтая дэкада вясной 1989 года набудзе куды больш масавы характар. Прысвечаная 70-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі, яна «выйдзе» на плошчы і вуліцы гарадоў.

«Беларуская музычная восень» даўно мае сваіх прыхільнікаў. Сёлета мерапрыемствы яе адбудуцца з 20 па 30 лістапада.

У святая прафесійнага мастацтва ператворыцца і Усе-саюзны фестываль музычных тэатраў, цэнтрам правядзення якога стане Мінск. З 1 па 12 снежня тут выступяць восем лепшых калектываў краіны, сярод іх — Ленінградскі тэатр сучаснага балета, Узбекскі тэатр оперы і балета імя А. Наваі, Саратаўскі тэатр оперы і балета імя М. Чарнышэўскага, тэатр «Эстонія» і іншыя.

Пра некаторыя культурныя мерапрыемствы бліжэйшага часу расказалі таксама начальнік упраўлення культуры-асветных устаноў В. Альшэўскі і начальнік аддзела выяўленчага мастацтва Г. Лойка.

Наш кар.

літры, у якой пераканальна спалучаюцца і бардаўская песня, і рок-імпрывізацыя, і гадардскі раманс, і сімфанічная балада.

Асаблівае месца занялі творы «Прозаседавішя», «Разговор с товарищем Лениным», «Что такое хорошо и что такое плохо?» — яны ўспрымаліся як драматургічныя стрыжань спектакля. Зала захоплена, гарачымі воплескамі і кветкамі, вітала беларускіх артыстаў.

У лістападзе «Песняры» пакажуць новую работу мінчанам.

ФАРБЫ ЗАКЛЮЧНАГА

Сапраўдным святкам самадзейнага мастацтва стаў на Міншчыне II Усеаюзна агляд народнай творчасці, прысвечаны 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. У ім прынялі ўдзел каля 8 тысяч ка-

лентываў, 140 тысяч аматараў. 47 калектываў названы лаўрэатамі і дыпламантамі гэтага прадстаўнічага агляду. Яны і выступілі на абласным заключным канцэрце, які адбыўся ў мінулы нядзелю ў Палацы культуры і тэхнікі Мінскага аўтазавода. Малаўнічае, святочнае відовішча ператварылася ў гімн радзіме, народу-працаўніку.

В. ЗАКРЭУСКІ.

ЗЯМЛЯ І ЛЮДЗІ НА ЁЙ

Трывожнае чырвоное неба. Водбліск гэтай чырвані — у перадвечных хвалях ракі. Сінява далёкіх узвышшаў, зарослых саснянкамі... І коні, прыгожыя коні на бездзе...

Трывогай павявае ад гэтага невялікага па памеры палатна. Подпіс — «Коні ў 30-кіламетровай зоне. Май 1986-га». Аўтар не пісаў трагедыі, але праз вобраз гэтых пакінутых коней, вечных спадарожнікаў працоўнага чалавека, яна, трагедыя, асабліва уражвае.

Гэта — адзін з твораў персанальнай выстаўкі і наадзяд Чачанкова, якая ў сувязі з 475-годдзем з дня заснавання Хойнікаў адкрыта ў раённым Доме культуры.

Каля трэці работ з пяцідзесяці сямі выстаўленых прысвечана Прыпяці. Аўтар улюбены ў раку, занепакоены яе лёсам.

Напружаным годам быў для мастака 1986-ы, год ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Значная частка работ створана менавіта ў гэты перыяд. У іх — смутак па тым, што мы страцілі, і заклік берачы прыроду і зямлю.

Увагу наведвальнікаў прыцягваюць нарэчаны «Восень. Коні на Прыпяці». «Іней. Вязучы сена», «Пара цвіцення сонтравы», «І зноў наведваў я...», «Верас цвіце».

Карціны Г. Чачанкова неаднаразова экспанаваліся на абласных і рэспубліканскіх выстаўках, дзе ягоняны карціны — «Апаленыя газетамі» і «Нацюр-порт» — у фондах Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, многія — у асабістых калекцыях грамадзян.

К. БОСАК.

ПРА ЛІТОЎСКА-БЕЛАРУСКАЕ ПАБРАЦІМСТВА

У Вільнюсе прайшла рэспубліканская навуковая канферэнцыя, прысвечаная 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, на тэму «Сувязі літоўскай літаратуры з літаратурамі БССР і замежных краін». Ад Беларусі на канферэнцыі выступілі А. Лойка, Л. Тарасюк, В. Рагойша, С. Кавалёў, К. Хромчанка і іншыя. Яны расказалі пра сувязі па-

між беларускімі і літоўскімі літаратурамі і народамі. Некалькі аспекты гэтых кантактаў закрэплены ў сваім выступленні і супрацоўніца Інстытута літоўскай мовы і літаратуры А. Ланіненскае — «Літоўская літаратура і беларуская крытыка».

У. СТРУМІЛА.

г. Вільнюс.

У РЕДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Усім, хто прыслаў на дзень майго юбілею віншаванні і добрыя, мілыя пажаданні, а таксама аўтарам артыкулаў і вершаў, змешчаных у «Брошчы», «Работніцы і сялянцы» і іншых ча-

сопісах, выказваю праз тыднёвік «Літаратура і мастацтва» сардэчнае і гарачае дзякуй.

Удзячная за памяць і ўвагу Л. ВОЯЦІК (Зоська ВЕРАС).

НАДЗЕННЫЯ РАДКІ

Генадзь ДЗМІТРЫЕУ

Сумленне

Сярод рэліктаў і рэліквій
Прымаю веру.
Прызнаю.
З усіх прыдуманых рэлігій
Я выспаведваю сваю.

Не праз маленні —
Праз сумненні
Уцяміць я нарэшце змог,
Што ёсць адзіны бог —

Сумленне —
Найсправядлівы,
вечны бог.

Ён быў і ёсць.
Спрадзеку існы.
Ён —
уладар галактык душ.
Нядбалым словам атаіста
Яго ў душы маёй не руш.

Ён ёсць.
Мой бог —
маё Сумленне.
Цвіль раўнадушша не кране,
Пакуль
і светлыя імкненні
І боль Чарнобыля ўва мне.
Судзі, мой бог,
высокай мерай.

Я рады:
ў тлумнай мітусні
Не страціў я ў Сумленне веры
Пад чорнай магіяй хлусні.

Я — схімнак твой.
І твой заступнік.
Табой жыў.
На тым стаю —
Учора,
сёння
і ў наступным.

Я веру —
значыць, існую.

Дыялог з праўдай

— Ты прыйшла?
Ты так доўга маўчала.
Яснавокая, светлая,
Ты вярнулася зноў...

— Я шукала.
Я ў цёмным бары заблукала.
Я гукала —
Чаму па мяне не ішоў?

— Ты даруй мне.
Журбе і адчаю
Я скарыйся,
Знясілеў у смутку,
Знямог.
— Ты не змог!
Астатняе я выключаю.
Баязлівы твой цень
Змрокам лёг
На нялёгкую долю дарог.

— Я чакаў.
Так чакаюць збавення.
Так чакаюць з'яўлення
У святле бліскавіц.

— Ты стаіўся,
На крук зашчапіўшы сумленне.
Ты мяне ўглядаў
З-пад паўекаў глухіх аканіц.

— Я жадаў табе шчасця.
Я верыў.
Я начаў
Цябе, мая любая, сніў.

— Гналі ў нетры мяне,
Нібы зацкаванага зверга,

Аблажыўшы ваколле
Сцяжкам хлусні.

— За цябе я баяўся,
Калі
Па-над борам трубіў
Палаянічага рог...

— Страх —
не лепшы дарадца
На гэтай зямлі.
Бор мяне ўратаваў
І надзею збярог
Для дарог.

— Ты прыйшла.
Як бясконца я рады!
Са збаўленнем цябе
Ад хлусні,
Ад пакут.

— Я ўзышла
па-над борам —
Святая,
Адзіная Праўда.
Расчыні аканіцы —
Праветры закут.

3 ПОШТЫ «ЛІМА»

3 дапамогай «Саюздруку»

Прачытаў у газеце «Літаратура і мастацтва» за 4.09.87 г. палемічны артыкул К. Тарасова пра сённяшні стан нашай перыядыкі, пра распаўсюджванне яе.

Я даўні чытач і падпісчык на беларускамоўныя выданні, перыядыку і маю права ўпэўнена сцвярджаць: беларускамоўныя газеты і часопісы сёння ні чым, ні зместам, ні афармленнем, не саступаюць рускамоўным, якія выдаюцца ў нашай рэспубліцы. Бяда ў іншым: працаўнікі «Саюздруку» не выдуць належнай прапаганды і папулярнасці беларускамоўных выданняў — і ў стольнім Мінску, як бачна з артыкула К. Тарасова, і можа, яшчэ горш у маім Віцебску.

Пара, даўно пара і ў сістэме «Саюздруку» перагледзець застарэлую практыку. Сёння ж ідзе вялікая перабудова ў прамысловасці, навучанні, іншых сферах жыцця. «Саюздруку» таксама гэта датычыцца. Варта яму больш уважліва цікавіцца, чаму такая мізэрная падпіска на некаторыя выданні, прыняць неабходныя клопатлівыя захады, арганізаваць папулярныя выданні.

Мяне, цесляра па прафесіі, на пошце, дзе больш за трыццаць гадоў падпісваюся на беларускія газеты і часопісы, даўно залічылі ў штат дзівакоў. Маўляў, хай выпісвае, калі грошы лішнія, хоць увесь прэйскурант, не будзем яму замінаць, але папулярныя выданні сярод іншых падпісчыкаў не станем.

А выпісвае аўтар гэтага допісу наступныя рэспубліканскія выданні: часопісы «Полымя», «Беларусь», «Маладосць», «Мастацтва Беларусі», «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі», «Весці АН БССР» (серыя грамадскіх навук), «Веснік Белдзяржуніверсітэта» (серыя філалагічная), «Родная прырода», «Работніца і сялянка», «Бярозка», «На экранах Беларусі», дадатак да бібліятэкі «Вожык», «Крыніца», «Беларуская мова і літаратура ў школе», «Нёман», «Строительство и архитектура Белоруссии»; газеты «Літаратура і мастацтва», «Віцебскі рабочы» з дадаткам, «Настаўніцкая газета», «Физкультурник Белоруссии».

Купляю ўжо звыш 30 гадоў у адным і тым жа кіёску газеты «Звязда», «Чырвоная змена», «Советская Белоруссия», «Сельская газета», іншыя беларускія выданні.

Яшчэ нядаўна выпісваў «Летапіс друку БССР», «Народная асвета», «Вожык» і некаторыя іншыя газеты і часопісы. З-за росту цен на перыядыку прыйшлося ад некаторых выданняў адмовіцца.

У хату прыходзіць падпіска дачкі — газеты «Знамя юности» і «Труд». З саюзных выданняў падпісваюся на «Літаратурную газету» і часопіс «Турніст».

Не для пустой пахвальбы пералічыў я перыядыку, на якую здаўна падпісваюся, якой карыстаюся актыўна (не ў якасці абортчанага матэрыялу). Не тання яна мне, паверце, каштуе. Але ж усе выписаныя выданні вельмі неабходны для краязнаўчых заняткаў — маёй добраахвотнай грамадскай справай. Прыемна сабранымі ведамі дзяліцца з іншымі. Паспрабуеце — не расчаруецеся.

Зразумела, што не ўсе залежыць ад асобных падпісчыкаў, ад «Саюздруку», але тым не менш, яму трэба ўзмацніць папулярнасць беларускамоўных выданняў усімі даступнымі сродкамі прапа-

ганды: па радыё, тэлебачанні і, галоўнае, у непасрэдных кантактах з падпісчыкамі на прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах, навучальных установах і інш.

Плэну ў гэтай патрыятычнай справе!

М. ПЛАВІНСКІ,
цясляр.

г. Віцебск.

Прыклад дае настаўнік

Па паходжанні я — беларус, але так склаўся лёс, што жыў і працую ў украінскім горадзе Ізяслаў. Сваю зразумелую цікавасць да Радзімы я перадаю сваім выхаванцам. Пяты клас школы № 1, дзе я класным кіраўніком, ужо другі год

торых школах і класныя кіраўнікі, старшыя піянерважатыя. Як яны выконваюць пастанову Міністэрства асветы Беларускай ССР «Аб адзіным моўным рэжыме?» Ім жа даводзіцца рыхтаваць палітінфармацыю, пазакласныя мерапрыемствы (ранішнікі, вечары, дыпуты), выпускаць нацэнныя газеты, альбомы, рабіць выставкі, ды ці мала чаго. На якой у такім разе мове яны ўсё гэта праводзяць, калі іх выхаванцы не выпісваюць і не чытаюць «Піянера Беларусі», «Чырвоную змену», «Бярозку», «Маладосць»? Няцэпка здагадацца, што ні аб якім захаванні моўнага рэжыму гаворка ісці не можа. Захапленне «Зорькой» і «Знаменем юности» ніяк

ВЫДАННІ-ТЫРАЖЫ-ПАДПІСКА

ЧЫТАЧ ПРАЦЯГВАЕ РАЗМОВУ

«падарожнічае» па Беларусі: вывучае беларускую мову і літаратуру, культурныя набыткі беларусаў, іх гісторыю, вядзе сяброўскую перапіску з аднагодкамі. Занарачанскай школы Мядзельскага раёна Мінскай вобласці і Доцішскай васьмігодкі Воранаўскага раёна Гродзенскай вобласці. Безумоўна, што «падарожнічае» нам дазваляе беларуская прэса. На 1987 год 21 вучань майго класа і аўтар гэтых радкоў, выкладчык рускай мовы і літаратуры, выпісалі: па 1 экзemplяру «Літаратуры і мастацтва», «Чырвонай змены», «Зорькі», «Беларусі», «Физкультурника Белоруссии», 2 экзemplяры «Вясёлкі», 22 экзemplяры «Піянера Беларусі». Выпісана ўсё дзецьмі — за грошы, заробленыя ў калгасе ў час уборкі бульбы. А трэба ж яшчэ ўлічыць, што мы — жыхары Украіны і выпісваем рэспубліканскую прэсу (у класе выпісана па 21 экзemplяру піянерскіх газет Украіны «Зірка» і «Юный ленинец»).

Мы, мованавуцы, на сваіх уроках час ад часу павінны працаваць з піянерскай прэсай — напрыклад, пад час перакладаў з адной мовы на іншую, таму ўсе нашы вучні выпісваюць абедзве піянерскія газеты (на ўкраінскай і рускай мовах). Кошт невялікі — па 52 капейкі. А на Беларусі яшчэ танней: разам «Піянер Беларусі» і «Зорька» каштуюць на год усёго 96 капеек. Дык няўжо ў наш час, калі ўсе сем'і маюць добрыя заробкі, бацькі адмовіліся б даць дзіцяці 48 капеек на «Піянера Беларусі»? Думаю, што далі б! Але, пэўна, настаўнікі беларускай мовы і літаратуры і самі не цікавяцца беларускай прэсай, і дзяцей не вучаць павязе да роднага друкаванага слова. Хто ў гэтым вінаваты? На маю думку — гарадскія і раённыя аддзелы народнай асветы, метадысты і інспектары беларускай мовы і літаратуры гэтых устаноў. Чаму яны не цікавяцца, што чытаюць іх «падначаленыя» — настаўнікі беларускай мовы і літаратуры? Спасылкі настаўнікаў на тое, што «ЛіМ», «Полымя», «Маладосць» і «Беларусь» атрымлівае сельская бібліятэка (ці гарадская, раённая) і што там можна іх пачытаць, — простая адгаворка! Па сабе ведаю, як цяжка знайсці час славесніку, каб адарвацца ад сшыткаў і выйсці ў горад у кіно ці бібліятэку.

Як відаць, не на вышыні ў нека-

не збалансавана цікавасцю да «Піянера Беларусі» і «Чырвонай змены», «Вясёлкі» і «Бярозкі».

Чаму б паўстае пытанне, загадчыку райна не спытаць у дырэктараў школ яго раёна, што выпісалі з беларускамоўнай прэсы настаўнікі і вучні? А каб загадчыкі райна заварушыліся ў гэтай справе, іх павінны спытаць загадчыкі аблана, а загадчыкаў аблана — Міністэрства асветы БССР. У нас, зноў спашліся на ўкраінскі вопыт, кожны настаўнік, асабліва ўкраінскай мовы і літаратуры, ведае без падказкі, што ён абавязаны выпісаць і чытаць «Радянскую освіту», «Літаратурну Украіну», часопісы «Українська мова та літаратура в школі», «Вітчизна» (ці «Дніпро»)...

У выданне газет і часопісаў на беларускай мове ўкладаецца шмат працы літаратараў, навукоўцаў, журналістаў, наборшчыкаў, друкароў. І недаарваўна абыходзіць увагай гэтыя выданні.

Пятрусь КАПЧЫК,
настаўнік.

г. Ізяслаў
Хмяльніцкай вобласці.

І колькасць, і якасць

Прачытаўшы ў Вашай газеце за 4 верасня артыкул «Праўдзе ў вочы», захацеў і я выказаць свае меркаванні.

Бясспрэчна, што на ўзровень тыражоў беларускамоўных выданняў уплывае і мова. І тут трэба пагадацца з К. Тарасавым, што «скарачаецца беларускамоўнае асяроддзе, звукаецца кола людзей, якія маюць звычку чытаць і думаць па-беларуску». Асаблівай загадка ў гэтым няма: у Беларусі, як і ў іншых саюзных рэспубліках пражываюць людзі розных нацыянальнасцей, моўным сродкам зносіні якіх з'яўляецца руская мова. Адсюль і большая папулярнасць рускамоўных выданняў, якіх, дарэчы, і больш, чым беларускіх. Зазірніце ў кіёск «Саюздруку» або ў бібліятэку і пераканаецеся ў гэтым.

Аўтар артыкула параўнаў тыражы часопісаў «Полымя» і «Маладосць» з «Нёманам» і зазначыў, што «Нёман» друкуе галоўным чынам пераклады твораў пэзіі і прозы, якія друкаваліся ў беларускамоўных часопісах. А ці не гэта адна з

прычын падзення тыражоў менавіта беларускамоўных выданняў?

Папулярнасць таго ці іншага выдання залежыць, у першую чаргу, ад яго зместу, а таксама ад разумнай рэкламы і самарэкламы. Успомнім, што першы нумар газеты «Звязда» (1917 год) адкрываўся... паведамленнем аб адкрыцці падпіскі на газету. Цяпер такая самарэклама лічылася б непрыемнай, а вось паведамленне аб тым, чым парадзе чытачоў газета ці часопіс у наступным нумары або годзе, падпісчыкаў зацікаўлівае. І не трэба цурацца гэтых слоў: рэклама ці самарэклама.

Што ж датычыць зместу нашых беларускамоўных выданняў, дык, калі ў іх не будзе дабаўляцца свежых сіл і талентаў, застой непазбежны. Друкаваць «народных і заслужаных», вядома, трэба, але не толькі іх. Неабходна таксама павялічваць колькасць выданняў. Адным словам, патрэбны і колькасць, і якасць, без чаго хуткай перабудовы ў нашым літаратурным жыцці не абудзецца.

І яшчэ, на мой погляд, усе беларускія выданні абавязкова павінны ісці ў бібліятэкі Беларусі. Гэта таксама папулярныя выданні. Таму так званую бюджэтную падпіску трэба ўмець і прадумана рэгуляваць, аддаючы прыярытэт установам культуры.

В. ХІЛІМОНАУ.

г. п. Мінск.

А каб танней?

У адным з нумароў «ЛіМа» прачытаў, што тыраж часопіса «Мастацтва Беларусі» — 2,5 тысячы экзemplяраў, прычым індывідуальных падпісчыкаў усёго 174, з іх у Мінску толькі 95. Гэтымі фактамі стаўца пад сумненне неабходнасць вышэйзгаданага часопіса. Такая думка яўна памылковая.

«Мастацтва Беларусі» сапраўды патрэбна шырокаму колу чытачоў. Але крыўдаваць на малое кола падпісчыкаў нельга. Трэба памятаць, што адзін нумар каштуе 1 руб. 50 кап., — ці не велікаваты кошт выдання для шматлікіх студэнтаў мастацкіх навучальных устаноў. Падпіска на год наштуе ледзь не 20 руб. Дзе студэнту, а тым больш школьніку ўзяць такі грош? Кошт выдання ўзрастае дзякуючы мелавай паперы, на якой друкуецца часопіс. А ці варта друкаваць увесь часопіс на дарагой паперы? Хай бы на ёй друкаваліся каларыровы ўклады, астатнія ж матэрыялы можна падаваць і на звычайнай паперы. Замена паперы адаб'ецца і на кошыце часопіса, што зробіць яго больш даступным для чытачоў. Па-шырэнне ж ведаў пра нашы набыткі ў галіне культуры і мастацтва — нашы су-польны клопат!

Ю. МУРАШКА,
мастак Белгандальрэнкламы.

Зацікавіць чытача

Прачытаўшы артыкул «Праўдзе ў вочы» («ЛіМ», № 36), не магу ўстрымацца, каб не сказаць, што ёсць і «трэцяя» праўда.

Колькасць чытачоў часопісаў большая, чым падпісчыкаў. Вельмі многа людзей набывае часопісы ў кіёсках. Так больш зручна.

Лёгка заўважыць, што часопісы адра-саваны нейкаму сярэдняму, абстрактнаму чытачу. А чаму б ім не надрукаваць анкету? Чаму не пацікавіцца, хто іх чытае і што хоча прачытаць? Я перш пачаў чытаць польскую літаратуру, з яе даведаўся пра гісторыю Беларусі, і толькі потым пачаў чытаць беларускіх аўтараў. Хіба ж гэта нармальна, калі я, беларус па паходжанні, прыйшоў да роднай мовы праз польскую? Прапа-ную з наступнага года ў «Полымя» і «Маладосць» друкаваць творы фантастыкі і дэтэктывы. Калі няма адпаведных беларускіх твораў, дык трэба перакладаць з рускай ці замежных моў.

У. СВІРЫД.

г. Мінск.

М. ТАНК. Сярод лясцоў наднеманскіх. Вершы і казкі. Для дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. Мінск. «Юнацтва», 1987.

У серыі «Мая першая кніжка» перавыдадзены лепшыя творы для дзяцей, напісаныя народным паэтам Беларусі Максімам Танкам. Сярод іх — «Казка пра Мядзведзя», «Конь і Леў», «Мухомор», «Ежаў казачнік Бай» і іншыя.

Л. РАШКОЎСКІ. Адерытасць. Вершы. На рускай мове. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1987.

Чалавек карчагінскага лёсу, Леанід Рашкоўскі піша вершы аптымістычнага гучання, у якіх услаўляе веліч чалавека, чысціню яго пачуццяў, дружбу і сяброўства. У зборнік увайшлі лепшыя творы, якія перад гэтым змяшчаліся ў кнігах «Няхай не паміраюць зоркі», «Ліпень», «Пераадоленне» і іншых. Прадмову напісаў С. Грахоўскі.

Тарас Хадкевіч

**БРАТЭРСТВА
РЭХА Ў ГАРАХ
ВЯСНЯНКА**

Т. ХАДКЕВІЧ. Братэрства. Рэха ў гарах. Вясянка. Аповесці. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1987.

Аповесці Тараса Хадкевіча «Братэрства» і «Рэха ў гарах» набылі папулярнасць у пасляваенны час. У гэтых творах пісьменнік расказаў пра барацьбу з нямецка-фашысцкімі захопнікамі прадстаўнікоў розных народаў, якія вырваліся з варожкага палону. У аднаго з іх увайшла і аповесць «Вясянка», што ўзнаўляе жыццё беларускай вёскі ў пачатку гады.

У. ЯГОЎДЗІК. Стронга. Аповесці і аповяданні. На рускай мове. М. «Молодая гвардия», 1987.

Аповесць Уладзіміра Ягоўдзіка «І паклікала я...», а таксама аповяданні перакладзены на рускую мову Валентынай Шчадрыной. Прадмову напісаў У. Калеснін.

У БЕЛАРУСКАЙ літаратуры ёсць нямала вершаў пра паззію. Многія з іх можна лічыць і своеасаблівымі паэтычнымі трактатамі, у якіх сцвярджаецца права аўтара на ўласны голас у літаратуры.

Я ўпарты, не міну пачатае справы,
Каменне крышу, Разграбаю пяскі,
Пад кіліны аматараў лёгкае славы
Капаю рэчышча ўласнай ракі.

Выказаная ў гэтых вядомых радках А. Куляшова думка заслугоўвае таго, каб на-

«Самотны гук» у душы сучаснай жанчыны, добра знаёмай з перавагамі і выдаткамі эмансипацыі, з надзеяй на сямейнае шчасце і няпэўнасцю яго, стаў водгуллем трагічнага лёсу аднавяскоўцаў, што ў гады вайны змаглі адолець немагчымае («Кветка бяды»). Своеасаблівым камертонам для паззіі Т. Бондар з'яўляецца таксама гераічны лёс беларускай жанчыны ў далёкім мінулым (паэма «Рагнеда»).

У новай кнізе «спадчынны боль» асэнсоўваецца на ўзроўні гераічнага. Першая частка зборніка складаецца з «кнігі

і памкненні і словы!
Гнёзды новых стагоддзяў...
Пошук ісціны новай.

«Кніга песень» — гэта спроба асэнсаваць і паяднань фальклорную спадчыну і дзейнасць беларускіх асветнікаў: Ефрасінні Полацкай, Францыска Скарыны, Міколы Гусоўскага, Сымона Буднага, а таксама і Ф. Дастаеўскага, радаводных вытокаў якога пачыналіся ў Беларусі. Т. Бондар імкнецца аживіць плынь часу, які зарос «не лесам, а цяжкім маўчаннем», сказаць праўду пра мінулае, сучаснасць і будучыню народа. Вельмі характэрным з'яўляецца ў гэтым сэнсе мана-

цяжкая дзіда раснадола дзень!
І — хлынула з-пад каменя рака,
шчэ міг — і млынам стаў той камень чорны,
сем дужых колаў закруцілі жорны гісторыі... Якая з іх мунда?
Гады — на жорнах, нават не гады,
а камяні, што з іх павыпадалі.

Падобныя абстрактныя канструкцыі — плён рацыяналістычнага штукарства, не больш. Разрыў паміж думкай і паўчэцём сёння назіраецца ў паззіі даволі часта. У зборніку «Спадчынны боль» гэта адчуваецца там, дзе дынаміка разлічана на эпічнае гучанне твора парусаецца суб'ектыўнай воляй аўтара. У выніку цікавыя па задуме песні часам распадаюцца на асобныя кавалкі. Спробы сыментаваць іх з дапамогай крытычнага каментарыя ў дужках, якім, дарэчы, Т. Бондар злоўжывае, — такія спробы становяцца выніку не даюць: «Гэты сокал (душа народа ў вобразе яго!) — не стрэіць смерці, бо летаў высока...». Не прыносіць плёну і штучная экспрэсія: «— Менск! — рот раздзіраючы крычу».

Менавіта таму Т. Бондар не змагла ўвасобіць у жанр гераічнай песні добрыя задумы такіх твораў, як «Званы», «Жывая рака», «Гадзюка», у якіх начэплівае асацыяцыі амаль што на кожны радок разбурае цэласнасць вобраза.

І ўсё ж найўнасць у «Спадчынны боль» такіх твораў, як «Нараджэнне сцяга» і «Мы родам з вайны» сведчыць аб тым, што Т. Бондар у стане пераадолець схематызм і зададзенасць. Яна ідзе шляхам мэтанакіраванага самавыяўлення мастака-грамадзяніна і патрыёта. У «Нараджэнні сцяга» ёсць яшчэ даніна абстрактнасці: «Пакуль не саткана бязмежжа прасягу, пакуль усяўладняюць жорсткі закон выжывання ўсім, што між намі і продкамі ўстане...» Аднак, нягледзячы на некаторыя моўныя хібы, твор успрымаецца як шчырая патэтычная песня пра месца і задаткі народа ў гістарычным руху да праўды:

Пакуль не сатнаны штандары нягоды,
пакуль не адчуў сябе род мой народам,
што з годнасцю прыме нядолю як долю,
і выстаіць, і не забудзе пра волю,
не вырастуць мары,
не ўздывуцца словы над муляй жарстова шляхоў палыновых.

Вартасць такіх паэтычных мясцін у тым, што энергія рытму падпарадкавана сцвярдженню ідэі аб неабходнасці ўдасканалення ў народзе якасцей змагара за сваю і агульначалавечую праўду — пад «штандарам надзеі». Вось гэты клопат пра народ робіць вобраз кроснаў, што ткуць штандар, скразным і надзвычай ёмкай.

У «кнізе плачаў» — паэма «Мы родам з вайны» — Т. Бондар прад'яўляе свой рахунак мінулай вайны. (Яго прад'явіць вайне яшчэ не адно пакаленне беларусаў.) У вершах Т. Бондар жыве трывожны голас маці-грамадзянінкі, і неспакой яе за заўтрашні дзень сына абумоўлены горкай памяццю мінулага. Чытачу, праўда, перашкаджае літаратурнае паходжанне вобраза Памяці, увасобленага ў абліччы дзяўчынкі. Яго ўмоўнасць успрымаецца як элемент літаратурнай гульні, хоць гэта і можна растлумачыць пошукам сродкаў абагульнення. Паспеху Т. Бондар дасягае там, дзе вылучаецца самае істотнае ў трагічным лёсе пакалення. У такіх мясцінах верш гучыць чыста і ясна, як народная песня. Так успрымаецца ад гора маці гушка на руках мёртвае дзіця.

Зборнік Т. Бондар «Спадчынны боль» адносіцца да ліку тых кніг сучаснай паззіі, у якіх перажыты спадчынны боль становіцца крыніцай духоўнай чысціні і сілы.

Аляксей РАГУЛЯ.

УДАСНАЕ РЭЧЫШЧА

Т. БОНДАР. Спадчынны боль. Пазмы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1987.

даць ёй ролю першачарговага крытэрыю мастацкай вартасці твора. Чытач наўрад ці знойдзе што-небудзь цікавае ў паэты, які спявае з чужога голасу. Пра «рэчышча ўласнай ракі» міжволі ўзнікае думка, калі чытаеш новы зборнік Таісы Бондар, і з задавальненнем адзначаеш, што яго матывы з'яўляюцца працягам і паглыбленнем рэчышча, напрамак якога быў акрэслены яшчэ ў ранніх вершах. У зборніку «Акно ў вясень» (1972) ёсць верш «Рэха», у многім праграмны:

Як аўкнеца, так адгукнеца —
Перайначі...
Дык чаму: засмяюся — вецер
Вяртае плач!
Дык чаму: заспяваю — рэха
Плача у аднас?
Закрычу — ні плачу, ні смежу.

Дышае час
Дзесьці побач...
Маўчанне — не ўцеха.
Так гарчэй удвая...
І смяюся, і плачу рэха —
Рэха, не я.

І сапраўды, Т. Бондар ніколі не захаплялася паэтычнай рыторыкай. Скразным у яе паззіі з'яўляецца вобраз жанчыны нашчага часу, жыццё якой пачалося як працяг радасці і пакут сорака пятага года:

Я выйшла з зімы,
якая ў зямлянках гібела,
Дыханнем адтайвала хлеб
з пражылкамі льду.
І з захаду
ўсё яшчэ з салютамі несла бяду,
У косах жанок
застываючы інеем белым.
(«Роздум»)

Першыя пасляваенныя ўражанні і сёння вызначаюць характар духоўнай арыентацыі асобы ў вершах Т. Бондар, яе прывязанасць да тых мясцін,

...куды нас не цікаўнасць,
А боль прыводзіць,
найсвяцейшы боль
На стрэчы з памяццю стагоддзяў
і — з сабой.

У зборніку «Чырвоны месяц года» (1985) узнікла патрэба яшчэ раз звернуцца з першапачатковым гучаннем паэтычнага голасу. Гэта быў «самотны гук» — водгулле ў новым пакаленні перажытай народа трагедыі:

Ен больш нагадваў боль.
І ўсё-ткі рос.
Рос так балюча, быццам
быў мой лёс.
Я чула словы — я змагла
іх снісці!
Яны былі ад маці.
З песні ўдоў.
З тых сноў забытых.
З сынавых гадоў.
— Зямля. Радзіма. Будучыня.
Шчасце.

Свет лірычнага перажывання ў вершах Т. Бондар папярэўся ад зборніка да зборніка.

песень». Песні гэтыя, аднак, не маюць нічога агульнага з сучаснай эстрадай, яны больш нагадваюць гераічныя аповесці мінулых часоў ці легенды. Тэндэнцыя наогул характэрная для сучаснай беларускай паззіі з яе імкненнем да малой эпічнай формы, у якой часта сатыра суседнічае з патэтыкай. Песні Т. Бондар, праўда, не вызначаюцца багатай эмацыянальнай гамай, але ўсе яны прасякнуты думкай, рухам асацыяцыі. Асабліва настойліва асэнсоўваецца ў творах Т. Бондар трагізм і гераіка ў лёсе беларускай жанчыны. Доля і воля — гэтыя матывы ў «Спадчынны боль» заўсёды неразлучныя, з іх распрацоўкай звязана і канцэптуальнае разуменне нацыянальнага характару. Для Т. Бондар ёсць нешта сваё, блізкае і разам з тым таямнічае, да канца не спасцігнутае ў тых фальклорных матывах, дзе гаворыцца пра гераічную самаахвярнасць жанчыны, якая гіне ў змаганні за волю. Так, напрыклад, у песні «Мёртвы груд» узнаўляецца паданне пра прыгожую Мару, якая задушлася сваёй дзявочай касою, каб не стаць наложніцай Ліхадзея. У легендзе «Свіцязь-возера» таксама жанчыны загінуўшага горада робяць свой беспаваротны выбар:

Горад адаслаў дружыну
князю на падмогу —
абязлодзеў: ці ж жанчыны
бараніцца змогуць?
Воям — чешыцца красою
і крыві напіцца...
Лепш бы
кожнай з іх касою
ўласнай задушыцца.

Т. Бондар у зборніку «Спадчынны боль» ідзе на збліжэнне з дзейным гуманізмам фальклору. «Каму воль гэта песню пакінулі выкі? — з такім пытаннем звяртаецца да сучасніка аўтарка ў песні «Снег успаміну», у якой гаворыцца пра замурваную ў сцяну, але не скораную і не зломленую панскай жорсткасцю і панскай ласкай Алеся. У трагічнай аснове фальклорных паданняў Т. Бондар бачыць спадчынную мудрасць народа, апатызаваны духоўны скарб, так неабходны ва ўмовах сучаснага свету, дзе адчуваецца дэфіцыт максіmalізму і прынцыповай паслядоўнасці. У песні «Доля» Т. Бондар імкнецца асэнсаваць выбар Ефрасінні Полацкай з улікам перспектывных задач адраджэння народа і асобы чалавека:

Манастыр, яго сцены
стануць схронам і сховам
для высокіх памяненняў,
для высокага павення.
Адгукнеца ў народзе

лог Буднага з песні «Белая літара»:

Не, не, панове!
Ёсць такія словы,
Якія выкрываюць, нішчаць зман,
І ваш і ўсіх «намеснінаў»
Хрыстовых».
І гэтым словам — жыць.
У кнігах нашых,
У думках нашых, чыстых ад хлусні.
Ні нас, ні будучыню не застрашыць
Малюнкамі ўслветнае разні.
Нашчадні будучы з намі, а не з вамі.

Пільна ўзіраючыся ў лёс свайго краю, дзе лес быў «тройчы сечаны на труны і крыжы», дзе «шлях быў тройчы згублены між сненняў і вятроў», Т. Бондар імкнецца да шырокіх гісторыка-філасофскіх абагульненняў. Песня «Гон» з'яўляецца своеасаблівым абагульненнем паэтычных экскурсаў аўтаркі ў фальклор і гісторыю, спробай даць адказ на пытанне, што ёсць час.

Поле памяці — полем збучвелым,
лес гадоў — непразлыны гушчар...
Абзіраю і позірк і твар,
На кустоўі — ашмоццем —
даганяе жахлівая згадка
крыкам, стогнам іншых ахвяр.
Павярнуць? Сутыкнуцца з гайнэй?
Я ўжо чуо, як цягнуцца рукі —
мноства рук! — каб хоць штосьці ад муні,
ад пакутнай любові маёй
уварваць...

Падобныя ёмка вобразы-алегорыі набываюць канцэптуальную значымасць. Дзеля справядлівасці трэба сказаць, што не ўсе песні Т. Бондар вызначаюцца такой ёмкасцю і выразнасцю эмацыянальнай думкі.

У гераічнай песні, баладзе сюжэт звычайна вылучаецца знешняй прастаёй, якая толькі павялічвае сэнсавую важкасць дзеяння. Гэтай жа мце павінны служыць рытміка і эўфанія. Гераічныя песні, балады спакон веку былі разлічаны на слыхавое ўспрыманне. Гэтая асаблівасць уласціва ім і ў наш час. У песнях Т. Бондар дзеянне часам штучна ўскладняецца, натуральнае разгортванне драматычнай калізіі фарсіруецца ці запавольваецца нечаканымі метафарамі. Так, напрыклад, у песні «Сон-трава» жаданні народа ператвараюцца ў сокала, а сам сокал мільгае перад вачыма з кінематаграфічнай хуткасцю:

Лятае сокал, стоміцца — садзіцца
на белы камень, насупраць
начы,
і слухае, ці то звяніць ірыніца,
ці то звяніць харобрыя мячы.

Падобная стыльвая эклектыка ўласціва і песні «Менск»: Закрый паўнеба ценя:
Менск спыніў каця, руна
ўрачыста
ўзнялася і з глухім халодным
свістам

СЕННЯ, калі ідзе перабудова не толькі ў эканоміцы, але і ў духоўнай сферы, партыя ставіць задачу вярнуць народу яго гістарычны вопыт ва ўсёй яго паўнаце і навуковай аб'ектыўнасці, зыходзячы з таго, што гэты вопыт — наймагутнейшы рычаг самаабнаўлення грамадства.

У адносінах да мастацкай літаратуры гэта азначае ўсё большае выяўленне творчых магчымасцей асобы на аснове глыбейшага спасціжэння гістарычнай праўды, а значыць, выяўленне вытокаў нашага сацыяльнага аптымізму.

Грамадства пачынае глыбей дыхаць у атмасферы нявыдуманай праўды і таму шчыра імкнецца да поўных і дакладных ведаў, да самастойнага выбару з таго, што давала і дае нам мудрая гістарычная практыка.

Сярод твораў беларускіх пісьменнікаў на гістарычныя тэмы вылучаюцца творы Эдуарда Скобелева. Яго гістарычныя драмы пра Дзмітрыя Данскога, Сімяона Полацкага, Кастуся Каліноўскага і іншыя атрымалі чытацкае прызнанне.

Зусім нядаўна з цікавасцю, хоць і не без спрэчак, быў прыняты ў чытацкіх колах раман «Міраслаў — князь дрыгавіцкі». Думаецца, што крытыка яшчэ вернецца да гэтага рамана, які сцвярджае прагрэсіўныя нацыянальныя традыцыі.

І вось цяпер чытач атрымаў новы гістарычны раман Э. Скобелева «Сведка». Твор пераконвае, што мінулае існуе не само па сабе, яно жыве як сведомасць, як адчуванне пэўных сацыяльна-маральных урокаў.

Раман Э. Скобелева прысвечаны складанаму і драматычнаму перыяду ў гісторыі рускага грамадства — перыяду царавання Пятра III (1761—1762 гады). Аналізуючы сілы, што прывялі да крызісу рэжым Пятра III, пісьменнік прама ўказвае на масонаў. (Гэта да яго калі і рабілася, то толькі наміскамі і, вядома, са шматлікімі агаворкамі). Тэ-

ма масонства практычна была выключана з мастацкай літаратуры, хоць у апошні час і з'явіўся шэраг прыкметных публікацый па гісторыі масонства — зборнік «За кулісамі бачнай улады» (Масква, «Молодая гвардия», 1984), кнігі У. Бегуна «Апавяданні аб «дзедзях удавы» (Мінск, «Навука і тэхніка», 1983), В. Ма-

сабраныя аўтарам рамана. Несумненна, пасля нядаўняга выкрыцця масонскай змовы ў Італіі, пасля з'яўлення матэрыялаў, якія засведчылі цеснае супрацоўніцтва масонаў з ЦРУ, іх ролю ў грамадска-эканамічным жыцці на Захадзе (толькі ў Англіі налічваецца больш за 800-тысяч членаў масонскіх ложаў), раман

на шантаж праціўнікаў росквіту і развіцця рускай дзяржавы. Цімкаў не проста занатоўвае ў сваёй памяці падзеі і факты, сведкам якіх быў. Паступова сведомасць яго абуджаецца, і ён уцягваецца ў актыўную барацьбу з тымі, хто выкарыстоўваў у сваіх карыслівых інтарэсах складанае становішча расійскай імперыі.

Капітан Цімкаў — патрыёт, ён выразна ўсведамляе сваё месца ў барацьбе за інтарэсы айчыны. Безумоўна, паніцце патрыятызму ў розныя палітычныя перыяды напэўнаецца розным зместам. Аўтар гэта ўлічвае. У тых умовах, калі вярхі расійскага грамадства гандлявалі інтарэсамі Расіі, а сацыяльныя канфлікты выштурхнулі на паверхню сілы, якія імкнуліся разбурыць назапашаныя вякамі каштоўнасці, барацьба капітана Цімкава выяўляла грамадзянскі ідэал эпохі. Яго маналогі, звернутыя да нашчадкаў, даносіць да нас шчыльную трывогу за будучыню айчыны; у іх іскрыцца энергія прасветленага розуму, які стыхічна адшуквае шлях народнай праўды.

Прызнаюся, аднак, што як чытачка мяне крыху засмуцілі фінальныя сцэны рамана. Логіка развіцця характару такая, што капітан Цімкаў павінен быў стаць на шлях больш актыўнай барацьбы, чаго ён гэта яму ні каштавала. Але ён уцякае ў Запарожскую Сеч. Так, капітан Цімкаў — трагічны сімвал рускай рэчаіснасці, і ўсё ж...

У аўтарскай канцэпцыі асаблівае месца займае распрацоўка вобраза Хольберга — уплывовага санюніка — немца, які прыбыў у Расію выканаўцам чужой і злавеснай волі. Аўтар пераканаўча паказвае, на чым грунтуецца ўлада такіх людзей: на безагаворачным падпарадкаванні соцень і тысяч радавых членаў грамадства, якія нічога не ведаюць пра іх сапраўдныя мэты.

Пісьменнік выразна паказвае складаны і драматычны калізіі барацьбы ў вярхах рускага грамадства, пераканаўча

раскрывае перад намі той неаспрэчны факт, што царская Расія, праводзячы палітыку каланізацыі, сама з'яўлялася на сутнасці доўгія гады аб'ектам каланіяльнай эксплуатацыі з боку больш развітых еўрапейскіх дзяржаў. Гэта выяўлялася як у грабежніцкім вывазе з Расіі яе матэрыяльных багаццяў, так і ў выкарыстанні яе людскіх рэсурсаў на патрэбу палітычных махінацый двароў, якія мелі ў кіруючай расійскай камарыці свае магутныя лабісцкія групы.

Э. Скобелеў паказвае, што Расія залежала ад інтрыг еўрапейскай палітыкі — гэта адпавядае гістарычнай праўдзе. І гэта трэба мець на ўвазе, бо цяперашні антысавецкізм часткова грунтуецца і на якам культурываваным «анты-русскім сіндроме», які штучна распальваўся страхам перад «русскім калосам».

Э. Скобелеў не ўпадае ў палемічны крайнасці, якія адводзяць ад гістарычнай праўды, ён акуратна карыстаецца сваім правам на свабоду аўтарскай інтэрпрэтацыі. Эпічна-сакайная, прыхаваўшы да часу вялізны эмацыянальны запал, пісьменнік даследуе ўзаемазвязь і ўзаемаўплыў палітычных, сацыяльных і псіхалагічных фактараў гістарычнага працэсу. Аўтар не спрашчае і сваіх герояў, не адрывае іх ад эпохі. Так, ён паказвае, напрыклад, сэнну самазайства слугі Кандрата і яго нявесты, хоць гэты сэнна і не на карысць чытацкім сімпатыям да галоўнага героя.

Раман Э. Скобелева актуальны ў ідэалагічным плане. У ім досыць пераканаўча паказана роля масонаў як тайнай арганізацыі сусветнага маштабу, правільна ахарактарызаваны класавы характар іх дзейнасці, выкрыты іх інтрыгі, палітычныя і фінансавыя махінацыі.

Грамадска-палітычная ацэнка дзейнасці масонаў ажно да самага апошняга часу грашыла недакладнасцю, бо ўвага засяроджвалася на павярхоўных, неістотных яе прыкметах. Так, «Савецкая гістарычная

У ПОШУКАХ ПРАВДЫ ГІСТОРЫІ

Э. Скобелеў. Сведка. Запіскі капітана Цімкава. На рускай мове. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1987.

лышава «За шырмай масонаў» (Мінск, «Вышэйшая школа», 1985) і некаторыя іншыя.

Раман Э. Скобелева істотным чынам пашырае ўяўленні аб масонстве, надае ім вобразна-мастацкую нагляднасць, дапамагае глыбей зразумець канкрэтную гістарычную атмасферу XVIII стагоддзя.

Першае, на што звяртаеш увагу, калі чытаеш раман, — гэта яго грунтоўная дакументальная аснова. Аўтар звяртаўся да многіх гістарычных крыніц, якія даюць звесткі пра палацавы пераварот 1762 года. Форма падачы матэрыялу — запіскі афіцэра царскай аховы — зручная тым, што дазваляе адлюстраваць не толькі панарамнае аўтарскае бачанне тагачасных падзей, але і некаторыя бытавыя дэталі.

Пытанне аб уплыве масонаў на жыццё і палітыку царскага двара — не новае, але ўсё ж не настолькі распрацаванае, каб можна было раўнадушна ўспрымаць факты, старанна

Э. Скобелева чытаецца як цікавы, надзённы палітычны дэтэктыў.

Аднак звесці раман да дэтэктыву было б скажэннем і аўтарскай задумы, і самой сутнасці твора. Перад намі мастацкае даследаванне гісторыі. Аўтар на добрым мастацкім узроўні даследаваў з'яву, сутнасць якой заставалася незразумелай, забытанай, якая не атрымала пераканаўчага тлумачэння і ў гістарычнай навуцы — перш за ўсё з-за таго, што цяжка атрымаць сапраўдныя гістарычныя дакументы. (Масоны, як вядома, пісьмовых слядоў сваёй дзейнасці звычайна не пакідаюць, а тое, што яны падсоўваюць публіцы, — фальсіфікацыі, заклікання ўводзіць у зман, пра што сведчыць, у прыватнасці, Я. Чарняк у кнізе «Тайныя таварыствы старога і новага часу на Захадзе».)

Галоўны герой рамана Э. Скобелева — капітан Цімкаў, чалавек, які не паддаецца ні на подкуп, ні на падман, ні

нам магчымасць наглядна пераканацца, як адбываўся працэс узаемаўзабагачэння, узаемапрацікнення нацыянальных пэсенных традыцый.

З апавяданняў мясцовых жыхароў нам удалося даведацца, што ў асноўным суды, у Верхняе Паволжа, перасяляліся ўраджэнцы Віцебскай і Магілёўскай губерняў пасля вядомых сталыпінскіх рэформ, калі ў выніку масавага абезземельвання тысячы беларускіх, украінскіх сялян рушылі ў пошуках «свабодных зямель» у Заволжа, на Урал і Сібір. У былых Юр'евецкім і Кавернінскім паветах ім абяцалі зямлю, калі ачысцяць яе ад лесу, «ад лядаў», прычым ніякіх пазык, абяцаных па закону аб перасяленцах, ім ніхто не выдаў. І елі яны лебяду, перамолатую сасновую кару. Было гэта ў 1911 г. Страшным быў гэты год для многіх з іх. Але насуперак усяму людзі выстаілі, здолелі раскарчаваць лес і сплавіць яго па Унжы, разбіць і разараць дзялянны, вырасціць першы ўраджай. У гэтай барацьбе з лесам, з уласнай галечай людзі згуртавалі-

ся, зразумелі, што толькі разам можна пераадолець цяжкасці. Гэтаму вучылі і сваіх дзяцей. І потым, ужо ў канцы 20-ых — пачатку 30-ых гадоў калгас «Полымя» быў лепшым у Сакольскім раёне. Заснаваны ж ён быў у асноўным былымі беларускімі перасяленцамі.

І засталася, відаць, з тых страшных часоў, калі вымушаны былі ў пошуках кавалка хлеба пакідаць дом, такая «калядка»:

Зіма недалечка, зіма недалечка,
Хлеба ні кусочка, хлеба ні кусочка.
Пашыем мяшочкі, пашыем мяшочкі,
Пойдзем па кусочкі, пойдзем па кусочкі!

Усяго намі было запісана ад жыхароў сяла Ятава, Пелегава, Ябланава Іванаўскай вобласці 6 беларускіх казак, 36 песень, 18 вусных апавяданняў, 460 частушак. Вылучаюцца сярод іх традыцыйныя лірычныя песні, баллады і каляндарная абрадавая паззія, якая выяўлена купальска-семіцкімі песнямі. Асаблі-

ва поўна і маляўніча прадстаўлена ў нашых запісах традыцыйнае беларускае вясельле (9 варыянтаў). Яго да гэтага часу спраўляюць з захаваннем традыцыйных велічанняў, лірычных песень, з наказамаі маладым і прыслоўямаі дружкі. Несумненна, у вясельлі прысутнічаюць і рысы кантамінацыі, паўплывала на яго і рускае вясельле, але касцяк, аснова захаваліся.

У лірычных беларускіх песнях таксама, як і ў рускіх, захоўваецца традыцыйнае супрацьпастаўленне маці і жонкі, і нам удалося запісаць шэсць варыянтаў цудоўнай песні «Дарожка, дарожка, а ты шырокая». На традыцыйнае пытанне, хто даражэй, сын адказвае:

Ой, маці, мая маці,
Нашла, што пытаці!
Жана мне любя,
Люба для савета,
Маці ж мне любя,
Любей усёго света!
Яна ж мне наслала,
У боці прасіла,
Яна ж мне гадувала
І гора прынімала!

Гэта драматычная сітуацыя стане зразумелай, калі ўлічыць, як у той час гадаваліся

ГЭТА — ЦІКАВА

Наша песня на Волзе

Цяперашні Сакольскі раён Іванаўскай вобласці раней уваходзіў у так званы Кавернінскі край, і цэнтрам яго быў пасёлак Каверніна. Пачынаючы з 1982 г. фальклорная практыка студэнтаў фіналагічнага факультэта Іванаўскага дзяржаўнага ўніверсітэта праводзіцца ў гэтым самым аддаленым раёне вобласці. Выбраны для правядзення практыкі ён невыпадкова: збіральная работа тут вялася ўжо ў пачатку стагоддзя членамі Кастрэмскага навуковага таварыства і была прадоўжана ў дваццатыя гады пад кіраўніцтвам выдатнага збіральніка В. І. Смірнова. У 50—60-ыя гады тут праходзілі фальклорныя экспедыцыі Горкаўскага ўніверсітэта. Натуральна, што перад экспедыцыямаі

мы звярталіся да архіўных крыніц, да запісаў нашых калегаў, але нідзе не сустрэлі ўспаміну аб беларускіх сёлах, размешчаных на тэрыторыі былой Кастрэмскай губерні. Чаму даследчыкі прайшлі міма гэтай цікавай з'явы, дагэтуль застаецца загадкай. А між тым, пра беларускія сёлы, скажам, у былой Цвярской, Ніжагародскай і Вяцкай губернях, пра тое, якія пэсенны рэпертуар беларусаў-перасяленцаў, як узаемадзейнічаюць розныя фальклорныя традыцыі, пісаў ужо ў пачатку нашага стагоддзя вядомы збіральнік і этнограф Д. К. Зяленін.

Натуральна, што пэсенны рэпертуар беларускіх сёлаў прывабіў нашу асабліваю ўвагу. Экспедыцыі 1982—1984 гг. далі

ЧАСОПІСЫ ў КАСТРЫЧНІКУ

«ПОЛЫМЯ»

Пад рубрыкай «Мы дружбай навечна з'яднаны» змешчаны матэрыялы, прысвечаныя 70-годдзю Вялікага Кастрычніка: артыкул А. Вялюгіна «У луннасці братній», апавяданні і вершы пісьменнікаў саюзных рэспублік.

Чытачы пазнаёмяцца з вершамі П. Панчанкі, Я. Янішчыц, В. Ранова, заканчэннем рамана В. Коўтун «Крыж міласэрнасці».

У раздзеле «Публіцыстыка. Нарыс» выступаюць Э. Улдукіс

— «Стаяла ў лесе вёска...» (пер. з літоўскай Я. Кісялёвай) і М. Зяньковіч — «Зямля пад ліпамі».

«Нялёгкія дарогі кнігадруку» — артыкул А. Каўно.

Пра інтэрнацыянальныя аспекты літаратурных узаемазвязей разважае У. Гніламёдаў — «Яна нас аб'ядноўвае, збліжае, натхняе...»

Кнігі рэцэнзуюць П. Міско («Само слова гарочы» (Ф. Янкуўскага), І. Чарота (зборнік О. Жупанчыча «У вечным дазоры» ў перакладзе Н. Гілевіча).

«МАЛАДОСЦЬ»

У паэтычным раздзеле — вершы В. Анолавай, В. Шніпа, Л. Рублеўскай, Ю. Свіркі, У. Смарыніна, М. Трафімчына. Змешчаны апавяданні У. Сцяпана, М. Дубоўскага, Я. Гучна, заканчэнне рамана М. Кацюшэнікі «Урок маўчання».

Сярод іншых матэрыялаў — артыкулы Л. Лыча «На скрыжаваннях эпох», У. Мехава «Далучэнне», нарыс М. Зяньковіча «Рэйкі даўжынёю ў паўтарыста год».

У фотарэпартажы В. Ждановіча «Літавец» расказваецца пра трагедыю вёскі, спаленай фашыстамі, і пра мемарыяльны асамблея, узведзены на яе месцы. Кнігу Г. Бураўкіна «Пяшчота»

рэцэнзуе Ю. Багданаў — «На вятрах жыцця».

«БЕЛАРУСЬ»

Шэраг матэрыялаў расказваюць аб працоўных справах у дэспатіцкіх пачатках.

Публіцыстычны роздум Х. Лялько «У адной вёсцы, у адным раёне» прапануецца пад рубрыкай «Актуальны погляд». Друкуюцца вершы В. Гардзев, А. Пісьмянкова, наведлы Ф. Янюўскага, працяг гістарычных сцэн І. Шамякіна «Стратэгія», творы ўзбескага паэта М. Саліха.

В. Няфёдаў гутарыць з індыйскай пісьменніцай А. Прытам — «Жанчына і літаратура». У раздзеле «Палітычны глобус «Беларусі» — урывак з рукапісу кнігі палітычнага агля-

дальніна Дзяржтэлерадыё СССР У. Цветава «Ашуканыя» — «Парк Егіі сёння і трыццаць гадоў таму».

Г. Шупенька разглядае Збор твораў М. Лынькова ў васьмі тамах, С. Шумкевіч расказвае пра сваю працу ў Сібіры.

Сярод іншых матэрыялаў — нарыс В. Лапіна «Наханне і эміграцыя», нататкі хайёнага балельшчыка П. Якубовіча «Сала для ілюшкі з шайбай».

«НЭМАН»

Нізку вершаў Р. Барадуліна «Сцяжына зямная» пераклаў Б. Спрычан. Есць таксама падборка «3 паэтычныя сшыткаў». У раздзеле прозы — працяг рамана І. Шамякіна «Зеніт» (пер. Т. Шамякіна) і заканчэн-

Мікалаю ЧАРГІНЦУ — 50

райаддзела міліцыі да начальніка Беларускага Упраўлення МУС СССР на транспарце, дзе цяпер працуе. Кандыдат юрыдычных навук, заслужаны работнік МУС СССР. Вашыя кнігі, як правіла, напісаны на фактычным матэрыяле. Большасць літаратурных герояў мелі і маюць сваіх рэальных прататыпаў. Таму яны падкупляюць праўдзівасцю. За вострымі сюжэтамі, які Вы ўмеце будаваць, вымаляюцца і застаюцца ў памяці многія і многія героі кніг. Усё, напісанае Вамі мае значны выхаваўчы характар, арыентуе, асабліва моладзь, на правільны выбар жыццёвага шляху. Гэта кнігі апавесцей і раманаў: «Чацвёрты след», «Трывожная служба», «Фінал «Краба», «Следства працягваецца», «Служба — дні і ночы», «Вам — заданне», «За секунду да стрэлу», «Загад № 1».

Нядаўна Вы вярнуліся з трохгадовай камандзіроўкі ў Дэмакратычную Рэспубліку Афганістан. Там Вы перадалі свой багаты службовы вопыт налегам па прафесіі, мужна і дастойна выконвалі інтэрнацыянальны доўг савецкага грамадзяніна.

Гэтая працяглая і небяспечная камандзіроўка для Вас, як для творчага чалавека, не

прайшла безвынікова. Вы напісалі раман «Тайна Чорных Гор» пра мужную барацьбу афганскага народа за поўную перамогу ідэй Красавіцкай рэвалюцыі, дапамогу савецкіх грамадзян — інтэрнацыяналістаў, пра гнісную ролю імперыялізму ў тым, што на шматпакутнай афганскай зямлі ўсё жыццё ліецца кроўю. Вашы баявыя справы адзначаны ордэнам Чырвонага Сцяга, афганскім ордэнам «Чырвоны Сцяг». Акрамя гэтага, Вы ўзнагароджаны двума ордэнамі Чырвонай Зоркі, многімі медалямі.

Вы прымаеце актыўны ўдзел у грамадскім жыцці, былі членам райкома партыі, дэлегатам райсавета, актыўна прапагандаеце лепшыя набыты літаратуры.

Жадаем Вам, дарагі Мікалаю Іванавіч, моцнага здароўя, вялікага асабістага шчасця, новых цікавых кніг.

Супрацоўнікі штотыднёвіка далучаюцца да гэтага віншавання.

Надрукавана ў «Нёмане»

РЭХА ЧОРНЫХ ГОР

Пры заканчэнні рамана Мікалая Чаргінца «Торгар—Чорныя Горы» — лаканічнае паведамленне: «Кабул. 1985—1986 гг.» Письменник належыць да тых, хто выконваў свой інтэрнацыянальны абавязак у Дэмакратычнай Рэспубліцы Афганістан. У творы — часцінка ўражанняў ад знаходжання ў краіне, якая сёння з-за ўмяшання імперыялістычных заправілаў — у першую чаргу Злучаных Штатаў Амерыкі — перажывае цяжкія дні. Як і трэба было чакаць, аўтар не абмяжоўваецца адлюстраваннем і аналізам падзей, да асобных з якіх меў дачыненне па абавязку службы. Раман «Торгар — Чорныя Горы» — шматпланавая палатно, у якой прасочваецца нелегальная дзейнасць замежных разведкаў і паказваецца, як афганскі народ дае адпор знешнім і ўнутрынарым ворагам.

Асноўнае месца ў рамана займае лёс Карла Ота, гэтага педантычнага заходняга немца, які даў згоду ўцягнуць сябе ў разведвальную авантуру: «Будучы ваенным у трыцім пакаленні (яго бацька, падпалкоўнік Генеральнага штаба, паплаціўся жыццём за ўяўнае пакушэнне на фюрэра), Карл Ота аднолькава недалюбліваў як дыпламатаў, так і разведчыкаў. Чаму ж тады звязваўся з тымі і з другімі?» (Тут і далей пераклад мой. — А. М.). Згадзіўся, бо дбаў аб далейшай ваеннай кар'еры — згода «абяцала яму адну, а то і дзве зорачкі на пагонах». Засылкаецца Карл Ота ў Афганістан пад выглядам журналіста. Сфабрыкавана адпаведная легенда на той выпадак, калі трапіць у палон. Маўляў, даўно цікавіцца гісторыяй колісь магутнай Кушанскай імперыі, нават марыць адшукаць магілу Аляксандра Македонскага.

Але сапраўдная місія Ота далёка не мірная. Ён адзін з ваенных замежных саветнікаў, хто дапамагае фарміраванню новага, ісламскага ўрада Афганістана, які мяркуецца размясціць у раёне Чорных Гор — непрыступнай мясцовасці, дзе пражывае не менш трохсот тысяч чалавек.

Хто знаёмы з папярэднімі творамі М. Чаргінца — апавесцямі з жыцця крымінальнага вышуку «Следства працягваецца», «Фінал «Краба», «Загадка маёра Ветрава» і іншымі —

не мог не ацаніць веданне аўтарам законаў прыгодніцкага жанру і адначасова ўменне няблага выпісваць чалавечыя характары. Аднак у рамана «Торгар — Чорныя Горы» пісьменнік выступае крыху ў іншай ролі.

У новым творы таксама ёсць драматычныя сітуацыі, вострыя сюжэтныя калізіі, і усё ж яго да прыгодніцкіх раманаў аднесці нельга. Скажам, гэта не дзеля таго, каб супрацьпаставіць паміж сабой розныя жанры, пры гэтым адводзячы жанру прыгодніцкаму другародную ролю. Дарэчы, крыху дзіўным прагучала нядаўняе сцвярджэнне Эсфір Гурэвіч («На скрыжаванні часоў», «ЛіМ», 4 верасня 1987 г.), што «для прыгодніцкіх твораў пытанне аб жыццёпадбнасці не паўстае наогул, бо тут дзейнічаюць законы ўмоўнасці». Маўляў, усё ад рэальнасці вельмі і вельмі далёкае. Толькі як у такім разе быць з прыгодніцкімі творамі, у якіх дзейнічаюць героі рэальныя, скажам, легендарныя савецкія разведчыкі Леў Маневіч з «Зямлі, да запаўнававання» К. Вароб'ева. І тут «пытанне аб жыццёпадбнасці» «не паўстае наогул»?

Праўда, мы крыху адшліся ад прадмета гаворкі. Проста хочацца асабліва падкрэсліць той факт, што ў рамана «Торгар — Чорныя Горы» М. Чаргінца, не адмаўляючыся ад сябе ранейшага, шмат у чым пашырае абсягі сваёй творчасці, выходзячы на тыя пласты жыцця, якія часам знаходзяцца па-за ўвагай літаратуры. У гэтым сэнсе асаблівую значнасць набываюць вобразы Карла Ота, а таксама тых, хто разам з ім, прыкрываючыся дэмагягічнымі разважаннямі аб правах афганскага народа, абстраюць супярэчнасці ва ўнутраным жыцці краіны, перашкаджаюць хутчэйшаму вырашэнню сацыяльных, грамадскіх і палітычных праблем.

У групе Ота ёсць і журналісты, французы П'ер Канью і Мірэй Рышар, але што ўяўляюць сабой гэтыя гангстэры ад сродкаў масавай інфармацыі, няцяжка здагадацца. Іх сапраўдная сутнасць асабліва раскрыта ў тым, як яны рыхтуюць чарговы матэрыял. Па адладжанаму замежнаму

сцэнарэю душманы інсцэніруюць «зверствы рускіх»: перапрабуючыся ў савецкую форму, забіваюць мірных жыхароў. У гэты момант, «журналісты, у тым ліку і Рышар, уладкаваўшыся на камянях, фатаграфавалі і здымалі ўсё гэта на кінаплёнку».

Мікалаю Чаргінца піша палітычны раман, выкрываючы дзялкоў ад палітыкі, усіх гэтых ота, канью, мірэй, для якіх няма нічога святога, а паўсядзёная дзейнасць даўно падначалена жоўтаму д'яблу. Ды і ў маральных адносінах яны далёка не святошы. Тая ж Мірэй Рышар, якая любіць успамінаць пра мужа і сына, што сходазіцца ў Францыі, лёгка сходазіцца з Ота і прама прызнаецца: «Слоў няма, запляцяць мне добра, салідную суму называлі, плюс амерыканцы... абяцалі харошы ганарар». Слёзы гэтай палітычнай дамачкі пасля чарговай аперацыі з мірнымі афганцамі нічога не каштуюць, бо яны — кракадзілавы, і сама Мірэй перад правакацыйнай паслядоўна занатоўвала ўсё, каб... праўдзіва адлюстравань у друку падзеі ў Афганістане.

Што ўжо казаць пра прафесіянальных разведчыкаў — Майкла Джэксана, што рыхтуе атрады контррэвалюцыянераў, Вілі Брукнера, для якога забойства даўно стала прафесіяй, Анвара Джара, прадстаўніка спецслужбы «Сакхар», і іншых?! «Чужыя» і «свае» аднолькава пачуваюць сябе няблага, бо адразу знаходзяць агульную мову і сродкі, калі справа тычыцца вырашэння далёка ідучых палітычных амбіцый. Дзейнасць гэтых «барацьбітоў» за правы чалавека, за свабодны, ісламскі, не камуністычны Афганістан раскрытаецца М. Чаргінцам з пранікнёным у саму сутнасць падзей, з разуменнем складанага становішча Дэмакратычнай Рэспублікі Афганістан.

Письменнік з цэпльнёй малое вобразы тых, хто ўсвядоміў — будучыня Афганістана ў яго руках, і за заўтрашні дзень неабходна змагацца, не шкадуючы жыцця. Капітан Ашраф — з падобных людзей. Здавалася б, пісьменнік стрымана, не падаючыся асаблівым эмоцыям, стварае гэты вобраз. Ды нездарма кажучы: добрае відаць адразу. Ашраф як асоба і грамадзянін нарадзіўся дзякуючы рэвалюцыйным пераўтварэнням, якія адбываюцца ў яго краіне. Удаўся таксама

аўтару вобраз Саіда Хакіма — прадстаўніка сённяшняга афганскага моладзі.

Письменнік не абмянае ўвагай дапамогу, якую аказваюць афганскаму народу воіны абмежаванага кантынгенту Савецкіх Узброеных Сіл. Разам з атрадам Ашрафа пастаянна ўзаемадзейнічаюць сапёры, што знаходзяцца пад камандаваннем капітана Фаменкі. Бывалы афіцэр, ён не толькі добра ведае сваю справу, але і арыентуецца ва ўнутраных падзеях у краіне, лёгка знаходзіць належныя кантакты з афганцамі.

Наогул, у рамана, згодна аўтарскай задумкі, дзейнічаюць персанажы, якія знаходзяцца на розных ступенях службовай лясціцы: ад радавых байцоў да генерала Аўзала Сайфула, які ўзначальвае камандаванне цэрандою Кабула. Гэта, безумоўна, ускладніла сюжэт твора.

Несумненна, усё гэта прымальна, калі не шкідзіць мастацкасці твора. Майстэрства аўтара і заключаецца ў тым, каб даць належную інфармацыю, не ператварыўшы раман у ... расцягнутую інфармацыю. На жаль, аўтару не заўсёды ўдалося захаваць пачуццё меры. У дыялогах персанажаў, у маналогох асобных з іх няма гаворыцца пра расстаноўку класавых і партыйных сіл у Афганістане, пра становішча з рэлігіяй, пра адносіны афганцаў да пытанняў шлюбу і сям'і. Поруч ледзь не раскрываюцца метады работы замежных спецслужбаў, расказваецца пра падрыхтоўку дыверсантаў, абучэнне душманаў...

Пра гэта, канечне, таксама неабходна паведамаць, але не так прамалінейна, як гэта робіцца ў рамана. Асобныя выказванні ледзь не ператвараюцца ў далёка не лепшыя перадачы артыкулы нядаўняга часу.

«Торгар — Чорныя Горы», як выдоми, не першая мастацкая кніга, у якой адлюстраваны падзеі, што адбываюцца ў Дэмакратычнай Рэспубліцы Афганістан. Аднак журналісты і пісьменнікі нашай рэспублікі ў асноўным абмяжоўваліся рысамі пра асобных воінаў-інтэрнацыяналістаў і камандзіраў. Тым больш прыемна, што такая кніга нарэшце з'явілася і ў нас. Няма сумнення, што яна саслужыць сваю добрую службу ў інтэрнацыянальным выхаванні.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

энцыклапедыя» (1966 г.) вызначыла масонства як «рэлігійна-маральны рух», зазначаючы, што «масонства існуе ў шэрагу краін Заходняй Еўропы і Амерыкі, аднак прыкметнай грамадскай ролі не адыгрывае». Гэта, канечне, ніяк не адпавядае фактычнаму стану. Роля масонаў у перавароце Піначэта ў Чылі, выкрыццё масонскай змовы ў Італіі, масонскі характар «Більдэрбергскага клуба», які аказвае магутны ўплыў на палітыку праявляюць імперыялістычных колаў, і іншыя факты дазваляюць зрабіць прыняцтва іншыя высновы.

Палацавы пераварот 1762 года ў рамана Э. Скобелева не прадстаўлены выключна як справа масонаў. Аўтар не паўтарае памылкі сваіх папярэднікаў, не імкнецца да сенсацыйнасці ў ацэнцы асобы Пятра III, як гэта робіць, напрыклад, В. Саснора ў апавесці «Выратавальніца айчыны». У рамана Э. Скобелева дадзена правільная класавая ацэнка расійскага абсалютызму, выяўлена яго антынародная сутнасць.

У гістарычным рамана, як я разумею, павінны ўзнаўляцца не толькі і не столькі факты, колькі псіхалогія ўзаемаадносін людзей мінулага. Трэба сказаць, што Э. Скобелеў паспяхова справіўся з такой задачай. У творы дакладна перададзены каларыт эпохі і асяроддзя, у якім жывуць і дзейнічаюць героі. Мы адчуваем асаблівасці мовы, якая існавала ў часы Ламаносава, але выяўлена была крыху пазней ва ўзорах, пакінутых нам, напрыклад, у выдатнай прозе Васіля Нарэжнага і ранняга Гоголя.

Раман Э. Скобелева «Сведка» ўздымае вялікі пласт нашай гісторыі. Ён адлюстраввае драматызм эпохі, і таму матэрыяльны свет, узноўлены пісьменнікам, успрымаецца як жывы, у руху, а духоўныя каштоўнасці гэтага свету — блізкія і зразумелыя нам, сучасным людзям.

М. СТАШКЕВІЧ,
кандыдат гістарычных навук.

дзедзі, колькі іх памірала малымі. У тых умовах менавіта песня давала сілу, аптымізм, надзею на лепшае. Песня з яе дасціпнасцю, хітраватасцю, з яе этычнымі і эстэтычнымі ідэаламі. Асабліва выразна гэта адчуваецца ў велічальных песнях зімовага і вясенне-летняга цыкла. У купальскіх песнях, запісаных намі, сустракаюцца сітуацыі, блізкія да казаніх: тры разы хлопца скэча за вяноком і толькі на трэці раз яму ўдаецца перахапіць яго. Магчыма, гэта было звязана з традыцыйным перакіданнем вянокоў праз купальскае вогнішча. Запісаныя намі беларускія песні і казкі сведчаць аб тым, што традыцыйны фальклор прадаўжае жыць і ва ўмовах іншамойнага асяроддзя. І тыя песні, абрады, казкі, якія нам удалося сабраць у патомкаў перасяленцаў, — яскрава сведчанне важнасці народных традыцый, іх эстэтычнага і этычнага прызначэння ў нашы дні.

В. СМІРНОУ,
дацэнт кафедры рускай літаратуры Іванаўскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

не рамана В. Квіннга «На мове польмя» (пер. з англійскай В. Савава).
«Ленін, Кастрычнік, культура» — артыкул З. Браўнінавай і А. Карлюка.
Чытач пазнаёміцца з нататкамі М. Сердзюнова аб дзяржпрыватнасці «У канцы лаяльнасці».
Аб развіцці дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва раскажа Э. Пугачова — «Рэч і прастора».
Артыкул М. Мушынскага «Літаратура як фактар абнаўлення» друкуюцца ў раздзеле «Літаратурнае крытыка».
З рэцэнзіямі выступаюць Д. Чарнасава («Гняздо для птушкі радасці» Г. Бураўніна), Г. Шупеня («Дзейныя асобы» Я. Будзінаса), Я. Саламевіч («Пара сталасці» У. Самалоўскага).

3 ПАЭТЫЧНАЙ ПОШТЫ

Таццяна ДЗМІТРУСЕВА

Наляцела навальніца:
Грох ды грох.
Град на сцэжках мітусіцца,
Як гарох.

Наляцела навальніца:
Любата!
Зараніц пагляд свіціцца
Тут і там.

Наляцела навальніца
На мяне.
Да цябе б мне прытуліцца.
Але ж не...

Цікім вечарам
ціха
спявала лістова.
Паўз акна майго
ціха
ішла адзінота.

Мо здалёку ішла
і стамілася, пэўна,

і прысела яна
пад лістоваю спеўнай.

А пасля адзінота
і сама заспявала.

Ды ад песні яе
Весялей мне не стала.

Зінаіда ДУДЗЮК

МЫ

Як ні крычы,
Ні бі сябе ў грудзі,
Без нас з табой
Не спыніцца жыццё.
Усё гэтак жа
Спяшацца будуць людзі
Па праўду,
Па любоў,
Па адкрыццё.

Не збіцца б з кроку
У гэтым вечным руху,
Мы толькі міг,
І наша права ў тым,
Каб непамерны

Браць цяжар на рукі
І несці да святла і дабраты.

Анюта

Астыў сніданак некруты,
Самлеў нячэплены абед.
Сядзіць ля веснічак Анюта,
І ёй не любіць белы свет.
«Зьяла нявестка сына з хаты.
Чаму ім тут было не жыць?
А вось сабрала дзетак, латы —
І супраць слова не кажы —
Пайшла ў саўгасную кватэру.
А сын за дзецьмі ды за ёй.
Цяпер не грукуцьці лішне
дзверы
У самотнай хатаццы маёй.

Адна сыночка гадала.
Мужык застаўся на вайне.
Ці мала ліха я спазнала?
Ды, пэўна, мала яшчэ мне.
Калі і дзе было такое,
Каб не трымаліся бацькоў,
Хаціны роднае, святое,

Нібы цыганская ў іх кроў.
Не я адна, ва ўсіх суседзяў
Дзяцей па свеце не сабраць.
Другі дамоў зусім не едзе.
Ці ад бяды? Ці ад дэбра?
Жывіце, дзетачкі, жывіце,
Мо як адолею нуду.
Вось клікну ў прымы дзёда
Міцю...
Ці хату цэглай абкладу?...»

Святлана КАРОБКІНА

У крылах маіх і твая сіла,
Мама,
У словах тваіх і твае словы,
Мама,
У праўдзе маёй і твая праўда,
Мама,
У самоце маёй і твая самота,
Мама.

І мне давяралі ключы,
І я не збіралася крэсці,

Баялася нізка упасці, —
Тады ўжо крычы, ні крычы...

І мне спавадалі душу:
Даверліва, ціха, ўрачыста, —
Бо ведалі, не прытушу
Агеньчык гарачы, срабрысты...

І мне налівалі віны,
Піла я яе, як умела, —
Той слоік паўноткі, шклянны
Другому аддаць не хацела.

Іван ЛЕТКА

Я помню год
сорак чацвёрты

Незабыўнаму настаўніку
Уладзіміру Васільевічу ХОМ-
ЧЫКУ

Я помню год сорак чацвёрты
і вераснёўскі звонкі дзень.
У шынялі старым пацёртым
сялом настаўнік наш ідзе.
Арліны позірк, твар схуднелы.
За ім па вёсцы наўздагон

СТАРОННІ УСПАМІНАЎ

ГЛЫБОКІМ жнівеньскім вечарам балюча ўдэрыла ў самае сэрца нечакана скрушная вестка па радзі. Іван Паўлавіч!

Удваіх у прэсторнай хаце, мы з мамай яшчэ не спалі (хоць і сабраліся). Кожная ў думным прыцемку, думала, відаць, пра сваё. Яшчэ зусім нядаўна я шчасліва «вырабілася» з-пад машыны. Толькі дзве чорныя кульбы-мыліцы, што стаялі ля ложка, жакліва гаварылі аб тым, што магло б здарыцца... (Божа, і калі я перастану куды-небудзь спяшацца: туды ж не спяшаецца ні-

страсалі з тонкага голля яшчэ даволі чэпкія плады.

— А такі лівень, такі няшчадны лівень, — уздыхнула знепакоена мама. — Баюся: самае высокае, самае буйное жыта пакладзе...

Самое высокае, самае буйное жыта... Мужчыны паміраюць першымі...

Жыць бы яму яшчэ ды жыць...

Жыць бы яму яшчэ ды жыць — гэтак падумаў кожны харошы чалавек, каго аглушыла гэтая неспадзяваная, непатрэбная смерць.

Ішоў, не пераставаў як не ўсяночны дождж. А можа, гэта плакала не толькі неба, але і

помніць яму пра сваё няўключнае, няладнае становішча.

Дарагі Іван Паўлавіч, — я звярнуся ва ўдзячнай памяці да яго яшчэ не раз. Бо сапраўды — дарагі і непазбыўны, непадобны на іншых і сваёй статынай постацю (вышыні якой ён і сам як бы саромеўся) і сваім унутраным, задушэўным святлом!

Па невялічкім скверы, што атуляе Дзяржаўны тэатр імя Янкі Купалы, ідуць, а то сядзяць на драўляных лаўках людзі. Здаецца, гэтак жа, як і тады, пры ім. Нестэе толькі ў скверыку Яго, што часам на хвілін колькі знаходзіў тут для сваёй душы невялічкі супынак.

Агатавы, зачытаны томік вершаў Ахматавай. Год назад Іван Паўлавіч падарыў мне ў гэтым скверыку зборнік Галактыёна Табідзе. Цяпер, вось — Ахматаву.

— Акуляраў больш такіх не насіце. І не падпадайце пад моду. А цяпер — бяжыце. Я ведаю, што многа разоў Вы будзеце чытаць гэтыя дзіўныя вершы. Хай яны будуць для Вас сапраўдным урокам літаратуры і жаночкай годнасці.

Зялёнае дзяўчо, вось і сапраўды ж зялёнае, — я нават не задумвалася над тым, колькі маю ад гэтага чалавека прыемных неспадзяванак! Я не ду-

— Здароўчка Ваша як? — пытаюся.

— Жыць можна, — адказвае Іван Паўлавіч, — толькі вось дажджы зачасцілі. А з імі мне ўжо і спрацацца не хочацца. Нічога, калі-небудзь ды скончацца, праўда ж? Журэвін сёлета многа. Нядаўна вярнуўся з журавінавага раю. Так і стаіць перад вачыма. Заўтра павінен быць харошы сонечны і цёплы дзень. А сёння, за дробным дожджыкам, працягваю Вашу кніжачку. Выпадзе часіна — пагаворым. Добра!

Па дарозе ў інтэрнат я думала, што Іван Паўлавіч не любіць дажджы і сочыць за прагнозам надвор'я, і нават ні

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

На радзіме. Іван МЕЛЕЖ. 1974 год.

Фота Ул. КРУКА.

хто!) І туды мы ўсё ж прыходзім — хто калі, хто ў які непрадбачаны час! Над смерцю я ніколі яшчэ не задумвалася так, як з таго дня, калі непрадбачана пахавала бацьку. Яму было 54 гады.

Пасыпаўся дождж, стрэсянуў шыбіны вокан гром. Перажагнелі пакой частыя маланкі. А тут — і святло «выбіла». Запалілі свечку. Цьмяна-ружаватае святло ад яе суладна злівалася з нашай, сіроцка-зажуренай цішынёю.

— Дык, кажаш, Мележ памёр? — азвалася спагадлівая мама. — Нядаўна ж яшчэ, толькі ўчора, глядзелі яго па тэлебачанню. Гадкоў, пэўна, 50?

— 55.
— Малады ж яшчэ мужчына, жыць бы яшчэ ды жыць, — уздыхнула спрацаваная мама і паправіла на стале абгарэлы, тоненькі кноцік свечкі. — Во, і ў нашай вёсцы адыходзяць не ў час. Што ні кажы, а мужчыны паміраюць першымі.

Дождж нарастаў. Урадлівыя яблынькі за акном прымусова

ўсе спагадны, усе добрыя людзі, якія ведалі і любілі Мележа.

І сапраўды: толькі, толькі ж зусім нядаўна! — глядзела яго творчы вечар па тэлебачанню, які бліскуча аёў Ніл Гілевіч. Глядзела на задуменна журлівага і любімага Івана Паўлавіча, слухала самабытны і звонкагалосы хор яго глінішчанскіх вытокаў. Радавалася глыбокаму і непаказному слову выдатнага пісьменніка і вельмі ж сціплага ў жыцці чалавека. Думала: якія мы ўсё ж багатыя, калі маем перад сабою сапраўдны ўзор чалавечнасці і працавітасці. Мужнасці і дабрыні. І вось аслыпіла, апаліла, як шаравою маланкаю! — гэтая недарэчная і чорная вестка.

Многа разоў я звяртаюся да яго ў думках: «...дарагі Іван Паўлавіч», як і ў тым лісце, што напісала яму адразу ж пасля ягонага творчага вечара. Напісала і... пасаромелася адправіць, каб гэтым самым (хоць бы нейкім чынам) не на-

Дарагі Іван Паўлавіч

1966—1970-ыя гады... Кожны дзень праз гэты зялёны, а то лістападны ці заснежаны скверык я ішла на філалагічны факультэт са студэнцкімі сшыткамі ў сумцы. Але больш вясной і восенню мне шчасціла ўбачыць тут, кольвечы, Івана Паўлавіча. Я ўжо нават прывыкла, што Ён абавязкова не сёння, дык заўтра запыніць мяне сваім нячынным, але такім цёплым і жаданым голасам:

— І куды ж Вы так леціце ды яшчэ... у чорных акулярах? Мне сорамна ад таго, што, спяшаючыся, я задумалася. Але сорамна яшчэ і за гэтыя чорныя, чортавыя акуляры! Многа сонца, многа светла-калячага сонца! І ўсё ж гэта не апраўданне.

— Дзень добры, Іван Паўлавіч! Прабачце. А начэпіла акуляры не толькі ад сонца і што цяпер модна, але і таму, што люблю чытаць па тварах людзей — праз цьмяныя акуляры менш бярэжжасці.

— Во як! А я думаю, што адзін я такі. — І ён ціха ўсміхаецца. — Але Вам, Жэня, рана гэтыя акуляры чапляць. У Вас жа добрыя вочы. Глядзіце адкрыта імі на людзей — і ім таксама добра будзе. Дамовіліся? Прысядзьце во тут, калі не спяшаецца.

У руках Івана Паўлавіча кніга, дакладней — зборнік паэзіі.

— Пачытай. А цяпер хачу, каб гэтая кніжка Вам спатрэбілася. Яна Вам павінна прыйсціся. Паслухайце:

Прыду туды, и отлетит томленьё.
Мне раннее приятны холода.
Тантственныя, темныя селенья
Хранилища бессмертного труда

маю зусім яшчэ і пра тое, чым і як змагу Яму аддзячыць. Прывыкла, што Ён запыняе мяне, прывыкла, што пытаецца пра «жыццё-быццё», пра тое, як здаю экзамены і ці пішу вершы... Прывыкла! Божа мой, і сапраўды прывыкла, як у маленстве — зусім да чужой жанчыны ў маёй вёсцы, да яе груднога голасу і нават да сціплага пасляваеннага стала — у Луцэі Францаўны, абяздоленай вайною ўдавы, усё было смачней, нават аржаныя сухары з «квасам! Не, у Луцэі Францаўны, як і песні з казкам! — усё было асаблівае!

Некалькі дзён запар я купляю сціплыя букеткі белагалоных канвалій. Хачу падарыць Івану Паўлавічу. Але вась ужо цэлы тыдзень — як ён «адсутнічае». Янка Брыль скажаў, што бачыў яго ў паліклініцы. Хворы! Гэтая абаяльная, як быццам спакійная ўсмішка?! Во чы? У іх жа — цэлая вечнасць! Час ляціць, пішуцца нейкія вершы, паспяхова здаюцца экзамены, чаквае лета. Пэўна ж, я ўбачу Яго ў скверыку толькі восенню.

А восенню 1970 года ў мяне з'яўляецца — выйшаў з друку зборнічак вершаў «Снежныя грамніцы». Падпісала. Нашу ў партфелі, каб пры нагодзе падарыць Івану Паўлавічу.

Сёння, пад канец кастрычніка, у скверыку даволі прахалодна. Але я ўжо здалёк заўважыла, прыкмеціла яго трохі паніклівую постаць. Ён шчыра, ад сэрца вінуе мяне за першым зборнікам і жадае працавітасці. (За далаглядам гадоў я многа разоў успамінаю гэтае своеасаблівае — працавітасці!)

думкі ў мяне пра тое, што раненныя франтавікі — самыя адмысловыя на свеце прагназісты! «Заўтрашні дзень» мог абсалютна дакладна прадказаць і мой бацька (барометрам — асколкі вайны).

А назаўтра — і сапраўды, як кажуць кабеты ў вёсцы, — шчыры дзянёк, сонечны, ясны і цёплы. Гэткімі днямі свеціць запозненае бабінае лета.

— Учора гаварылі пра Вас з Аркадзем Куляшовым.

— Пра кніжку. Хорошая, светлая, але суму штось мнагавата для Вашага ўзросту.

— А я і сама — сумная, дапраўды сумная, — з усмешкай адказваю Івану Паўлавічу. — Калі панядзелак, то думаю — чаму не чацвер, а калі нядзеля — то чаму не серада. Калі тут — то чаго не там, калі там — то чаму не тут. І наогул.

— Не сумная, а летуценная, — удакладняе Ён. Пакуль што — летуценная. А свой лёс, дарэчы, Вы таксама абазначылі.

— Як?
— Есць такі верш у Вас. «Непрыручаная птушка». Дарэчы, хорошая назва для зборнічка. І на рэдактара Вам пашчасціла. Генадзь Бураўкін — сур'ёзны пэст.

Летуценнай мне надта быць не хочацца, мне здаецца, што я ўжо і надта дарослая. Але ж Ён не можа не бачыць?!
— Калі прыйдзе сапраўднае жыццё — летуценнае, як павуцінка, сплывае. А пакуль — хараша. І ўсё ж — Вам будзе нялёгка.

Я не ведаю, як гэта — «ня-

ішоў, цялёпкаўся нясмела
дзіцячы босы батальён.
Так пачынаўся шлях бясконцы
салдацкай цвёрдаю хадой.
Свяціла зорка на пілотцы
нам пучыводнаю звяздой.
Ён стаў братам
старэйшым братам.
Чыталі хорам мы тады
святныя словы — МА-МА,
ТА-ТА, —
свае найпершыя склады.

Настаўнік першы і адзіны
галоднай цяжкае пары
З ім слова светлае Радзіма
мы прачыталі ў буквары.
Даўно мінуў
той час суровы,
ды ўзмацнеўшая рука
бярэ ўсе літары для слоў
з той азбукі франтавіка.

Перад табою

Нібы на нейкім
даўным пароме

мы праплылі з табой
родная Броня.
Ты ў мае ночы
яснасцю свеціш,
ты мае вочы
радасцю слепіш.
І твая літасць,
і твая «лютасць»
клопатам дбайным
дорага, любя.
Перад табою
у захапленні
цэлым жыццём
я стаю на каленях.
Добрае сееш,
дрэннае гіне.
Глян! Радзіма!
Расцвілі каля вокан
вяргіні.
Ты мне шапнула ціхенька —
годзе!
Яны расцвітаюць,
а мы адыходзім.

лёгка. Я толькі адчуваю, што
вершы іншы раз не так ужо
лёгка пішуцца: нешта не кла-
дзецца так, як трэба, нешта
супраціўляецца, не ловіцца.
(Маецца на ўвазе Іванам Паў-
лавічам гэтая нялёгкасць?) і
раптам ён дадае:
— Я воль прашаю, Жэня.
Нашаму брату — мужчыну ня-
лёгка ў літаратуры, ну а жан-
чыне — тым больш. Зараз Вы
можце не зразумець мяне,
але потым адчуеце, а можа, і
ўспомніце, аб чым я гаварыў
Вам калісьці. Будзеце праца-
ваць у літаратуры — адчуеце.
Пішыце, Жэня, мне вершыца,
што Вы будзеце пісаць добрыя
вершы.

А зімою, сустрэўшыся ў стар-
рым будынку Саюза пісьмен-
нікаў Беларусі па вуліцы Эн-
гельса, Ён прапанаваў мне як
старшыня прыёмнай камісіі
аформіць неабходную даку-
ментацыю ў члены СП. Вясной
жэ, 1971 года, Іван Паўлавіч
павіншаваў мяне як «узакон-
неную» паэтэсу.

Мая апошняя «студэнцкая»
сустрэча з Іванам Паўлавічам
была таксама вясной. У маі, у
тым жа скверыку пагодным
цёплым дзяньком.

У дэмакратычнай ільняной
кепачцы і блакітнавата-льняной
кошулі Ён сядзеў на лаўцы і
чытаў газету.

— Іншы раз прэса збівае з
панталыку. Але ў нашага брата
павінен быць і свой зрок. Вы
навучыліся чытаць газеты?

— Чытаю, Іван Паўлавіч, але
больш літаратурныя матэрыя-
лы.

— З цягам часу Вам спатрэ-
бяцца і іншыя, можа быць. Ці
не так, летуценная Жэня?

Ён паказаў газету на папку і
хораша ўсміхнуўся: «А як на-
конт «сумнай Жэні»?

— Я не ведаю, Іван Паўлавіч,
кім гэты самы сув закладзены
ў мяне?

— Паэзія. А яшчэ — неза-
доволенасцю, абвостранасцю.
Чацвяргом, панядзелкам, се-
радой і нядзелай, тут і там —
ці не так? Дома, у бацькоў,
даўно былі?

І я расказваю Івану Паўлаві-
чу, як зусім нядаўна адзін ша-
лапаваты аднавясковец выра-
шыў выкупаць брудных гусей у
бочцы... з хлёркай.

— І што? — ажывіўся Іван
Паўлавіч.

— Ды ўвесь выпасак, усе,
як ёсць, 22 ляснулі!

Я не бачыла раней, каб Іван
Паўлавіч смяяўся гэтак шыра,
да слёз! І ён гаворыць мне,
што такія натуральныя дэталі
(хоць хацеў бы — а не прыдума-
еш?) — знаходка не толькі для
гумару... А потым я расказваю
яму яшчэ адну вясёлую гіст-
орыю пра «камуніста» (гэтак,
прынамсі, называе свайго спра-
цаванага мужа-пастуха ягонага
набожняя жонка!) Калі дзядзь-
ка косіць сена ў нядзелю —
ён камуніст, калі сячэ дрэвы ў
нядзелю — таксама камуніст. А
яна, Хадора, стаіць і прыгавор-
вае: «Яшчэ невядома, камуніст,

што гасподзь бог дасць!» А
тым часам у самой недалэнга-
ватай Хадоры агарод пуста-
зеллем зарастае...

Іван Паўлавіч ізноў сардэчна
смяецца і гаворыць, што дай
бог, каб такіх «камуністаў» па-
больш было! І затым, ужо зусі-
м сур'ёзна пытаецца, ці не
спрабуе я пісаць аповяданні.

— Не спрабавала. Былі толькі
нейкія невялікія замалёўкі
за школьным часам, якія на-
друкавала газета «Чырвоная
змена».

— А мо паспрабуеце? Хоць
проза — гэта галгофа ўсё-ткі.
Але ў Вас многа энергіі. Вунь,
як развеслялі мяне! А нага-
ворваеце на сябе, што сумная.
Творчыя людзі, Жэня, мала вя-
сёлыя — гэта так, і да гэтага
вымушае іх праца са словам.
Ды абсалютна сумныя — няма.
Іншая справа — самота. Сам-
насам з жыццём. Але пісьмен-
нік не павінен быць самотным.
Памятаеце — у Максіма Багд-
ановіча: «Я не самотны, я кнігу
маю з друкарні пана Марціна
Кухты? Вінішу Вас пад закан-
чанне універсітэта і прыміце
ад мяне — Максіма. Ён Вам
часта спатрэбіцца і дапаможа».

Два томкі вершаў Максіма
Багдановіча з чорнымі лістка-
мі бярозы на белай вокладцы,
што падарыў мне Іван Паўла-
віч, таксама абярэжна стаяць
цяпер на маёй кніжнай паліцы.
А яшчэ — стаіць партрэт Івана
Паўлавіча Мележа з мяккай і
крыху зажуранай усмешкай на
абліччы. Час не аддаляе, а
набліжае і асвятляе гэтае аб-
лічча, гэты непавыбуны воб-
лік — да кожнай рысачкі, да
кожнага прыгожага жэсту Яго
спакутанай і міласэрнай Ду-
шы. Я не помню, я не ведаю,
які Ён быў хворы. Я памятаю
Яго велічнага і моцнага, пры-
ветлівага і вельмі праніклівага!

...Дарагі Іван Паўлавіч, за-
збегам дарог і дарожак, за не-
зваротнымі дзесяткамі год яш-
чэ больш узнікае жаданне і
патрэба ўбачыць Вас, пачуць
Ваш голас, пагаварыць з Вамі
і папытацца ў Вас пра многае.
Думаю, што гэткае жаданне і
патрэба не толькі ў мяне ад-
ной. І дзякую лёсу за тое, што
Вы былі ў маім жыцці, што я
ведаю і помню пра Вас, што
не пасую, калі здараецца не-
выносна і цяжка, і што гутару
з Вамі, як на споведзі перад
чыстым аркушам паперы.

Зялёны шум. Дарогі палатно.
І прагне, і шукае слова — слова.
Яшчэ не спіць у Мележа акно,
Яшчэ святло не гасне ў
Куляшова.

Зялёны святлафор а ці імгла,
Наперадзе дыстанцыя ці фініш?
Жыццё,
жыццё ты іншага не мысліш
На катарзе любові і святла!

Аціхнуць спрэчак трэскі.
Схлынуць стрэсы.
Дарога сцэжку выбера ў глушы.
І некаму пажаліцца на бессэн.
На непагоду ў свеце і ў душы.

Ды ў час, калі шунае слова —
слова,
Знябыўшы тлусты тлум і
мітусно,

Агеньчык цыгарэты Куляшова
І журавіны Мележа — прысно.

ВАЧАМІ СЯБРОЎ

Марцін Наг... У Нарвегіі ён
вядомы як паэт і перакладчык,
літаратуразнаўца і славiст. Ён
чытае курс лекцый па славян-
скіх літаратурах ва ўніверсітэце
Осла, лённа працуе ў галі-
не руска-нарвежскіх літаратур-
ных сувязей. А пасля таго, як
у канцы 70-х гадоў наведваў
Беларусь, стаў актыўным папу-
лярызатарам яе культурных
дасягненняў у сваёй краіне.

У 1981 годзе была выдадзена
кніга М. Нага «Сустрэчы». Яна
складаецца з дзвюх частак:
першая — гэта пераклады вер-
шаў найбольш вядомых майст-
роў рускай савецкай паэзіі, ад
Маякоўскага да самых мала-
дых, якія нядаўна ўвайшлі ў
літаратуру. Другая, «Дарожныя
нататкі», складаецца з невялі-
кіх па аб'ёме паэтычных твораў,
як называе іх сам Марцін
Наг — мініячур. Змешчаныя ў
«Дарожных нататках» матэ-
рыялы маюць непасрэднае да-
чыненне да Беларусі.

Сёння мы змяшчаем нататкі супрацоўніка Інстытута літаратуры АН БССР У. Сакалоўскага пра творчасць Марціна Нага і яго сувязі з нашай краінай. Не так даўно ў «Ліме» друкаваліся паэтычныя мініячурныя вядомыя нарвежскага славiста Марціна Нага.

Мінску, яго гісторыі і сучаснасці. Гэта мініячурны «Чыгунка, станцыя сталіцы», «Зялёны дом» у Мінску», «У мінскім педвучылішчы», «На мастацкай выстаўцы ў Мінску», «Думкі ў Мінску»... Той неўміручы боль, які ўжо многія дзесяцігоддзі носіць у сэрцы беларускі народ, паэт адчуў, наведваўшы Хатынь, музей Вялікай Айчыннай вайны, і выказаў у мініячурных «Хатынь», «Хатынь... Беларусы», «Жыццёвая прастора», «Дакументальныя фатаграфіі» «Руіны, шыбеніца...», «Фота, ліпень, сорака чацвёрты...» і інш. Аднак самай значнай у беларускім раздзеле «Дарожных нататкаў» М. Нага з'яўляецца тэма беларускага народа. Яна прысутнічае, бадай, у кожнай

першай ластаўкай, якая хай сабе і не робіць вясны, але напамінае пра яе.

Артыкул М. Нага — своеасаблівае спалучэнне даведчанага матэрыялу і аўтарскага тэксту, у які ўведзены ўласныя мініячурны і пераклады вершаў беларускіх паэтаў.

З публікацыі мы даведваемся, што аўтар яшчэ да сустрэчы з Беларуссю цікавіўся яе культурай, як ён піша, адчуваў яе «пульс», а ў час знаходжання ў рэспубліцы зразумеў, што «беларускае культурнае жыццё мае высокі еўрапейскі ўзровень».

Перш чым пазнаёміць нарвежскую грамадскасць з беларускай літаратурай, аўтар дае неабходную інфармацыю пра

Нарвежцам пра Беларусь

Кніга «Сустрэчы» з'явілася
вынікам наведвання М. Нагам
нашай краіны, яго сустрэч з
вядомымі дзеячамі савецкай
культуры і літаратуры. Гэта
было ў канцы 1979 года, калі
М. Наг прыехаў у Маскву, каб
прыняць удзел у Міжнародным
сімпозіуме перакладчыкаў. Та-
ды ён наведваў і нашу рэспубліку,
пазнаёміўся з Мінскам,
пабываў у Саюзе пісьменнікаў
БССР, у музеі Вялікай Айчыннай
вайны, на радзіме Янкі Купалы.
У Мінскім педагагічным
інстытуце замежных моў ён
упершыню прачытаў пераклад
словага верша Янкі Купалы
«А хто там ідзе?» і некаторыя
свае паэтычныя мініячурны.
Многія з якіх прысвечаны Белар-
усі. Тры з іх — «Хатынь»,
«Беларускія хаты», «Зялёны
дом» у Мінску — адразу ж
былі перакладзены на беларус-
кую мову.

Мініячурны Марціна Нага —
гэта своеасаблівы паэтычны
свет. Рэальнасць жыцця, факты
і падзеі, схоплены імгненна,
зафіксаваныя памяццю, — нешта
глыбока індывідуальнае і ў
той жа час агульначалавечае,
тое, што, нібы маланка, уразі-
ла чужую душу паэта.

Часам свае мініячурны
М. Наг імкнецца напоўніць
дэталі побыту, каб затым вый-
сці на роздум пра сутнасць ча-
лавечага існавання і тым са-
мым паказаць жыццё ва ўсёй
яго прастаце і складанасці. Яр-
кі прыклад такога прыёму —
мініячурна «Дом маленства Ян-
кі Купалы», дзе апісваюцца
шматлікія рэчы, якія ўзнаўля-
юць далёкі свет дзяцінства па-
эта і аддабляюць яго сучасны
музей. І далёкаму нарвежскаму
чытачу, незнаёмаму з лёсам
Купалы, адразу можа здацца і
незразумелым гэты пералік,
але вось, нібы падводзячы вы-
нік, М. Наг падае думку, якая
ўзнікла ў яго душы пад удзе-
яннем убачанага: «Тут ёсць
усё, каб жыць, тварыць паэзію
і памерці».

Шмат цёплых, сардэчных
радакоў прысвяціў М. Наг ста-
ліцы Беларусі гораду-герою

Мініячурны. Беларус пад прам
М. Нага — гэта добразычлівы,
шчодры, працавіты чалавек,
змагар і будаўнік, які верыць у
будучыню. Паказваючы рысы,
характэрныя для беларускага
народа, паэт захапляецца то
бабулькамі, высакароднымі і
ласкавымі («Бабулькі Белай
Русі»), то адкрытымі тварамі
беларусаў — музыкантаў і пес-
няроў («Твары»), то прываб-
насцю пейзажаў, якія падкрэ-
слююць веліч і хараство душы
чалавечай.

Знаёмства з беларускай куль-
турай, з яе вядомымі дзеячамі
— тэма, якой прысвечаны шмат-
лікія мініячурны М. Нага — «У
мінскім педвучылішчы», «Белар-
уская танцавальная група»,
«На мастацкай выстаўцы ў
Мінску», «Якуб Колас» і інш.
Пранікіна, з пачуццём павагі
і любові напісаны мініячурны
«Дом маленства Янкі Купалы»,
«Дрэвы і гісторыя», «Паэт Ян-
ка Купала і беларускі народ».

Вярнуўшыся на радзіму,
Марцін Наг выступіў у нар-
вежскім перыядычным друку з
артыкуламі пра беларускую лі-
таратуру. Найбольш значныя з
іх — «Янка Купала — беларускі
Нурдаль Грыг», які быў апуб-
лікаваны ў газеце «Дзень і
час», і вялікі артыкул «Абліч-
ча Беларусі», ілюстраваны фо-
таздымкамі Прывакзальнай
плошчы і плошчы Перамогі.
Апошні быў змешчаны на ста-
ронках папулярнай у Нарвегіі
«Ранішняга газеты» пад рубры-
кай «Незнаёмая Еўропа».

Хацелася б звярнуць увагу
на дзіўныя, на першы погляд,
словы «Незнаёмая Еўропа». Як
ні парадасальна гучаць яны —
гэта рэальнасць, таму што для
нарвежскай грамадскасці Белар-
усь — амаль невядомы край,
тым больш яе літаратура. Гэ-
тыя словы гучаць дакорам і
тым нарвежцам, якія дасюль не
заважылі культуры не вельмі
аддаленага народа, і ў пэўнай
ступені — самім беларусам, якія
падчас аб'яквала і падбаіла
адносяцца да папулярнасці
сваіх духоўных набыткаў. Пуб-
лікацыі Марціна Нага сталі

Беларусь, яе народ і мову. З
гэтай мэтай ён уводзіць нека-
торыя звесткі з БелСЭ.

Гутарку пра сучасную бела-
рускую літаратуру М. Наг па-
чынае, як і трэба было чакаць,
з народных паэтаў Беларусі
Янкі Купалы і Якуба Коласа.
Праўда, не зусім абгрунтава-
на, як мне думаецца, паэма
Я. Коласа «Новая зямля» па-
раўноўваецца з вядомым рама-
нам К. Гамсуна «Сокі зямлі».
Калі прыняць пад увагу толькі
знішчаны акалічэнні, што абод-
ва творы напісаны пра сялян,
што абодва з'яўляюцца адмет-
нымі набыткамі сваіх літар-
тур, то такое параўнанне спра-
ведлівае, але калі глядзець
глыбей — па прычыне адст-
равання рэчаіснасці, па ідэйных
вытоках, па характары выра-
шэння сацыяльных канфліктаў,
па лёсах галоўных герояў, —
гэта розныя рэчы.

Шырока акрэслены ў арты-
куле творчыя індывідуальнасці
такіх беларускіх паэтаў, як
Максім Танк, Пімен Панчанка,
Ніл Гілевіч.

З паэтаў М. Наг вылучае
таксама Р. Барадуліна — з яго
«вобразнай лірыкай, арэнтава-
най на філасофскую заглябле-
насць», і Д. Бічэль-Загнетава —
«з напружанай, глыбока інд-
відуальнай паэзіяй кахання».
Сярод празаікаў ён аддае пе-
равагу Янку Брылю, якога лі-
чыць выдатным прадстаўніком
лірычнай прозы, Васілю Быка-
ву, «які па-новаму ўспрымаў
тэму вайны і аддае перавагу
выяўленню яе ўнутранай сут-
насці», і Івану Шамякіну.

У асобе нарвежскага паэта,
перакладчыка і вучонага бела-
руская літаратура, безумоўна,
знайшла добрага сябра і натх-
нёнага папулярызатара. Хоча-
цца спадзявацца, што такія су-
стрэчы будуць працягвацца і
што яны паспрыяюць не толькі
больш шырокаму і трывалому
развіццю беларуска-нарвежскіх
літаратурных сувязей, але і па-
справажыць глыбейшаму знаём-
ству і лепшаму ўзаемаразуменню
двух еўрапейскіх народаў.

Уладзімір САКАЛОЎСКІ.

ЛЯ КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

АДЗІН ПАМІРСКІ ГОД

Даўно, вядома, што апісанні
падарожжаў пашыраюць круг-
гляд людзей. Часта лічаць, што
гэты жанр адыходзіць у мінулае.
Але і сёння робяцца цікавыя
падарожныя, і адно з іх апісаў
наш зямляк, прафесар Мінска-
га педагагічнага інстытута імя
М. Горькага Анімір Егішавіч Ага-
ханянц.

Прафесара Агаханянца добра
ведаюць у нашай краіне, і за
яе межамі як знаёму геабатані-

А. Агаханянц. Адзін памір-
скі год. Нататкі геабатаніка.
На рускай мове. М., «Мысль»,
1987.

кі Сярэдняй Азіі, аўтара фунда-
ментальнага мануаля і ціка-
вых успамінаў пра даследаван-
не расліннасці гор Сярэдняй
Азіі.

Новая кніга падарожніка на-
пісана на аснове яго паліва-
дзёнікаў аднаго года, але ад-
чуваеш, што за гэтым годам
стаіць вопыт многіх экспеды-
цый аўтара.

Адчуваецца, што А. Агаха-
нянц добра ведае прыроду і
людзей.

У кнізе апісваецца, здаецца,
будзённая праца геабатанікаў
на Паміры. Але яна адбываецца
літаральна ў экстрэмальных
умовах: небяспечна памерці ў

пустыні ад смагі, загінуць ад
ніпчороў барса, правадзіцца ў
горную шчыліну, схаваную пад
снегам і льдом.

Але аўтар і яго налегі ідуць
па сваім шляхам навуцы, служэн-
не вышэйшай мэце.

Г. Агаханянц вельмі добра рас-
павядае пра асаблівасці свайго
навуковай працы і часам дзе-
ліцца сваімі навуковымі назі-
раннямі з чытачом. Несумнен-
на, што кніга знойдзе ўдала
чытача і здолее прыхваціць
да навуковага пошуму не адна-
го юнака.

Валіяцін ГРЫЦКЕВІЧ.
г. Ленінград.

ЗАКРАНАЮЧЫ ПРАБЛЕМУ прапаганды беларускай музыкі, не абмінеш пытанні: што ж у гэтым плане зроблена нашымі музыказнаўцамі за апошнія 10—15 гадоў? (У першую чаргу маладымі, бо чакаеш, вядома, іх творчай ініцыятывы). Калі ж за пры бярэцца кампазітар, то музыказнаўцу, па-мойму, у творчым саюзе рабіць няма чаго...

Але, можа, спраў так многа, што музычны прапагандыст—тэарэтык, музыказнавец, крытык—з імі не спраўляецца? Як бы там ні было, а стварэцца ўражанне, што музыказнаўчая секцыя Саюза кампазітараў БССР, якую ўзначальвае Г. Глушчанка, часам служыць фігуральна кажучы, бясплатным дадаткам да нашай творчай арганізацыі. Зрэшты, для дзяржавы мо і не зусім бясплатным...

Не магу не пагадзіцца з довадамі народнага артыста СССР Я. Глебава, які ў артыкуле «Развіваючыся з творам...» («Советская культура» за 22 верасня г. г.) піша: «Даўно і нейк устойліва мы не маем прафесійнай, пісьменнай ацэнкі нашай працы. Не ўхвалялі і кампліменту, а сур'ёзнага, крытычнага і сумленнага аналізу твора. У рэспубліцы апошнім часам не з'яўляюцца манаграфічныя даследаванні творчасці беларускіх кампазітараў, хоць спробы, трэба сказаць, робяцца. Няма аглядаў, абагульненняў, прагнозаў, даследаванняў нашых творчых памкненняў, накірункаў, стыляў. Няма падручнікаў гісторыі беларускай музыкі для вучылішчаў і кансерваторыі, напісаных з пазіцыі сённяшняга дня. (...) Усё гэта адбываецца яшчэ і таму, што ў асяроддзі музыказнаўцаў, тэарэтыкаў і крытыкаў мала прафесіяналаў, здольных таленавіта і глыбока пранікнуць у задуму кампазітара, яго ідэю і ўвабленне. Таму ім зручней «захоўваць маўчанне ў важнай спрэчцы». Значна лягчэй «даследаваць» творчасць Баха, Афеубаха—пра каго напісана гэтэўкі, што паспявай па-

у Мінску працягвае работу пленум праўлення Саюза кампазітараў БССР. Яго ўдзельнікі і гасці, праслухаўшы насычаную і разнажанравую канцэртную праграму, абмяркоўваюць канкрэтныя творы і пагавораць аб праблемах развіцця сучаснай беларускай музыкі. Пленуму-

спрытнай кампіліраваць...»

Усё гэта так. Але чаму ж тады маўчаць і тыя нешматлікія таленавітыя, якім ёсць што сказаць? (Да іх ліку, трэба думаць, адносяцца Р. Аладава, А. Друкт, Т. Дубкова, І. Зуб-

ская дыскусія так ці інакш закране і пытанні, узнятыя кампазітарам Л. Шлег у нататках, якія склаліся пад уражаннем ад нядаўняга пленума праўлення СК СССР у Кемераве, удзельніцай якога яна была.

Аднак ці не час нам спыніць узаемныя папрокі і абвінавачванні, пайсці насустрач адно аднаму, аб'яднаць намаганні на карысць шырокай, усеагульнай прапаганды нашага музыкальнага нацыянальнага ма-

нае месца займае яна ў духоўным свеце менавіта цяпер, калі грамадская свядомасць прыйшла ў рух, калі галаснасць стала вызначальным фактарам усіх бакоў жыцця грамадства.

Да музыкі — з увагай!

рыч, Т. Шчарбакова і некаторыя іншыя). Можа, ёсць і наша віна ў тым, што не заўсёды кіраўніцтва СК і іншых аўтарытэтных і кампетэнтных устаноў ідзе насустрач тым праблемам і складанасцям, якія, несумненна, узнікаюць у нашых таварышаў — і ў справе падрыхтоўкі і выдання артыкулаў, брашур, даследаванняў, і ў кантактах з музыказнаўчымі секцыямі саюзных рэспублік, і ў прапагандзе (вуснай і пісьмовай, унутранай і знешняй) беларускай музыкі?

Ставіць праблемы заўжды лягчэй, чым іх вырашаць. Абвінавачваюць заўсёды прасцей, чым знайсці канкрэтныя, практычныя шляхі да выпраўлення вынікаў тых альбо іншых дапушчальных пралікаў і памылак. І тут, думаю, апроч іншага, вельмі важна, хто ўзначальвае тую ці іншую секцыю саюза, якое яго асабістае і грамадскае «я», ці ёсць творчы патэнцыял і аўтарытэтнасць у сваім асяроддзі, якія рэальна апраўдваюць лідэрства...

стацтва?

ЗВЯРТАЮСЯ ДА ВЫНІКАЎ пленума праўлення СК СССР, праведзенага нядаўна ў Кемераве і прысвечанага 70-годдзю Кастрычніка. Вядома, што неабходнасць яго правядзення выклікана самім жыццём, тым шматгадовым вопытам ва ўсіх музычна-грамадскіх сферах, які назапашаны за 70 гадоў існавання Савецкай дзяржавы.

Адкрываючы пленум, першы сакратар праўлення СК СССР Ц. Хрэнікаў сказаў, што сакратарыят праўлення Саюза кампазітараў палічыў неабходным вынесці на парадак дня пленума вострыя хвалюючыя праблемы сённяшняга стану нашай музычнай творчасці, праблемы, пра якія больш за ўсё выказваюцца і гарача спрачаюцца як прафесіяналы, так і маса зацікаўленых аматараў. Вастрыва дыскусій і ў прэсе, і з экрану тэлебачання, і на сустрэчах, асабліва ў маладзёжнай аўдыторыі, з новай сілай сведчыць, як патрэбна музыка людзям, якое велізар-

Як жа ў нас, у Саюзе кампазітараў Беларусі, паставіліся да такой значнай падзеі ў жыцці краіны?

У Кемераве, у фае гаспініцы «Кузбас», дзе рэгістравалі прыезджых гасцей, маскоўскія калегі з апарату СК СССР спыталі ў мяне: «А чаму няма ад Беларусі членаў праўлення СК СССР? Навошта іх у такім разе выбіраюць?»

Што можна было на гэта адказаць?

З дзевяці чалавек дэлегацыі СК БССР (І. Лучанок, Я. Глебаў, А. Багатыроў, Ю. Семьяніка, У. Алоўнікаў, Д. Смольскі, Л. Захлеўны, Г. Гарэлава, Л. Шлег) прысутнічалі толькі двое: старшыня саюза і аўтар гэтых нататкаў. Нават мне самой хочацца спытаць (толькі ў каго?): «А чаму на такім прадстаўнічым форуме, як пленум праўлення СК СССР, прысвечаны 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, ад Беларусі не было ні прадстаўнікоў прэсы (хоць бы «ЛіМа»), ні музыказнаўцаў (ад СК БССР), ні ...?»

Мы хочам, каб пра нас ведалі шырока, чакаем павагі да сябе, часта папракаем за недахопы абы-каго, толькі не саміх сябе...

Цяпер—аб канцэртнай праграме пленума, у якую ўвайшлі творы шасці беларускіх аўтараў (І. Лучанка, Э. Ханка, Г. Гарэлавай, Э. Казачкова, В. Памазова, Л. Шлег). Трэба адзначыць, што, у параўнанні з апошнім з'ездам СК СССР у Маскве, амплітуда творчага прадстаўніцтва нашай рэспублікі на ўсеагульным узроўні крыху пашырылася, але ці на-многа?

Вядучымі жанрамі ў творчасці беларускіх кампазітараў на мой погляд, з'яўляюцца сёння (акрамя песні) вакальна-сімфанічная і сімфанічная музыка. Але толькі твор В. Памазова, вакальна-сімфанічная паэма «Янка Купала», прагучаў на ўсеагульнай музычнай арэне як водгулле таго, несумненна, у многім самабытнага і яркага, што ў нас, у Беларусі, ужо назапашана. Так, беларускімі кампазітарамі зроблена нямала, але трэба і вычысці адстойваць сваё, калі трэба—і паспрачацца, і пераканаць, і пазмагацца, адстойваючы пазіцыі музыкальнага мастацтва рэспублікі за яе межамі. Бо ёсць за што змагацца і за што пастаяць.

Толькі каму гэта рабіць?

Калі сказаць: нам усім, усім, хто неабякава да лёсу беларускай нацыянальнай музыкі, — гэта прагучыць агульна. А калі сказаць канкрэтна? Аднаму старшынні СК БССР, пры ўсёй ягонай стараннасці, яўна не справіцца. Нават востра-праблемныя артыкулы Я. Глебава (у рэспубліканскім і ў саюзным друку) не здатныя карэнным чынам што-небудзь змяніць.

Нам, г. зн. Саюзу кампазітараў Беларусі, патрэбны разумныя, дэлавыя, таленавітыя людзі. Іх трэба падтрымліваць, іх трэба не толькі пакідаць у сферы творчасці, дзе яны, несумненна, плённа працуюць, але ўводзіць непасрэдна ў прэзідыум і праўленне не толькі СК БССР, але і СК СССР. Пад-

НА МУЗЫЧНАЙ СЦЭНЕ

Сярод нядаўніх тэатральных прэм'ер пастаноўка оперы нямецкага кампазітара Рыхарда Штрауса «Кавалер руж» вылучаецца як значная з'ява ў культурным жыцці Мінска. Афіша папоўнілася новым, малавядомым для многіх слуша-

Складаная і разам з тым абаяльная княгіня Вердэнберг (маршалка) у выкананні І. Шыкуновай. Радуе неадзначаны падыход да трактоўкі гэтага вобраза. Каханне маршалкі да юнага Актавіяна— супярэчлівы комплекс чалавечых пера-

ня, пачатак якой у I акце, працінае ўсю оперу і заканчваецца ў заключнай сцэне III дзеі. Менавіта тут, у ціхай лірычнай кульмінацыі, сінтэзуецца мноства лейтматываў твора. На жаль, пры першым выкананні гэты эпізод не ўспрымаўся як лагічнае завяршэнне оперы. Узнікала ўражанне зацягнутасці, эмацыянальнай індывідуальнасці. А з гісторыі музыкі ж вядома, наколькі значнай з'явай у жыцці Р. Штрауса было стварэнне «Кавалера руж» і асабліва тэрацэта з фіналу твора! Невыпадкова менавіта ён прагучаў, згодна апошняй волі кампазітара, на яго пахаванні.

Так што асаблівым сімвалічным сэнсам, адухоўленым і ўзвышаным пачуццём павінна быць насычана музыкальная атмасфера заключнага тэрацэта, бо ў ім спліліся разам вечныя матывы цвіцення і памірання, рання і надвечорка, імкнення да шчасця і ўсведамлення чалавечага жыцця, якое незваротна адыходзіць. Для таго, каб данесці да слухача псіхалагічную глыбіню гэтай сцэны, патрэбны, на мой погляд, не столькі выканаўцы з унікальнымі пеўчымі дадзенымі, колькі вакалісты, якія валодаюць «энергіяй быць» (К. Станіслаўскі), валодаюць майстэрствам дзейснага спявання, здольныя пранікаць у псіхалагічны сэнс наймалых інтанацыйна-рытмічных, дынамічных зменаў, чуйна рэагаваць на, здавалася б, нязначныя змены тэмпу, змяшчэння акцэнтаў; нарэшце, такія, хто ўспрымае «голос» аркестра як уласны, унутраны голас.

У гэтым плане працэс «ужывання» ў партытуру оперы, ду-

«Кавалер руж». Сцэна са спектакля.

Фота А. КАЛЯДЫ.

І СМЕХ, І СЛЁЗЫ, І ЛЮБОЎ...

«Кавалер руж» Р. ШТРАУСА ў Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР

чоў творах, які ўжо з 1911 года (з дня першай пастаноўкі на сцэне Дрэздэнскай оперы) трывала ўвайшоў у рэпертуар многіх тэатраў і набыў заслужаную славу ў аматараў музыкі.

Задача пастаноўшчыкаў спектакля была досыць адказная: не толькі на добрым прафесійным узроўні інтэрпрэтаваць оперны твор, а і пастарацца адкрыць гэтай прэм'ерай для шырокага кола слухачоў шлях у малазнаёмы свет музыкі нашага стагоддзя. Музыканы кіраўнік і дырыжор Г. Праватараў, рэжысёр-пастаноўшчык Б. Луцэнка, мастак Э. Гейдэбрэхт, увесё калектыву тэатра імкнуліся дастойна вырашыць гэту задачу. Прэм'ера, аднак, — не канчатковы вынік, а зыходны пункт да далейшай скурпулёзнай працы над спектаклем.

Звярнуў увагу на трактоўку асноўных персанажаў оперы.

жыванняў, які найбольш поўна раскрываецца ў маналогі гераніні з I дзеі. Цэласнасць і сілу ўздзеяння заключнай сцэны павінна забеспечваць чулае ўзаемадзеянне, пастаяннае «ўзаемачущэ» аркестра і выканаўцы; у нюансах партытуры перададзены тонкія пераходы ўнутранага жыцця гераніні. Вялікая роля ў гэтым маналогі і аркестравых «каментарыяў», якія своеасабліва раскрываюць адчайную спробу маршалкі спыніць час. На цяжкасць інтэрпрэтацыі гэтай сцэны, як вядома з літаратуры, звярталі ўвагу многія рэжысёры. Акцёрская ігра І. Шыкуновай шмат у чым адпавядала драматургічнай значнасці заключнага эпізоду, які зноў пацвярджаў думку пра тое, што, нягледзячы на велізарны зарод камедыянскай оперы, на першы план павінна вылучацца паэтычная сутнасць твора.

Складаная псіхалагічная лі-

маю, будзе доўгім, бо сапраўднае прафесійнае спасціжэнне сутнасці музыкальна-драматычнага вобраза звязана з бясконцым творчым пошукам, безупынным працай над пеўчай тэхнікай.

На прыстойным мастацкім узроўні прагучалі ўсе кантылленыя эпізоды «Кавалера руж»: прыемна было адзначыць у нашых артыстаў адметныя вакальныя дадзеныя і добрую оперную школу. Дастаткова ўспомніць цудоўнае сола тэнара ў выкананні Э. Пелагейчанкі, які здолеў арганічна спалучыць у сваёй інтэрпрэтацыі прыкметы стараітальянскай канцоні і вытанчана-прачулай поствагнераўскай мелодыі, якой уласцівыя знешняя строгасць і ўнутранае эмацыянальнае напружанне. Пераканальна прагучалі многія эпізоды вакальных партый Актавіяна (Н. Галева), Сафі (Т. Кучынская), Фальдачы (Г. Чэпікаў) і асабліва Аніны (В. Ці-

шына).

У перапісцы з Г. Гофманстэлем, лібрэтыстам оперы, кампазітар зазначаў, што пры стварэнні оперы яны не змоглі абыйсці «звычайнымі опернымі спевакамі, патрабуюцца вельмі добрыя артысты з драматычным талентам». Большасць беларускіх выканаўцаў валодаюць гэтай каштоўнай якасцю. Так, запамінальны вобраз аднаго з цэнтральных камічных персанажаў оперы барона Окса стварыў В. Чарнабаеў.

Вобраз Сафі раскрыты Т. Кучынскай досыць ярка і пераканаўча. Разам з тым праца над гнуткасцю і роўнасцю гучання галасы павінна быць пастаянна ў цэнтры ўвагі актрысы. Гэты недахоп характэрны для многіх — і салістак, і салістаў. Асабліва прыкметныя цяжкасці гуказдабывання ў эпізодах, нязручных з пункту гледжання тэмпу і тэсітуры.

крэсліваю і паўтараю: падтрымліваю людзей энергічных, з актыўным мысленнем. Асабіста ў мяне няма ўпэўненасці, што гэтым крытэрыям адпавядаюць усе тыя нашы таварышы, якія ўваходзяць у сакратарыят СК СССР. А кампазітары маладога і сярэдняга пакалення (ва ўзросце ад 25 да 45 гадоў), з асяроддзя якіх можна вылучыць лідэраў, на жаль, да сёлё былі пазбаўлены права прэтэндаваць на такую высокую місію. Пакуль не позна, трэба ламаць заганнае замкнёнае кола. Агульным намаганнем. Выбіраючы сапраўды рабочыя органы саюза, а не «гаваровае» праўленне.

НЕ ПРОСТА ГАВАРЫЦЬ, а рэальна клапаціцца пра творчую пераемнасць — вось што яшчэ важна. Сярэдняе пакаленне кампазітараў, якому наканавана праз пэўны час узяць кіраванне саюзам у свае рукі і быць, мяркую, у авангардзе беларускай музыкі; пакаленне, якое ўжо цяпер заяўляе пра сябе калі не на поўны голас, то ва ўсякім разе, досыць гучна, востра і свежа, знаходзіцца незаслужана ў ценю. Кампазітары ва ўзросце 40 гадоў ці каля гэтага чамусьці «ходзяць у маладых», хаця маюць сталы творчы аўтарытэт.

Дарэчы, гонару прадстаўляць беларускае музычнае мастацтва на сёлётных усесаюзных пленуме былі ўдасцеены менавіта кампазітары сярэдняга пакалення. (Напэўна, пры садзейнічце як прэзідыума праўлення СК БССР і, у першую чаргу яго старшыні І. Лучанка, так і камісіі музыкі народаў СССР, якую ўзначальвае С. Сапюжнік). А паказаліся беларускія аўтары на гэты раз, думаю, параўнаўча някэпска. Вельмі цёпла і дображыліва прынялі слухачы Канцэрт Г. Гарэлавай для габоя і камернага аркестра, з вялікай увагай — вакальна-сімфанічную паэму «Янка Купала» В. Поназава.

Тых беларускіх кампазітараў, што былі прадстаўлены на пленуме, яднае досыць характэрнае для развіцця сучаснай савецкай музыкі ашчаднае і чу-

лае стаўленне да нацыянальнага фальклору, самабытнае выкарыстанне яго розных жанравых пластоў. А гэта вельмі важна, асабліва цяпер, калі з высокай трыбуны пленума не ды і гучала перасцярога аўтарытэтных музыкантаў на конт самавыраджэння нацыянальнага фальклору як сацыяльнай з'явы, довады пра неабходнасць своечасовай дапамогі і падтрымкі тым, хто стаіць ля вытокаў народнай творчасці як неад'емнай часткі агульнай шматнацыянальнай савецкай культуры.

Іншая справа — на якім узроўні працуем мы, беларускія кампазітары, так альбо іначай дакранаючыся ў працэсе творчасці да гэтай магутнай крыніцы, якая глыбока і па-новаму асвятляе кожнае творчае «я», не пазбаўленае таленту. Тут, я пераканана, нам часцяком бракуе самакрытычнасці, якая, памагаючы ачысціцца ад усялякага шлаку, спрыяе творчаму эксперыменту. Эксперыменту ў рэчышчы нацыянальнага постнеафалькларызму. Гэткіх работ — яркіх, па-сучаснаму вострых і каларытных, напісаных нечакана і пераканаўча — яўна не хапае нам, беларускім аўтарам, і нашым калегам з саюзных рэспублік, чые творы прагучалі на пленуме ў Кемераве.

Дух эксперыментатарства, на жаль, адсутнічаў у большасці прадстаўленых там работ. Магчыма, таму, што творчае слова было дадзена на пленуме кампазітарам пераважна старэйшага пакалення, намнога менш — сярэдняга і амаль у якасці выключэння — маладога.

ЦЯПЕР — пра арганізацыйны бок.

Наша пленумаўская вандроўка пачалася... з набыцця білетаў на прасед. Гэта, як заўсёды, аказалася справай клопатнай. Чамусьці наш Музфонд не мае нават бронь на набыццё білетаў. Адпаведны інстанцыі павінны былі б дапамагчы нам у вырашэнні гэтага пытання.

Не магу не сказаць колькі слоў і пра аплату тых беларускіх музыкантаў-выканаўцаў, якія ўдзельнічалі ў канцэртах пленума. Па нейкіх невытлумач-

чальных прычынах габайст Мінскага камернага аркестра А. Прыходзька і флейтыст Дзяржаўнага канцэртнага аркестра БССР Ю. Кандраценка былі пазбаўлены (уладай філармоніі) заробтнай платы на час іх канцэртнай работы ў Кемераве. Блуканні саміх музыкантаў па розных інстанцыях (філармонія, Саюз кампазітараў, Міністэрства культуры) належных вынікаў не далі. І, вядома, гэта не выйсе са становішча, калі І. Лучанок, абмяркоўваючы са мною гэты выпадак, заявіў, што ён гатовы заплаціць выканаўцам са сваёй кішэні. Па-мойму, у такой сітуацыі кішэня павінна быць не ўласная, а дзяржаўная.

І УСЕ Ж уснамінаеш пленум з удачнасцю. Бо ён спрыяў сапраўдным, шчырым сустрэчам Чалавека і Музыкі. Дзякуй за хлеб-соль працавітым і гасцінным гаспадарам Кузбаса...

Цёплыя словы падзякі адрасуеш нашым выканаўцам: канцэртмайстру Белтэлерадыё Л. Максімавай, салістам Я. Гладкову, А. Прыходзьку, Ю. Кандраценку, удзельніцам жаночага народнага хору Мінскага музвучлішча пад кіраваннем А. Кашура, якія, нягледзячы на пэўныя арганізацыйныя, фінансавыя цяжкасці, з поўнай аддачай сіл, на дастойным прафесійным узроўні справіліся з пачэснай задачай — прадставіць беларускае музычнае мастацтва на ўсесаюзнай арэне.

Зазіраючы наперад, спадзяюся, што канцэртныя праграмы чарговага пленума СК СССР (вяснова наступнага года ў Маскве) будуць прадстаўляць, поруч з лепшымі творами нашых калег з братніх рэспублік, усё вартае са створанага і беларускімі аўтарамі. Будучы прадстаўляць незалежна ад узросту, звання і грамадскага статусу кампазітараў. Архантацыя менавіта на такіх перспектывы курс, як мне здаецца, сёлета зроблена.

Людміла ШЛЕГ,
член праўлення СК БССР.

Рэчтытывыя фразы ні ў якім выпадку не павінны набываць «крыклівае», аперэтакнае адценне; недапушчальна таксама ў вакальных партыях нечаканна «дынамічныя выбухі» на выгодных для выканаўцаў мясцінах.

Найбольш прэтэнзій да дэкламацыйна-моўнага боку вакальнага меласу. Няцяжка было заўважыць на прэм'еры, наколькі напружана ўспрымаўся твор асноўнай масай слухачоў. Неадпрацаваная артыкуляцыя, дрэннае вымаўленне ў розных вакальных стылях, часам нячыстае інтаніраванне, — усё гэта рабіла слуханне оперы даволі стомляючым.

Калі гаварыць пра кірунак далейшай работы калектыву над гэтай операй, неабходна звярнуць асаблівую ўвагу на суадносіны вакальных і аркестравых партый. Аркестр у дадзеным выпадку — гэта ўнутраны голас кожнага героя, яго душа. На першым спектаклі адчувалася арганізуючая роля аркестра, і гэта — станоўчы момант. Аднак наколькі цудоўны і выразны ні быў бы «ўнутраны голас», ён не павінен заглушаць «знешні», рэальны голас вакаліста. Парушыне дынамічнага балансу асабліва адчувалася ў ансамблевых сценах.

Аркестравая партыя, «карэктна» суправаджаючы сольныя эпідоды, нечакана змяняла свой дынамічны профіль, як толькі вакаліст заканчваў свой музычны адрэзак. (Аркестранты быццам радаваліся таму, што нарэшце і ім можна спакойна цешыцца музыкой — нішто не перашкаджае!). Стваральнікам

спектакля варта сур'езна задумацца над праблемай увасаблення ансамблевых сценаў, бо іменна яны — важнейшы сінтэз музыкі і дзеяння, адна з асноўных прыкмет оперы-буфа як жанру.

Нельга адназначна ацаніць рэжысёрскае вырашэнне «Кавалера руж». Імкненне да сцэнічнай метафарычнасці, жаданне надаць дынаміку дзеянню, пошукі вобразнай выразнасці праз пластыку характарызоўць пазітыўныя бакі творчай манеры Б. Луцэні, і «Кавалера руж» у гэтым сэнсе прыдатная глеба для пастаноўшчыка. Аднак ці можна забываць, што рэжысёрская работа ў оперным спектаклі павінна ў першую чаргу выявіць усімі мастацкімі сродкамі музычную драматургію спектакля, прыярэтнае значэнне акцёра-спевака? Тым не менш, некаторыя балетныя сцэны і «харэаграфічныя кантрапункты», хоць і выклікалі ў цэлым трапныя асацыяцыі з камедыяй дэль артэ, часам залішняй маштабнасцю і маляўнічасцю, а часам і пэўнай навязлівасцю перашкаджалі слухачу сканцэнтраванасці на музычна-псіхалагічных дэталіх оперных сценаў.

У далейшай працы над спектаклем рэжысёру варта, пэўна, больш усебакова спасырацца спецыфіку опернага жанру ў цэлым і кожнага опернага спектакля ў прыватнасці; неабходна асцерагацца і штучнага прыцягнення на оперную сцэну сродкаў і прыёмаў мастацкай выразнасці, тыповых для «слоўна-драматычнага» спектакля. Пераканаўчасць і цэласнасць інтэрпрэтацыі опернага твора стануць магчымымі дзя-

куючы не толькі глыбокаму спасціжэнню эпохі стварэння сачынення, яго эстэтыкі, індывідуальнага стылю кампазітара, лібрэтыста, але і дзякуючы рэжысёрскаму спасціжэнню сутнасці сінтэзу опернага спектакля. А ў ім, як вядома, усе элементы мастацкай сістэмы падпарадкаваны законам музычнага твора.

З пазітыўных уражанняў адзначу цікавую сцэнаграфію Э. Гейдэбрэхта. Лаканічнасць, ашчадлівасць, старанны адбор тыповых рысаў выяўлення спалучаліся з прадуманым колеравым вырашэннем, што ў сукупнасці ўдала падкрэслівала эмацыянальную танальнасць спектакля. З густам выкананы касцюмы (Э. Грыгарук і Л. Ганчарова); а вось выканаўцам, аранжыраваным у гэтыя касцюмы, варта было б пажадаць большай грацыёзнасці, элегантнасці, свабоды ў рухах, паходцы. Вядома, нашай кансерваторыі не пашкодзіць пераняць вопыт Лівы, дзе студэнтаў кансерваторыі спецыяльна навучаюць не толькі сцэнічнаму руху, а і этыкету розных краін, умённю абыходзіцца з гістарычнымі аксэсуарамі, насіць касцюмы розных эпох і да т.п.

Як кожная цікавая, складаная з'ява, «Кавалера руж» выкліка яшчэ мноства спрэчак, сутыкненне розных ацэнак, супярэчлівых слухачскіх рэакцый. У новым тэатральным сезоне глядачы прадаўжаюць знаёмства з гэтым твораў, у якім, як і ў жыцці, неспадзявана сплятаюцца і смех, і слёзы, і любоў, гаротнае расчараванне і вечнае імкненне да шчасця.

Эльвіра АЛЕЙНИКАВА.

ГЛЯДЗЕЛЬНАЯ зала Тэатра юнага глядача ў Мінску. Апошнія дні гастролі Беларускага тэатра «Лялька» з Віцебска. Сёння тут спектакль «Прыгоды трох парасят» (п'еса Н. Маціш). Прагучаў трэці званок. Вось-вось пачнецца казка — простая, няхітрая, знаёмая ўсім з дзяцінства казка пра трох вясёлых і бесклапотных парасят... Зала нагадвае нейкі шматскладаны арганізм. Усё тут рухаецца, круціцца, гудзе, шуміць, стукіць. І здаецца, няма на свеце сілы, каб прымушць дзятву сцішыцца, прыслухацца...

Але зайграла музыка, на сцэну выбеглі, а дакладней,

заўсёды падкупляе глядача. Тэатр і гульня — паняцці непадзельныя. Для дзіцячай жа аўдыторыі гульня на сцэне — двойчы гульня.

Спектакль «Дзед і Жораў» таксама заяўлены нам як гульня: круціцца колы воза, затым воз спыняецца, з яго стаюцца лялькі, раздаюцца акцёрам і... А далей гульня знікае. Што ж, няпроста дасканала ўвасобіць задуманае, але, думаецца, пэўныя няўдачы «Лялькі» найперш сведчаць пра пошук маладога тэатральнага калектыву. Існуе, напрыклад, меркаванне, што твор ляльчэнага тэатра павінен вырашацца адной сістэмай лялек. А

У ДОБРЫ ШЛЯХ!

Пасля мінскіх гастролі Беларускага тэатра «ЛЯЛЬКА»

выехалі на веласіпедных акцёры, заспявалі такую ж простую песеньку, як простае само жыццё ў герояў казкі, — і зала быццам па чароўнай палачцы замерла. І не таму, што старалася прыслухацца да слоў песенькі, а замерла ад імгненнага, калі можна так сказаць, «прачытання» задумы мастака, рэжысёра — пастаноўшчыка В. Клімчука. Акцёры ў спектаклі былі расстаўлены рэжысёрам вельмі дакладна, і першы з іх — касцюмы герояў: лёгкая, празрыстая тканіна ружовага колеру, аддзелка з тканіны белага колеру, а галоўнае — арыгінальныя пакры, які выклікае асацыяцыі ці то з птушанятамі, якія толькі што вылупіліся, ці то сапраўды з парасяткамі «малочнага ўзросту».

Маленькі глядач настроены быў на сустрэчу са знаёмымі героямі казкі. Але на сцэне — акцёры. Без лялек і нават без масак. Так, у спектаклі ігралі і лялькі, але, мне думаецца, што ў якасці эксперыменту можна было б абысціся без іх, а тэатр не перастаў бы быць ляльчым. Натуральна, што нават звышарыгінальных касцюмаў недастаткова, калі няма натхнёнага, шчырага выканання, якім вылучаліся А. Мажэйка (Ніф-Ніф), С. Лунева (Нуф-Нуф), В. Корзун (Наф-Наф) і А. Маханкоў (Воўк).

І касцюм, і пластыка, і работа акцёра з лялькай, а таксама з самымі рознымі прадметамі — усё тут «працуе» на раскрыццё вобраза спектакля ў цэлым, таксама, як і на кожны сцэнічны вобраз паасобку. Скажам, нягледзячы на тое, што тры персанажы п'есы знешне абсалютна адолькавыя, вы лёгка адрозніваеце адно ад аднаго. Ці не ў гэтым заключена талент рэжысёра і майстэрства акцёра — адным лаканічным штырком надаць сцэнічнаму вобразу аб'ёмнасць, пазнавальнасць і пераканаўчасць.

Ва ўсёй шматстайнасці выяўленчых сродкаў працываецца галоўнае — на сцэне адбываецца гульня. А гэта тое, што

ў спектаклі «Чорная курцыя» А. Пагарэльскага дзейнічаюць і звычайныя лялькі, і плаништынныя, і плоскасныя, і проста «жывыя» акцёры. Цікавае рэжысёрскае вырашэнне сцэны сну Алёшы — галоўнага героя п'есы: сон і ява неўзаметку, тонка пераходзяць адно ў другое, і ўзнікае ўражанне непаружнай лініі паводзін персанажа.

У тканіну спектакля «Прыгоды трох парасят» цікава ўплечена музыка А. Залётнева. Яна гучыць у «жывым выкананні» (як прынята цяпер гаварыць), што найбольш пераканаўча дзейнічае на слухача, і асабліва на маленькага.

Я паглядзеў усе спектаклі (іх было чатыры), з якімі Беларускае тэатр «Лялька» пад кіраваннем рэжысёра В. Клімчука прыехаў на гастролі. Дарэчы, гэта ўвесь рэпертуар, падрыхтаваны калектывам за час свайго існавання. А створаны ён быў 20 красавіка 1986 года «пад крылом» Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа.

І вось — першыя мінскія гастролі. Што гэта, выклік сталічнаму тэатру або жаданне спаборнічаць на роўных? Канечне, пра «выклік» гаварыць не варта, а вось заяўка маладога калектыву на творчае спаборніцтва, думаецца, — небеспадасна. Я добра ведаю Дзяржаўны тэатр лялек БССР, які ўзначальвае таленавіты рэжысёр А. Ляляўскі, яго цудоўныя пастаноўкі. Бачыў радасныя, адухоўленыя твары глядача на кожным яго спектаклі, слухаў гарачыя апладысменты на адрас артыстаў. Але я бачыў дзятву і на спектаклях тэатра з Віцебска. Чуў яе затоенае дыханне, калі сцэнічным героям пагражала небяспека; адчуваў шчырую радасць, калі справядлівае карала грубасць і самалюбства. Хіба ж гэтага мала?!

Мінскія гастролі віцебскага «Лялькі» засведчылі нараджэнне цікавага, здольнага нацыянальнага тэатральнага калектыву.

Арнольд ДЫБЧА.

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 9

Фрагментамі з выступленняў на XII з'ездзе мастакоў Беларусі адкрываецца нумар — «Мысль перспектыўна».

Роздумам пра музычнае жыццё рэспублікі дзеляцца Д. Смольскі, У. Дарош, А. Друнт — «Адназначнасць перад сабой і грамадствам».

Л. Салінова («І я табою раблюся эпоха...») і А. Красінскі («На экране — чалавек») дзеляцца думкамі аб рабоце беларускага кінематографа.

Рэцэнзіі Т. Арлова («Зорнае імгненне ісціны») і М. Гарэцкай («Яшчэ раз пра мэты і сродкі») — пра новыя спектаклі беларускіх тэатраў.

Фэстывалю мастацтваў «Мінская вясна», ролі тэлебачання ў мастацкім жыцці, даследаванню беларускіх народных песень прысвечаны публікацыі В. Ан-

таневіч («Новыя ракурсы»), Э. Мельнікава, В. Іпатавай («Духовная спадчына экрану»), І. Шэшкі («Дыдактычныя гульні-заняткі на ўроках выяўленчага мастацтва»), В. Ліцвіненкі, У. Рагоўча («Песні-загадкі»).

І. Курмановіч («Два прызвання»), Г. Кахановіч («Рэха памяці нашчадкаў»), З. Пазняк («Дзіцячы тэатр Станіслава Юрфа»), В. Пуцно («Трапятлівы нерв уніфікацыі») расказваюць пра самадзейны мастацтва-рэжысёра А. Асіпюву, этнограф-фалькларыста Р. Друцкага-Падбярэзскага, пра тэатральныя калектывы ў Вільні ў 1916—1918 гг., пра каталог «Тэмпернае мастацтва Беларусі канца XV—XVIII стагоддзя».

Есць «Старонкі календара», «Хроніка мастацкага жыцця» і інш.

Як мы паведамлялі, у канцы верасня ў Мінску адбыўся Усеаюсны пленум камісіі па крытыцы, мастацтвазнаўстве і друку Саюза мастакоў СССР. Тры дні ў мінскім Палацы мастацтваў ішла шчырая і зацікаўленая гаворка. Толькі на пленарных пасяджэннях выступіла 30 чалавек, з іх 11 — члены секцыі крытыкі і мастацтвазнаўства Саюза мастакоў рэспублікі.

Чаму менавіта ў сталіцы Беларусі адбыўся пленум? Мабыць, таму, як сказаў у сваім уступным слове старшыня праўлення Саюза мастакоў рэспублікі У. Стальмашонак, што нам асабліва патрэбна вострая, прынцыповая размова аб задачах крытыкі...

ПЕРШ, ЧЫМ пачаць нататкі з пленума, хочацца прыгадаць такую карціну. Калі бываеш ля Палаца мастацтваў, які стаіць амаль на скрыжаванні двух самых людных вуліц беларускай сталіцы, заўсёды здзіўляешся цішыні, што пануе за вокнамі палаца. За яго шклянымі сценамі зрэдку ўбачыш адзінокага глядача. Амаль заўсёды тут бязлюдна і ціха. Цішыня парушаецца толькі ў дні вернісажаў, калі сюды збіраюцца запытаныя сябры і знаёмыя мастакоў і тыя, хто абавязаны прыходзіць на вернісажы «па службе».

Пра тое, што назіраецца спад цікавасці глядачоў да выяўленчага мастацтва, даўно ўжо сталі гаварыць спакойна, гэта перастала хваляваць, маўляў, што тут зробіш: выяўленчае мастацтва — мастацтва «элітарнае». Між тым у газетах і часопісах друкаваліся рэцэнзіі на выстаўкі, у якіх раздаваліся кампліменты мастакам (часцей адным і тым жа), адзначаліся вартасці экспазіцыі ў цэлым і паасобных жанраў. Калі ж хто адважаўся выказаць крытычныя заўвагі, то гэта выклікала незадаволенасць, а іншы раз і скаргі ў «вышэйшых інстанцыях».

Вядома, што застой у грамадстве цягне за сабою і застой у творчасці. А, як засведчылі сацыёлагі, выяўленчае мастацтва сёння знаходзіцца на апошнім месцы сярод іншых мастацтваў па сваім уздзеянні на глядача. «Традыцыйна» у мастацтвазнаўстве стала практыка адбіраць і ацэньваць толькі пазітыўныя з'явы, жаданне дагадзіць мастаку. У ім лёгка жылося дагматызму, кансерватызму і прэстасавальніцтву. Рэцэнзіі і артыкулы нагадвалі слоўныя канструкцыі, моўныя блокі, якія нічога не растлумачвалі глядачу, а, наадварот, уводзілі яго ў зман.

Алілуйшына і туманныя фармуліроўкі ў мастацтвазнаўстве садзейнічалі спекуляцыі на тэмах, ідэях і сюжэтах, пра што і гаварылі на пленуме старэйшына мастацкай крытыкі краіны, старшыня Усеаюснай камісіі па крытыцы У. Зіменка, старшыня секцыі крытыкі маскоўскага аддзялення

Саюза мастакоў А. Марозаў, крытыкі Д. Сараб'янаў, А. Кантар, Б. Крэпак, А. Сурскі, У. Бойка і іншыя. Усё гэта было канкрэтнымі праявамі застою. А між тым, па словах А. Кантара, застой нагадвае тую базальтавую кару, пад якой кіпіць гарачая лава, — яна, урэшце, вырываецца на паверхню, напрыклад, у выглядзе «нефармальнага мастацтва».

...УДЗЕЛЬНІКІ ПЛЕНУМА наведалі выстаўку, наладжаную ў памяшканні «Грамадзянбуда» па вуліцы Калектарнай. Упершыню ў Мінску

розава, глядача цікавіць вока, якое ўбачыла па-новаму, і рука, якая дасканала выявіла ўбачанае.

Пра ўсё гаварылася не дэкларацыйна, а на прыкладах, заснаваных на экспазіцыі рэспубліканскай выстаўкі, прысвечанай 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, што дзямі адкрылася ў мінскім Палацы мастацтваў. У той час, калі працаваў пленум, экспазіцыя яшчэ не была завершана, прозвішчы аўтараў карцін яшчэ не былі паказаны, і гэта спрыяла шчыраму гаворкі без аглядак на імёны.

А. Кузняцова, дзе ўбачылі работы, створаныя менавіта для глядача, — невялікія па памерах, цёплыя па каларыце, прасякнутыя любоўю да прадмета выяўлення. Яны добра ўпісаліся б і ў інтэр'ер кватэры, і ў грамадскі інтэр'ер. Аднак на выстаўцы можна ўбачыць толькі адну работу мастака.

Ці не таму гэта адбываецца, што ў складзе выстаўкі няма ніводнага крытыка? Адбор робіцца «келейна», з «цэхавых» пазіцый, а то і групавых (ты маю работу рэкамендуеш на выстаўку, а я — тваю). Ві-

саць сучаснае мастацтва ў гістарычны фон. А ці можна нешта ўпісаць, калі фон штучна разарваны, пабіты «белымі плямамі»? З гісторыі мастацтва амаль цалкам выпалі 20-я, 30-я гады, шмат якія імёны і з'явы 40-х гадоў. У апошні час шмат гавораць пра дэфіцыт духоўнасці, асабліва ў асяроддзі моладзі. А што такое духоўнасць, калі не гістарычная памяць у яе праўдзівым адлюстраванні плюс сучаснае мысленне? Гэтыя два кіты, зазначыў Г. Вайткунас, і павінны стаць асновай крытычнага аналізу.

Яшчэ задача крытыкі — гуманізаваць грамадства, ідучы да кожнага чалавека паасобку і да ўсіх разам не з голым лозунгам, не з дэкларацыяй, а з чалавечай шчырай размовай пра тое, што баліць і што радуе (Э. Грамыка).

Час зрабіць вывады з драматычнага вопыту сучаснага выяўленчага мастацтва, калі яно ігнаравала і самога чалавека і яго стаўленне да мастацтва, час напамінь, што мастацтва ствараецца не для выставак і не для тых, хто іх афіцыйна прымае, а для чалавека, радавога глядача.

Неабходна шукаць і новыя формы арганізацыі крытыкі, вучыцца наладжваць жывыя дыскусіі, адмаўляцца ад навукападобнай мудрагелістасці, за якой вельмі часта хаваецца пустата думкі. Крытыкі павінны рашуча мяняць свае ўнутраныя ўстаноўкі, не прыстаюцца да мастака, а гаварыць яму праўду і толькі праўду. Гэта, вядома, цяжка пасля дзесяцігоддзяў славаслоўя і бадзёрага пустазонства, але абсалютна неабходна, калі дбаць пра мастацтва, а не пра асобных яго пыхлівых прадстаўнікоў. А што да сапраўдных, сумленных мастакоў, якія таксама ўсё ж прызвычаліся да крытыкі як да абслугі, дык яны павінны палюбіць крытыка ў саміх сабе, тады яны прызнаюць і палюбяць крытыка збоку.

Важным момантам у рабоце пленума была гаворка аб сучасных нацыянальнага і інтэрнацыянальнага як у мастацтве, так і ў крытыцы, аб адносінах крытыка і мастака, аб неабходнасці плённай канфрантацыі паміж імі. Канфрантацыі са знакам плюс, калі абодва рашуча адстойваюць сваю думку, але разам зацікаўлены ў ісціне, калі кожны незалежны ў сваіх меркаваннях, але паважае думку другога.

Калі гаварыць у цэлым, дык размова вялася аб суадносінах мастацтва з жыццём, што і з'яўляецца, уласна кажучы, прадметам крытыкі, прадметам мастацтвазнаўства. А для таго, каб даследаваць гэты прадмет глыбока і разумна, трэба навесці парадак ва ўласным крытычным цэху, — такая думка прагучала як вынік гэтай цікавай, плённай размовы.

Р. БАКУНОВІЧ,
наш спецкар.

Вярнуцца да глядача, або Пра што спрачаліся крытыкі

паказвалі свае работы так званыя «нефармалы». Чатыры аўтары выставілі жывапісныя творы, графіку, калажы, кампазіцыі з металічных інструментаў, прылад, бытавых рэчаў.

Прыехалі, паглядзелі... і ніхто не страціў прытомнасць ад убачанага. Хоць уражанні былі розныя: нехта выказаўся памяркова, хтосьці рэзка крытыкаваў аўтараў, аднак вывад быў адзін — нельга заплюшчываць вочы на такія выстаўкі, рабіць выгляд, быццам іх не існуе. Есць мастакі, якія сёння не ўпісваюцца ў афіцыйныя каноны сучаснага мастацтвазнаўства, і пра іх трэба гаварыць, трэба іх вывучаць і тлумачыць глядачам, дзе талент (а на выстаўцы ёсць і таленавітыя работы), а дзе тое, што знаходзіцца па-за межамі мастацтва.

Дэмакратызацыя грамадства, перабудова, якая агарнула краіну, абавязкова нараджаюць і «незапланаваныя» праявы чалавечай дзейнасці. Чаму сталі паяўляцца творы і цэлыя выстаўкі так званых «нефармальнага» кірунку? Ды таму, што афіцыйныя, «легальныя» выстаўкі, якія наладжвае Саюз мастакоў, аказаліся занадта фармальнымі, калі не «зафармалізаванымі». Цікаваць да «нефармальнага» выставак узрасла таму, што на працягу апошніх дзесяцігоддзяў ад глядача (як ад чытача — кнігі) у запасніках хавалі дзесяткі, калі не сотні твораў таленавітых мастакоў, абешчаных у свой час «адступніцтвам» ад «канонаў» сацрэалізму.

Глядачу абрыдлі пампезныя, парадныя творы, далёкія ад сапраўднага жыцця, чужыя чалавеку, бо яны пазбаўлены падрабязнасцей побыту, усяго таго, чым жыве звычайны чалавек, што яго хвалюе, абуррае, турбуе. Па словах А. Ма-

Амаль цалкам экспазіцыя жывапісу (а пра гэты раздзел у асноўным і вялася гаворка) складзена з новых твораў. Экспазіцыя, адзначалася ў большасці выступленняў, атрымалася па-газетнаму публіцыстычнай, але з боку менавіта жывапісу — малавыразнай. Задачы чыста выяўленчыя многія аўтары перад сабой проста не ставілі...

Але ці не спрыяла сама крытыка таму, што ў заслугу мастаку ставілася тое, наколькі плённа ён працуе над тэматычнай карцінай? Ці не крытыка заахочвала доўгі час і пампезнасць, і параднасць, і агульшчыню? Наколькі памятаў, вартасць той ці іншай выстаўкі большасць мастацтвазнаўцаў ставілі ў залежнасць ад колькасці тэматычных карцін, як быццам у партрце або пейзажы мастак не можа выказаць сваю грамадзянскую пазіцыю.

Між тым, у майстэрнях мастакоў аказалася нямаля работ, якія маглі б упрыгожыць нашу юбілейную выстаўку, маглі б, але засталіся па-за межамі, па-за ўвагай выстаўкі.

Напрыклад, у майстэрні Г. Вашчанкі, якую ўдзельнікі пленума наведалі ў адзін з вечароў, адбылася сапраўды... «нямая» сцена. Чакаючы гасця, мастак разгарнуў выстаўку сваіх твораў: проста на падлозе ён размясціў дзесяткі маленькіх пейзажаў. Свежыя, сакавітыя, незвычайныя па кампазіцыі, яны выклікалі эмацыянальны выбух. Літаральна ў кожнага (а ў майстэрню прыйшло чалавек сорак!) узнікла пытанне: вы што, не паказвалі выстаўку гэтыя работы? А калі паказвалі, дык чаму яны не ў Палацы мастацтваў?!

Прыемна здзіўленыя былі мастацтвазнаўцы, калі наведалі майстэрню маладога маста-

даць, час даць дарогу галаснасці, улічваць грамадскую думку пры адборы работ на выстаўку, а магчыма, і пры закупках твораў.

Аднак вернемся да крытыкі. Як бачым, роля ўдзельніка творчага працэсу, пра якую гаварылі на пленуме, крытыку пакуль што не давяраецца. Яму адводзіцца роля інфарматара, канстататара фактаў, кампліментшыка. Словам, роля асобы са сферы абслугоўвання. Добра абслужыў, ці, дакладней, услужыў, — добры крытык. І зусім добры, калі пры гэтым яшчэ абляяў саперніка.

Якая ж сапраўдная роля крытыка, якое месца павінен ён займаць у сучасным мастацтвазнаўстве?

Кажуць, што крытык — гэта дыржор, які кіруе агульным хорам, і канстуктар усяго творчага працэсу, і лідэр, які павінен весці за сабой мастака. Аднак дыржорства наўрад ці тут да месца, бо мастацтва развіваецца не па загадзі напісаных нотах, яно — жывы арганізм, які самаразвіваецца. І ў той жа час у полі зроку крытыка ўсё ж такі павінен знаходзіцца ўвесь творчы працэс развіцця ўсяго сучаснага выяўленчага мастацтва, а не толькі творчасць асобных індывідуальнасцей.

Аналіз мінулага дае яму магчымыя ўбачыць дзень заўтрашні, лепш разумець сённяшні стан і тэндэнцыі мастацтва, — прыкладна так фармуляваў задачу крытыка М. Крукоўскі, які падкрэсліў, што пры гэтым крытык павінен абпірацца на філасофію мастацтва, на эстэтыку як навуку. А яна ў нас, на жаль, у вялікім заняпадзе.

Важную, прынцыповую думку выказаў мастацтвазнаўца Г. Вайткунас з Вільнюса. Ён падкрэсліў, што адна з важнейшых задач крытыка — упі-

чы, але нічога яшчэ не чуеш.

Першыя словы, што выразае прагучалі са сцены, былі: — Гульня! Game! Spiel! Игра! А чаму, сапраўды, і не «гэйм»? Ключ, які дае тэатру сам Голдзінг, — у рамане дзеці, чужым уцалелы ў авіякатастрофе, выбіраюцца з пад абломнаў разбітага лайнера і адрозу ўчынаюць гульню, прыдумваючы адпаведныя правілы. Гэта ж так натуральна. Нават тут, на дзікім востраве сярод акіянскага бязмежжа.

Горка і мудра прыпавесць «Уладар мух» падтурхоўвае да багатых, разнастайных і нягледзячы на ўсеагульную акселерацыю, зусім не дзіцячых асацыяцый. Разам з тым, «налетныя рабінзанада» У. Голдзінга ў халодную абстрактную не ператвараецца, Усё ў творы жывое, дзейнае, нафліктнае — і незарушана, чаму ён заставаўся па-за ўвагай тэатра.

Як жа «згуляла» Голдзінга тэатральная трупка, апошнім часам прыкметна пасвяжэла? Першыя ўражанні — могуць адбыцца цікавыя акцёрскія рабо-

ты ў А. Алксееві (Ральф), С. Куліноўскага (Хруша), А. Сідорчына (Джэн), Ю. Вута (Роджар), хоць тэатр, здаецца, усяго толькі абвясціў «гульню» як прыём, у добраахвотна выбранай сцэнічнай сістэме пачуваецца досыць няўпэўненасць і з вучнёўскай стараннасцю трымаецца за фэбулу літаратурнай пераказніцы. Не ведаю, ці вярта рэжысёра — пачаткоўца напрамак у тым, што сёння і для сталых майстроў амаль няўлоўнае, — але менавіта цэльнасці і пругкасці відовішча, густой і шчыльнай атмасферы (тэатральнасці!) не стала спянтанно ў прэм'еры вечар.

ТЮГ заўсёды дорыць унікальную магчымыя зрабіцца свед-

кам бескампраміснага саборніцтва — хто каго? — паміж сцэнай і залай. На гэты раз, як мне падалося, «Гульня» завяршылася палюбоўна, у нічыю. Глядачы (калі не памыляюся — вучні пяціх-шостых класаў) жыва рэагавалі на востры пластычны малюнак асобных сцэн і, што называецца, адным вухам слухалі размоўныя эпізоды. Мабыць, не лішне будзе ўдакладніць узрост «адрасата» спектакля, каб падтрымаць і і развіццё усё тое каштоўнае і крохкае, што ўнікае па-за клопатамі пра звычку, нульмінацыю і развіццё...

З прэм'ерай! З новым сезонам!

Андрэй ГАНЧАРОВ.

СТО РАДКОУ ПАСЛЯ ПРЭМ'ЕРЫ

НІЧЫЯ У ДЭБЮЦЕ

«Гульня». П'еса Л. Додзіна паводле рамана У. Голдзінга «Уладар мух» (пераклад Г. Марчука). Пастанова дыпламіка БДТМі А. Фядотава. Сцэнаграфія Я. Волкава. Рэжысёр па п'есце — В. Катавічкі. Кіраўнік пастановкі — У. Караткевіч. Рэспубліканскі тэатр юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларусі, 8 кастрычніка 1987 г.

ТЮГ — не самае лепшае месца для дэбюта. Калі ласка, прыміце гэта ў якасці аксіёму ці чарговага «закона Парінсона». Не верыце? Патрабуецца доказаў? — Пастаўце там спектакль. Застаньцеся сам-насам з той залай. І яшчэ... Паспрабуйце, да таго ж, не згубіцца на перыферыі (адлік — ад Ленінскага праспекта), не знікнуць з поля

зрону тэатральнай грамадскасці, каб хтосьці мог пры выпадаку (а раптам — поспех?) засведчыць, што вы назаўтра прачнуліся знакамітым...

Тым не менш, «Гульня» ў ТЮГу — двойчы дэбют. Першае на прафесійнай сцэне праца маладога рэжысёра Аляксандра Фядотава. Адкрыты лік прэм'ера новага тэатральнага сезона ў Мінску. І хіба цяжка зразумець, чаму і кастрычніцкім надаячоркам спяшаўся ў будынак на вуліцы Зінгельска, дзе ўсё было такое знаёмае: і ля ўвахода стракатыя натоўп, які ртуцыю распытаўся па фэе, і пільныя патранажы... даручылі дзяжурныя настаўніцы, і «змазаная» экспазіцыя спектакля — абавязковыя п'яток хвілін, на працягу якіх ужо нешта ба-

Яўген КРУПЕНЬКА

ПАД ГЭТЫМ НЕБАМ

Такая дыялектыка прыроды:
заўсёды рух і толькі вечны рух.
Праклянуліся, узшылі усходы,
глядзячы на свет — на сонца і на луг,
дзе закружылі працаўніцы-пчолы,
дзе ўсё буе, пеніцца, расце,
пасля пад каляровасцю вясёлак
для ўсіх нас незаўважна адвіце.

Трымціць зямною музыкай паветра.
Табе і мне, і многім з нас няўцям:
Надыдзе час — не ўбачу ранак светлы,
Я свет пакіну, толькі ўсё аддам

нашчадкам без ніякіх заветаў
багацце тое, што капіў штодня:
аддам я сонца, быў якім сагрэты,
нябёсы, дзе зіхцела і мая,

пакуль я жыў, цудоўнейшая зорка,
што у жыцці свяціла мне ўначы.
І ты ў сумоце стоячы на ўзгорку
мяне, прашу, да свету далучы.

Я жыў і быў на іншых непадобны.
Я звездаў спёку, замыаць завірух.
Такая дыялектыка прыроды:
Заўсёды, без спачыну, толькі рух.

Гуляць з сабою ў хованкі? Навошта!
Наўня дзіцячая гульня!
Сябе перамяніць мне ўжо не проста,
калі з гульні, дарослы, выйшаў я.

Сумненні не даюць спакою мне.
І хоць яны заўсёды у маўчанні,
але даводзяць часта да адчаю—
Сумненні не даюць спакою мне:

Ці ўсё паспеў зрабіць на свеце я?
Як загаіць вясны далёкай рану?
...У небе недзе зорка ёсць мая,
магчыма, што яшчэ яе дастану.

Любоў да яго адчулі, стоячы ў каравале.
На могілках і на памінках
Сказалі шмат цёплых слоў.
А вось пры жыцці ніколі не меў ён столькі сяброў.

Маўкліва, нібы нямы, прайсці праз дымы і грамы,
праз сцюжы, пакельныя спёкі,
маўчанне глыбокай начы,
узняцца з зямлі пад аблогі і крылы не апячы,
адкрыта глядзець вачыма толькі з табою магчыма.

Якім бы высокім ні было неба,
захмараным ці чыстым, як акно,
да яго аднолькава цягнуцца
Чалавек, Птушка і Дрэва
усё жыццё.

А яно такое неабдымнае, недасягальнае!
І ўсё ж імкнуцца спасцігнуць неба

не толькі ракета глабальная,
але і Чалавек,
і Птушка,
і Дрэва.

Прабіваюцца, як прадзіраюцца
зьярнаты стрэламі-пырскамі з глебы,
яны да цябе, Неба.
Ты паглядзі, як яны ўзіраюцца
трое ў цябе:
Чалавек, Птушка і Дрэва!
Як дасягнуць цябе, Неба?

П а я

(Ля карціны Урубеля)

Няўжо так хутка век мой праяцеў?
Няўжо ніколі юнаком не стану?
Няўжо так хутка ўвесь адзервянеў
І, як трава асенняя, завяну?
Знікайце, думкі чорныя, з вачэй,
Садзіся, месяц, як дзіця, на плечы —
Хачу з табой у цемні начэй
У бор жыцця шумлівы вечна бегчы.

Ручай бяжыць. Высокі травастой.
Дзівосны свет адкрыецца нанова, —
А сівізна бяжоткаю зімой
Засела ў доўгай барадзе жыццёвай.

Хоць бывае ў сэрцы іголкімі коле,
ды пакуль я жыў, ты заўсёды са мною, зямная любоў.
Як пакінуць цябе? Я не паверу ў такое ніколі.
Ты — рака ў паўнаводдзе, якая выходзіць з сваіх берагоў,
затапляе лугі і кустоўе. Ды толькі няма небяспекі для мяне, хоць далёка мне да юнака:
хоць у летнюю спёку мялеюць глыбокія рэкі,
ды не высахне толькі ніколі любові жывая рака.

Чатыры пары года

Зіма
Год пачынаецца з белаю зімой.
Мароз і адліга. Лыжня і снежкі.
У дзяцей — забава. Вясёлыя ўсмешкі.
У дарослых — халадок: старэем мы.

Вясна
Аздобіла красою цэлы свет
І зноўку я вяртаюся ў юнацтва:
Цвітуць дзяўчаты: шчокі — маюць цвет,
Ды мне ўжо за вясною не угнацца!

Лета
Хоць адбаўляй святла і цеплыні,
Але душы не абмялелі рэкі.
Уважаю руплівай працы дні.
Высокі поўдзень. Сталасць чалавека.

Восень
Чырвонцы дорыць шчодрою рукой.
Зямля кастрамі зыркмі сагрэта.
Хоць называюць восень залатой,
Не адкупіць ёй згубленага лета.

Дзе ты, часіна светлая надзей?
Магчыма, недарэчнае пытанне?
Яшчэ не вечар, ды усё ж змярканне
Чамусьці пачынаецца раней.
А свет — ёсць свет: і плача і смяецца,
то ў марах, то ў вясёлкавай красе.
У фортку свежы вецер уварвецца
і згубіцца ў палаце пакрысе.
Як ні шукай, нідзе яго не знойдзеш,
ды і навошта вецер той, калі схліўся вечар нізка да зямлі,
хаця яшчэ і сонца не заходзіць.

ПЕРАКЛАДЫ

ДЗЯКІ вам пані Еванка да Неба вам дзякуй што вы чалавек.
Нямала каму Гэтак я праз Акно кідала
Пыдулачку і Некаторыя яей бачылі ды Збяліся улез Страх у людзей.
Што вы перадалі Моркаўку длямайго Рада я зразумела вы прыдзеце каб мне памагчы, майму сыночку Бог няхайвам Заплаціць завашу Ласку. Бачыла вас як пра-

Пазуры яму забівалі Цвікі такшто Пальцы ў яго сталі быццам яблыкі і Вока яму Правае чыста выбілі і ўжо пах ад яго ішоў зусім як ад Забітага.

А нейкі карла Верлгегер гестапавец дваццаць гадоў жыў у чупры Крывасмок многіх нашых Таварышаў памардаваў Шпіён ён быў Бухне майго Небараку міле паддых і кажа Яму прывялі мы табе Жонку Каб пабачыла якіты прыгожы і

майго маленькага Радэ Каб вы бачылі які ён, Сонейка маё светлае. Учора прыходзілі і пыталіся пра вас а Якая гэта цётка ў цябе знайшлася. Я сказала Так як мы дамаўляліся і сказала што вы можа яго Возьмеце. А ён мне кажа А чаго не аддася яго да суполкі мацярок а я яму адказваю Гэтаж панская суполка Якжа тыя пані будуць любіць майго Сыночка Мой Радэ сляянскае

Драгаслаў МІХАІЛАВІЧ

ВОСПА

АПАВЯДАННЕ

Драгаслаў Міхаілавіч (н. у 1930 г.) — аўтар раманаў «Калі зацвітаюць гарбузы» (1969), «Петрынін вянно» (1975), «Чаботнікі» (1983), кнігі аповядаванняў «Добрай ночы, Фрэд» (1967), «Злаві зорку-паданку» (1983), кнігі п'ес «Уводзіны ў справу» (1985).
Дэбютаваўшы ў 1957 годзе, Д. Міхаілавіч ужо пры канцы 60-х становіцца адным з самых папулярных пісьмннікаў Сербіі, а з часам і за яе

межамі, яго творы перакладліся на многія мовы свету, ставіліся на айчынай і замежнай сцэнах. Ён лаўрэат Кастрычніцкай (1967), Імя І. Андрыча (1976) і Іншых літаратурных прэмій, член-карэспандэнт Сербскай Акадэміі навук і мастацтваў. На рускай мове ў перакладзе В. Кутасавай выдаваліся яго аповядаванні «Лілія» і раман «Петрынін вянно». На беларускую мову перакладаецца ўпершыню.

ходзіце ў Чарніне адразу пабачыла што вы Добры Чалавек. Шкада мне вашага Сына ія матка ведаю што гэта значыць вам. Носіш яго гадуеш на ногі падымаеш і Кроў яму з Жылы сваей даеш апотым уцябе яго нехта адбярэ. Алеможа Мой радэ вам Заменіць вашага Сына. Калі схочаце узяць Яго.

Глядзела на вас празакно калі вы прыйшлі Да Брамы і злякалася каб хто непабачыў. Калімы дамаўляліся празакно. Есць тут адна поскудзь санітар глядзіць што робім і Адразу даносіць гестапаўцу заховы. Але небачыў ён дзякуйбогу. Яшчэ можаце зяртацца да ахоўніка Срэты прозвішча яго неведаю. Ён змайго краю з Пракупля Многім жанчынам памог імне таксама Толькі ён у лагеры у Шпіталь рэдка заходзіць а калі вам што патрэбна вы яго папытайцеся Там. Як вас пытацца будуць кажыце штовы мая цётка па Бацьку. Кажыце што дагэтуль не ведалі што я арыштаваная ішто дагэтага немаеце ніякага дачынення

самною. Ая Міліца стэфанавіч удзявоцтве мілоевіч ад бацькі Мілавана Родам знад Топліцы Вёска Стубліны зпостай вялікая Радуса Сірата. Працавала спачатку на Трыкабачай потым пачалася Забастоўка мяне звольнілі Пакахала Нябожчыка Міле Таксама рабочага мы пабраліся і пайшлі працаваць умайстэрню да Тэкаравіча. Атады пачалася Вайна імы Зтаварышамі пашлі у Лес. Больш несярдуйце намяне Кожны маю Сваю Ідэю я маю гэтую. Потым нас прадаў Брат серб і нас Схапілі каля вёскі верхняй Мутніца у клуні гвоздана Міяілавіча Некаторых Таварышаў намесцы Пастралялі а некаторых спачатку катавалі. Некалькіх Расстралілі у Чупрыі напложчы перад школаю там і вешалі. Потым

расказвалі што наш дружка на вянчанні Мілавана міла Лазаравіч мы яго вельмі любілі ія і Мой Небарака Міле калі яго вывелі Крычаў няхай жыве гітлер. Адзехто кажа штоне хто яго ведае.

Майго Небараку міле многа Катавалі. У чупрыі у турме іў Краг еўцы. Пыталіся дазнаваліся каго ведае у Парачыну ішто яго навіў на Кумунізм. Ая Кабета. Я няведаю Я думаю ён неведаў штотакое Кумунізм. Гэтак як ія Толькі ведаў ПРА Таварышаў. Тады яго звязалі як авечку і мяне прыгналі каб глядзела на Яго Пакуты. А ён яшчэ пасля бою быў увесь Скрываўлены і апухлы і пад

ты яшчэ нейкі Барацьбіт. Кажы што ведаеш ато іяе будзем Гэтаксама. А Мой Міле глядзіць на яго і зтаго Вока яго Сляза пацякла ікажа яе Нечапайце яна нічога неведае яна ніўчыым невенаватая яна Цяжарная і Слухалася мяне. А мне кажа а цябе Міца няхай Бог беражэ Мы кахалі адзінаднаго а цяпер глядзі Сябе Глядзі зберажы Дзіця калі яго зберажэш і Будзе Мужчына імя яму дай па Дзеду Радаван.

А таму карлу кажа Мы такія якія Есць. І ты такі які Есць.

А ж хадзіла Цяжкая Маім Радам ды адвезлі мяне у Лагер у Ніш там я і Нарадзіла майго Радавана Майго Раку маё Сонейка. А цяпер калі яго нішто невозьме і яго чакае тоесамае штой мяне. А мяне чакае Чорная Яма. Паклон Міліца стэфанавіч.

Пішыце мне гэтаксама на папярснай паперы туга скруціце і ўстаўце паміж сцябла маркоўніку Кантроль тут не надта Лепш друкаванымі літарамі кірыліцай бо я Непісьменная даіпшага Мой Міле мала мяне вучыў да гэтага недумаў Гаротнік што ябуду Гэтак праходзіць Навуку,

Цётка Еванка шчыра дзякую за Манку Май Рарэ яе сасмакам з'еў дзе ты толькі і знайшла гэта вялікі вам дзякуй. Ая на яго Глядзела і Плакала бо яж болей нікога свайго нямаю двое нас толькі я і Мой маленькі Радэ. Есць яшчэ свякруха яна у Вёсцы Жырава з Поштай у Пракуплі зваць Мілева стэфанавіч непісьменная атаксама дзверу у Палоне не вярнуўся і залвіцу. Маю шчэ Цётку у Крагуеўцы замужам ёванам станіславічам шаўцом але там казалі быў Вялікі растрэл і змаганне дык хто ведае ці жывыя. Таварышкі маі ім адсюль пра мяне пісалі але адразу не было.

Такшто вы калі яго Возьмеце адпраўце у крагуевац да Свякрухі маёй калі яна жывая. Аяк схочаш Возьмеш і будзе ваша дзіця за Сына ці нібыта ад вашага Сына а мой Радэ вельмі Добры хлапчынка. Небудзеце меці вялікага Клопату з ім есць ён усё няплача Спіць усю ноч я яго дагэтага прывучыла Турма тут і нішто не будзятарпець Дзіця якое плача. Ды і трэба каб падрыхтаваўся да Чужой Хаты. А так ён Здаровенькі ужо шэсць месяцаў сам сядзіць два Зубкі прарэзаліся і вясёленькі толькі часта яго жывоцік прыхоплівае Панос. Пашліце калі Маеце кавалачак Мыла радэ памыць. Атрымала мыла Выкупала

дзіця мой малы Сірацінка. Я думаю што ні яны мяне не Любілі ні іх не люблю так што бог ведае іхнія справы Яны ніколі не мелі сваіх Дзяцей бо каб мелі дык чужых не прасіліб і хто іх ведае што там з Дзіцяткам станецца. Але гэтага ўжо не казалі, і невядома ці каліб што мой сыноч даведзася пра Бацьку і пра мяне. Каб з Дзіцятка не зрабілі Вырадка. Авы цётка Еванка калі яго возьмеце вам я Веру.

Мыла я загарнула ў анучку і хаваю запазухаю каб неўкралі.

А калі вы яго не возьмеце Тут была адна яўрэйка з Малым пяць гадоў яму саша заўсёя Расстралілі адох. Але я думаю Мой Радэ не Яўрэйчык зашто ж страляць майго Радэ. Мой радэ ужо 8 кг.

Цётка Еванка да мяне прыходзіў Начальнік Шпітала Кажы нядобра што ты неадала малага Тым паням хто ведае што яшчэ з табою Будзе А ён ведае што самамо будзе і Яшчэ кажа Дзіця гэтак прапасці можа а Твая Цётка яшчэ невядома ці яго возьме. Ая мяне кажу не ведаю. Начальнік вельмі добры чалавек толькі ён мяне і выратаваў ды на яго увесь час насядаюць Увесь час пытаюцца дакуль гэта камуністка Стэфанавіч будзе ў шпіталі адседжывацца як тыя пані, А ён адказвае так трэба Дзіця слабое. Ды бачу нямнога мне ўжо Засталося Адзін цяпер клопат пра майго Радэ штож з ім будзе з Сыночкам маім Маленькім ціж зараз яму паміраць міліца.

Срэта мне прынёс Бульбачку і М'яса дзякуй вам Радэ ўсё з'еў толькі жалопай зубкамі сваімі і жалопай. А таксама перадаў Усё што вы яму Сказалі і плакала я калі пачула што ёсць яшчэ нехта хто Любіць майго Радэ і хто можа яго ўзяць. Зраблю ўсё так як Вы Кажыце падпішу тую Паперу калі яе прынясуць і аддам вам Майго радэ маю радасць. Ты кажаш што майго Радэ палюбіла як Маці але пані хто ж яму я вітае вас міліца стэфанавіч няшчасная маці.

У майго радэ Гарачка баліць яму Горлечка і кашляе і з жывоціка блага Доктар кажа не ведае што з ім, А як ён можа няведаць. Паперу тую атрымала яшчэ не падпісала няведаю як быць.

Усё атрымала што вы мне паслалі яны Добраяжанчына Бог няхай вам АДДЗЯЧЫЦЬ А з сыночкам нічога нелепшае іштож гэта будзе. З паклон міліца стэфанавіч (Заканчанне на стар. 14—15).

**САЛОДКІ СОК
КЛЯНОВЫ**

ЗІМА была цяжкая. Увесць час стаялі вялікія маразы. Але вясна прыйшла нечакана і такая цёплая, што ўжо ў самым пачатку красавіка нават у лесе цяжка было натрапіць на лапіну-другую снегу. Адночы дзядзька Ігнась, калі наступілі выхадныя дні, сказаў мне: «Давай сходим у лес, на Лысую гару, паглядзім, як перазімавалі мурашкі». Я ведаў, што на Лысай гары знаходзіцца ні многа ні мала — пятнаццаць мурашнікаў. І ўсе яны дагледжаны рупным і добрым чалавекам да ўсяго жывога на зямлі. Чалавек гэты — стары ляснік-пенсіянер дзядзька Ігнась. Ён не толькі абгародзіў усе мурашнікі, але і старанна пафарбаваў у блакітны колер кожную абгародку.

Лес сустраў нас дзіўнай прыгажосцю, распусціліся каташкі арэшніка і выкінулі з сябе воблачкі залаціста-жоўтага пылку. Вось-вось распусціцца набухлыя пупышкі ў асіны і бярозы, смалістымі і пахучымі сталі яны ў таполі. Пакрылася чырвона-карычневымі завушніцамі вольха, каля рэчкі скінула цёмныя лускавінкі ракіта.

Пачулі цяпло, ажылі на Лысай гары і мурашнікі. Усе яны варушыліся, туды-сюды поўзалі па іх тысячы мурашак. А самыя смелыя з мурашак ужо адправіліся ў падарожжа. У розных напрамках да мурашнікаў і ад іх снуюць і снуюць гаспадары. Адно з іх нясуць туды розных мушак і жучкоў, а другія, пакінуўшы сваю здабычу дома, зноў спяшаюцца на паліванне.

— Ого, мурашкі! — гаворыць дзядзька Ігнась. — Гэта вялікія памочнікі лесу! Толькі за адзін год сям'я мурашак

Іван Галубовіч нарадзіўся ў 1942 годзе ў вёсцы Пранчэйкава Маладзечанскага раёна Мінскай вобласці. Скончыў вучылішча механізацыі сельскай гаспадаркі. Працаваў трактарыстам у родным малгасе імя Кірава, а таксама на цалінных землях. Служыў у арміі. Пасля арміі працаваў слесарам-зборшчыкам на Алтайскім трактарным заводзе імя М. І. Калініна. Скончыў Мінскі эканамічны тэхнікум і БДУ імя Леніна (факультэт журналістыкі). Друкаваўся ў часопісах «Работніца і сялянка», «Вясёлка», газетах «Голас Радзімы», «Чырвоная змена», «Мінская праўда», «Советская Беларусія», «Сельская газета». Удзельнік семінара маладых пісьменнікаў Беларусі «Іс-лач-86».

ІВАН ГАЛУБОВІЧ

Абразкі

знішчае каля дзесяці мільёнаў розных шкоднікаў.

Самы вялікі мурашнік на Лысай гары ля маладога, але высокага і стройнага клёна. Мурашнік гэты таксама абнесены абгародкай і пафарбаваны ў блакітны колер. Але што гэта такое? Па клёну ўверх у адным напрамку роўнымі ланцужком адна за адной паўзучы мурашкі. Другія мурашкі такім жа роўным ланцужком спускаюцца з дрэва.

— Вось яно што! Салодкі сок кляновы! — смеюцца дзядзька Ігнась і гаворыць мне:

— Бачыш зламаў галінку ля самага ствала?

— Ага, бачу.

— У тым месцы, дзе злама на галінку, выступаюць кропелькі соку. Вось і спяшаюцца туды мурашкі, каб паласавацца ім, вясну як падабае сустраць...

Вечарам вярталіся дамоў праз Лысую гару. Удалечы ці-

ха прагрымеў гром. Збіралася на дождж. Дзядзька Ігнась зноў прыпыніўся ля аднаго мурашніка, нагнуўся да яго.

— Бачыш, ні адной мурашкі ля мурашніка. Дождж чуць, вась і пахаваліся ў сваіх гнёздах. Мурашкі — жывы барометр прыроды.

Я падшоў да клёна, уважліва абгледзеў увесь ствол дрэва, але ні адной мурашкі не ўбачыў.

Калі з дзядзькам Ігнасем выйшлі з лесу, сцэбануў спорны дождж.

НЯПРОШАНАЯ ГОСЦЯ

На пачатку мая каля рэчкі буяла чаромха, п'яніла, аж дурманіла ад яе ў галаве. У высокім і стройным сасоніку несіцхана кукавала зязюля. Адзін перад адным, калі на зямлю апускаліся прыемкі, выводзілі ў ракітавых кустах песню салаўі.

Крыху воддал ад рэчкі знаходзіўся санаторый. Вось якраз такой парою я і прыехаў

у гэтыя мясціны. Насупраць пошты на маладой кучаравай сасонцы вісела шпакоўня. Кожны год тут жылі і выводзілі сваё патомства сітаўкі — дзве прыгожыя маленькія птушачкі з шэрымі спінкамі, белымі жывоцікамі і жаўтаватай грудзінкай. Заўсёды спакойныя і ганарлівыя, сёння яны вялі сябе незвычайна. Адна з іх нізка праляцела над зямлёй, бы прасячы дапамогі ў людзей, закружылася над сваім домікам-шпакоўняй.

У сярэдзіне доміка чулася адчайнае влівае галашэнне другой птушкі. Так матка плача толькі па свайму дзіцяці, калі яно пападае ў бяду. І раптам з гнязда клубком выкацілася на зямлю сіваваронка, а разам з ёю і зусім маленькая птушачка. Ды гэта ж сітавачка!

Птушкі, то паднімаліся з зямлі, то зноў падалі на яе. Каршуном кінулася на дапамогу сваёй сяброўцы другая сітаўка. На зямлю паляцела пер'е. Сіваваронцы ўдалося вырвацца ад сітавак. Яна падскочыла з зямлі, нясмела ўзмахнула крыламі і падляцела да доміка сітавак. Тыя, як маланка, сіганулі да шпакоўні і загарадзілі сіваваронцы дарогу. Калі ж сіваваронка крыху наблізілася да іх — зноў сучальны птушыны крык ускалыхнуў наваколле.

Сіваваронка болей не чапала сітавак. Сядзела мірна і спакойна, бо, пэўна, дайшло да яе, што гэтых дзвюх мадзюных і мужных птушчак ёй так і не перамагчы. А сітавачкі і не думалі адлятацца ад свайго гнязда.

Няпрошаная госця пасядзела яшчэ крыху, а потым спрытна кульнула з галінкі і схавалася ў гушчынні сасновага бору.

СМЕЛАЯ ВАВЕРКА

Аднекуль наляцеў моцны вецер. Трывожна зашумеў, загаласіў лес. Па небе пагрозліва сунулася чорная навальнічная хмара. Раскаціста, аж здрыганулася наваколле, ударыў гром. Неба прарэзалі стрэлы-маланкі. І раптам, як з ядра, паліў дождж. Цёплы, па-сапраўднаму летні.

Пакуль нагледзеў разлапістую сасну і схваўся пад яе галіны — добра змок. Каля ног паставіў кошык. Ён быў поўны грыбоў, а на самым версе кошыка ляжалі з карычневымі капялюшкамі тры баравікі.

«Хай пазайздросцяць у вёсцы, які я спрытны грыбнік», — думалася мне.

Праз некаторы час дождж прыкметна пацішэў. Тонкія, срэбныя ніткі яго аслабелі і ледзве прабіваліся да зямлі. Я нагнуўся, каб узяць кошык і пакрочыць дамоў, але так і знямеў ад здзіўлення. У кошыку, на грыбах, сядзела маладая вавёрка! Яна трымала ў прыэдніх лапках баравік і смела паглядала на мяне круглымі, як пацеркі, вочкамі. Не было ў кошыку і двух другіх баравікоў.

Я зразумеў у чым справа і моцна засмяяўся. А вавёрка, прытрымліваючы лапкамі мой апошні баравік, схпіла яго вострымі зубкамі і хуценька скокнула з кошыка.

— Якая смелая вавёрка! Такага дажджу не бабаялася! Пакуль я хаваўся ад яго, яна, бачыце, у гэты час да зімы рыхтавалася — баравікі прыпасала.

МІШКА-МУЗЫКАНТ

Цёпла свеціць сонейка. На небе ні хмаркі. Нават лёгкі ветрык дзесь прылёт адпачыць — не закалышацца, зварухнецца на дрэвах ні адзін ліс-

ВОСПА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13).

Зноў прыходзілі тыя Пані з суполкі мацяроў і я сказала што ім неадам сыночка. З лагера таксама прыходзілі пыталіся калі ім яго аддам не дачкаюцца маёй Галавы. Аможа неаддам Яго Нікому. Мой Радэ не яўрэйчык і Я не Яўрэйка і можа сапраўды мяне небудуць забіваць а толькі адправяць на Працу ў нямецчыну яны так кажуць. А можа яшчэ застануць гэтак з ім у шпіталі як яны могуць адлучыць мяне ад Майго Дзіцяці хіба ў іх няма Дзядзечы. Прышліце мне яшчэ хоць крыху Бульбачкі. Калі маеце. Майму Радэ. У яго воспа Беднага маё дзіцятка Пакуль не пройдзе мяне не будуць чапаць я буду жывая Міліца.

Мой Радэ лепшае Як я з гэтага Радавалася Учора ўсё наверх высыпалася увесць рабенькі ад воспінак і гарачанькі але ўжо забяўляецца на Сонца глядзіць і ўсмехаецца і мяне гладзіць па твары нібыта разумее Сірацінка матчына. Доктар яму нічога недае гляджу толькі каб незастудзіўся. Калі пройдзе гэтая зіма навясне будзе мой Радэ Дзень нараджэння, 23 гады ці дачакаюся яго.

Срэта прыходзіў там зноў растрэльвалі Вялікую Партыю. Кажу добра што Радэ захварэў бо мяне забралі б ў лагер. Некажа ці будуць мяне растрэльваць кажэ Небудуць калі дагэтуль неастрэлялі. Але хто ім дасць веры горшыя за туркаў яны, Толькі мяне забяруць з Шпіталя кажэ Хутка.

Атрымала айву. Дазволілі мне звярнуць канпот толькі без цукру. А еў ён і сырую так хараша шкрабаў сваімі Зубкамі. І цягне ручкі просіць Яшчэ. Гарачкі болей няма. Высыпка нагнайваецца ідзе ў каросту. Доктар кажэ што так і мае

быць. Уначы несплю накрываю яго сачу каб незастудзіўся і гляджу на яго як Спіць маміна Ягнятка.

Сёння паслала Тую паперу падпісаную Начальству што вы можаце яго ўзяць калі прыдзе час. Падрыхтуйце ўсё для Радэ гэта ўжо будзе Хутка. Зранку прыходзілі да мяне камендант лагера немец новы неведваю як яго зваць і вуйкавіч і мой следчы Вітас і яшчэ нейкі Раззлавала мянеіх. Няхай толькі Бог Бароніць майго Радэ.

Правяралі ўсіх Жанок і мужчын якія ў Шпіталі і мы Усе вельмі напалохаліся а мне Сорамна было. Вуйкавіч мяне пытаецца а ты ўсё яшчэ Тут з гэтым сваім Камуністэйкім байструком. А я яму кажу Мой радэ не байструк Больш не магла. А ён раззлаваўся я бачыла ды Прыдаўся што нічога не пачуў. Потым яны нешта гаварылі з камендантам і вуйкавіч пытаўся Начальніка шпіталя што з малым і калі будзе Здароваеі сказаў Доктару каб не рызыкаваў Галавою А мне кажэ пан камендант цікавіцца тваім сынам і пытаецца каму яго аддасі ці аддасі да суполкі мацяроў каб яго Выхавалі. А я сказала

не. А камендант здзівіўся і праз вуйкавіча пытаецца чаго ж не хачу калі Пані добра Выхоўваюць і дагледзяць майго Радэ будуць добра карміць і ён будзе нетакі як цяпер а Чысты і Хораша дагледжаны і Прыгожы. А я сказала перакладзіце пану каменданту што ў Нас сярэд сербаў не тыя Найлепшыя што Выхаваныя хараша дагледжаныя і чыстыя і што я не хачу каб Мой радэ быў Выхаваны што Нам Сялянам ад таго выхавання. Тады ўсе знякавелі і замоўклі а камендант запатрабаваў каб яму ўсё пераклалі і закрычаў

на іх. Потым яму Адзін немец хуценька растлумачыў і ён Засмяяўся і яшчэ больш Здзівіўся і запытаўся што ж я Рабіць буду з маім сынам і чаму не аддам яго тым Шаноўным сербскім паням. Тады я яму сказала няхай сабе яны і Шаноўныя ды яму Не Маці.

А яб хацела каб мой Радэ ведаў што былі ў яго Бацька і Маці і што мы яго Не кінулі каб Дзіця не думала што яно без Кораня. Каб праз гэта не было Няшчаснае. І таму хачу аддаць яго маёй Цётцы. Тут камендант зноў засмяяўся сказаў бравос Сербішэ і яшчэ нешта панямецку потым зняў Пальчатку дэстаў з кішэні два Бісквіты і кінуў на Ложак майму Радэ. Тады я ўзяла Бісквіты ад малаго з рук падышла да таго немца што ведае Сербскую мову падала яму і сказала перадайце дзюкуй пану каменданту Мы Бісквіты не ямо зубоў на гэта немаем мы прывычныя да Кашы кукурузнай а гэта няхай аддасць пану начальніку. Гэта я пра вуйкавіча калі я тут апынулася ён мяне надтаж біў. А немец

неведаў што рабіць дыў узяў стайшы смірна перад камендантам усё яму расказаў. А камендант толькі глядзеў на мяне потым узяў бісквіты і шпурнуў у плявальніцу. І тады яны пайшлі. А мне потым Шкада было майго Радэ што я адабрала ў яго Бісквіты і ўжо была дастала іх з плявальніцы але потым раздумала і выкінула праз акно. Потым зноў прыйшоў Начальнік Шпіталя і глядзеў на мяне Неяк Дзіўна і сказаў мне загадалі каб адразу паведаміць калі дзіця палешае яно павінна быць адправлена адсюль як хутчэй з табою яму больш нельга заставацца і цябе тут больш трымаць не магу Гэта будзе праз Некалькі Дзён.

Дзюкуйвам цётка Еванка за моркаўку. Атрымала. І дзюкуй табе што ты непабаялася калі Крычалі на цябе што Памагаеш мне і бярэш камуністэйкі байструкоў каб іхнія маткі на

магілах крычалі. А мой Радэ не байструк. Цяпер яму лепш хоць высыпка яшчэ не сходзіць. Калі ён пачне разумець вы яму ўсё раскажыце як было самноу каб дзіця ведала. І пра бацьку яму таксама раскажыце пра Міле Стэфанавіча яго не адразу застрэлілі спачатку мардавалі Апошні дзень перада мною. А ён саромеўся і толькі крычаў нечайце яе яна Невінаватая ніўчым выведзіце яе адсюль. Аяшчэ прышліце мне штонебудзь старое з воўны хачу Нешта перавязаць майму сыночку вітаю Міліца

Засталася мне яшчэ Чатыры Дні сказалі. Міліц

Усёяшчэ верыла і Верыла што застануся з Маім сыночкам Разам у шпіталі Далей і буду яго гадаваць і мой Радэ вырасце Вялікі і яго Ажано. І буду даглядаць Яго Дзіцяй. Ды бачу што гэтага немажа быць. Сваёй галавы мне не шкада але якака ім дараваць тое што разлучаюць мяне з маім Дзіцяткам. Калі Маё Дзіця не яўрэйчыня. І Ніўчым Невінаватая. Гэтага немагу ім дараваць. Каб Зямля іхнія Косці павыкідвала каб Маткі іх мёртвых неаплакалі каб ад іхняга Племени і следу не засталася каб з іхніх горлаў ніколі Песня не загучал каб Любові дзіцячай яны аніколі незведалі.

Цётка Еванка я распарола сваю камізэльку хачу звязаць сыночку Світарчык. Ужо і звязала частку толькі Воўна старая ірвецца. Гэтай ночы Неспала які тут сон усю ноч глядзела на Яго. Воспіны ў Радэ сталі яе кароста Чорныя ён Спіць і неплача болей Есць таксама Добра. Вы зім небудзеце мець ніякага клопату ён умяне Вельмі Добрае Дзіцятка спіць усю ноч так я яго прывучыла а таксама прывучыла каб неплакаў хто тут будзе цярэць Дзіця Якое плача. Есці ён можа ўсё грудзямі Болей некармлю няма Малака. Даю што маю. Каровіна малако можна напалам з вадою. А

можна Моркаўку Я вару яе і дробна Дробненька пакрышу ён так Любіць а яшчэ Бульбачку

ён таксама любіць вараную ці смажаную. Хлеб ён таксама есць толькі мусліе і мумлае падабаецца яму накрышаны ў малако любіць і яблык і Канпоце альбо сырыя і Айву аднойчы мне перадалі і Грушку любіць таксама. Добра і кукурузную кашу гетажкі на ёй мы трымаліся а неяк тут давалі яму і Манку гэта начальнік Прыпісаў бог яму хай аддзячыць.

У майго Радэ воспа амаль прайшла усё падсохла і злучылацца. Толькі зноў з жывоцікам блага Панос. Атрымала Шкарпэтка дзюкуй вам ды нашто яны мне Распусціла каб звязаць малому Шалік. Світарчык ужо амаль гатовы Звязала і другую палавінку пераду і спіну засталася толькі Рукаўчыкі. Адна жанчына тут намалявала мне на Паперы першыя літары нашых імёнаў майго і Міле і Радэ я хачу іх звязаць на Грудзях няхай будзе відаць хто ён і чый ёсць. Авы мне адкажыце якнебудзь напішыце на папярснай паперы і ўтыкніце ў гічка Моркаўкі тут не надта строгі Кантроль дзе ж будзе мой Радэ спаць і ўсё як у вас у Хаце каб ведаць куды маё Дзіця пойдзе.

Я Купала яго калі магла ацяпер болей не Купаю праз гэтую Воспу баюся ён Любіць купацца толькі смеяцца і ляпае Ножкамі і Ручкамі. Вы яго купайце раз на тры ці чатыры дні Цяпер больш і нетрэба ён ужо Вялікі. Спіць ён спавіты звязваю яму ножкі Начальнік кажэ што нетрэба ды што ён угэтым разумее нехачу каб у хлопца Ногі былі крывыя каб мяне потым праклінаў. Спіць самноу разам прывык гэтак а калі хто іншы бярэ дык адразу крывіцца бо дамянеж прывычны. Дык вы калі раптам пачне плакаць бярыце нарукі Гушкайце і Спявайце а крыху падманіце каб супакоіўся. А

ШУКАЮЧЫ ЗАГАНЫ

Бытуе крылаты выраз, што прачытаць мастацкі твор (па-сапраўдному прачытаць) не лягчэй, чым напісаць яго. Аднак такога ніяк не скажаш, калі пазнаёмішся з нататкамі М. Карповіч, выкладчыцы кафедры стылістыкі і літаратурнага рэдагавання факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна, якія змешчаны ў «ЛіМ» за 25 верасня г. г. пад катэгорычным загалоўкам «Не ленавацца папраўляць». Аўтарка ў пачатку згадала рашэнні апошніх пісьменніцкіх з'ездаў і спаслалася на аўтарытэты. Прыём, мякка кажучы, не новы і крыху шкалярскі. Падумалася нахонт дасведчанасці М. Карповіч у прадмеце гаворкі. На жаль, не памыліўся. Развагі аўтаркі аб апавяданні У. Рубанава «Вечары на балочце» выяўляюць, што яна не надта зразумела твор і яго моўны лад. Паказ недахопаў — тэндэнцыйны, замест аналізу — падлік азначэнняў, шуканне ў самым простым, лагічным, жыццёва-праўдзівым нейкай штучнасці, надуманасці. Ці ж так, расчлняючы на часткі мастацкую тканіну твора, можна аналізаваць яго мову? Непераканаўчая, напрыклад, яе прэтэнзія да «сонца, ужо нізкага, бледнавата-пунсовага і мяккага, бы перазімавала журавінка». Мне думаецца, гэта трапнае і дакладнае параўнанне. М. Карповіч не адчула гэтага, калі на дапамогу зноў прыбегла да аўтарытэта — заўвагі А. М. Горкага нахонт фразы «Серебряным рублем катится луна». Прыбегла — і зноў няўдала: бо рубанавскае параўнанне неадэкватнае таму, пра якое Горкі далікатна і праўдзіва зазначыў: «Маловата». Прадзуртасць адчуваецца і ў далейшых яе папрачках аўтару, дзе яна адзначае паўторы слоў. Калі аналізаваць такім чынам, то можна падобныя промакі знайсці ў класікаў — аўтараў «Воины и мира» ці «Мёртвых душ».

Што ж датычыцца аналізу моўных недахопаў у маім апавяданні «Шпэн», то пра ўвагу аўтаркі да твора красамоўна гаворыць такі факт: яна нават прозвішча маё падае няправільна. Акрамя таго, неабавязкова, пішучы пра чаю, нагадваць, што «ў яго дзве нагі». А калі гаворыш пра вочы чалавека, дык падразумываеш, што іх два. Гэта ж так натуральна. Ненатуральна тое, што аўтарка занялася арыфметычным падлікам. Пошукма заганы.

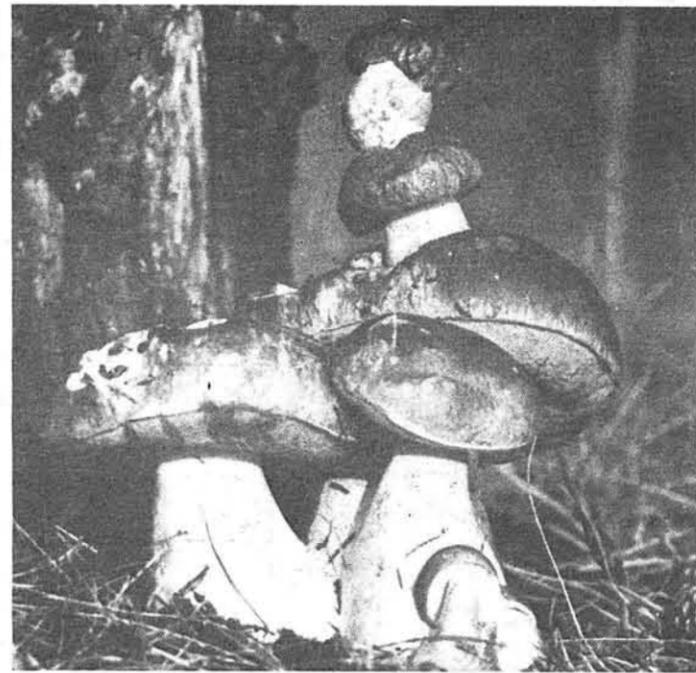
Я, мабыць, і не дасылаў бы гэты ліст у «ЛіМ», аўтарытэтнае для мяне выданне, але ж прыкра, што развагі гэтыя з'явіліся пад рубрыкай «Культура мовы».

М. ДУБОУСКИ.

г. Мінск.

Ад рэдакцыі. Ліст М. Дубоўскага — не адзіны водгук на публікацыю выкладчыцы ўніверсітэта М. Карповіч «Не ленавацца папраўляць», змешчаную ў «ЛіМ» 25 верасня г. г. пад рубрыкай «Культура мовы». Аўтар другога ліста таксама паіпаў яе, што яна, данараючы іншых за моўныя адрэкі, сама піша, маўляў, зусім не ўзорна мовай.

Што ж, мусям прызнаць, што артыкул М. Карповіч сапраўды трэба было б нам адрэдагаваць больш старанна, як, дарчы, і апавяданне У. Рубанава, моўны аналіз якога аўтар артыкула рабіла. Тым не менш рэдакцыя ў цэлым падзяляе накіраванасць яе выступлення. Мова многіх твораў прэзы і пазізі, асабліва тых, што выходзяць з-пад пяра маладых і маладзейшых аўтараў, на жаль, не вызначаецца ні багаццем, ні свежасцю, і, натуральна, пытанні павышэння культуры пісьма стаяць на парадку дня.

Лясныя акрабаты.

Фота А. ГЛІНСКАГА.

цік.
З гушчару лесу на пратапаную сцяжынку выйшаў мядзведзь і, не спяшаючыся, накіраваўся на паланку, паўз якой праходзіла дарога з тэлеграфнай лініяй. Наблізіўся да першага слупа. Пастаяў крыху — бы нешта абдумваючы. Паглядзеў у адзін, другі бок дарогі, на лес. Потым стаў на заднія лапы, пярэднімі абхапіў слуп... і палез па ім уверх.

Але самае цікавае адбылося тады, калі ён дабраўся да самых правадоў. Дзвюма заднімі і правай лапамі Мішка моцна трымаўся за слуп. Левай узяўся за дрот, падцягнуў да яго сваё вуха і... пачаў іграць.

Адцягне кішчорамі дрот і тут жа адпусціць яго. І доўга слухае, як гудзіць, пераліваецца мелодыя.

І так паўтаралася дзюль, пакуль дрот не вытрымліваў Мішкавай сілы і рваўся. Тады мядзведзь — музыкант падцягнуўся да наступнага і ўсё паўтаралася спачатку.

І так да апошняга, аж покуль не канчаўся канцэрт.

Ай, ды Мішка!
Вось дык музыкант!

ЛАСКА

Стаялі апошнія дні бабінага лета. Яно ў гэтым годзе выдалася як па заказу. Сонца шчодро дзялілася сваім цяплом. Толькі пажоўклае лісце на дрэвах: ды пасмы-ніткі павуцінны, якое расцягнулі павукі-сувайцы, напаміналі пра восень.

Да канца дарогі было яшчэ за трыста кіламетраў. Трэба было крыху адпачыць, і мы звярнулі свой грузавік са Смаленскай шашы на прыпынак, дзе на слупе вісеў ярка намаляваны знак «Р» — прыпынак дазваляецца. І не па-

спелі выключыць матор машыны, як сын, цярэбчы мяне за рукаў, выкрыкнуў:

— Татка, глянь, вунь звярок нейкі ля машыны!

Я зірнуў з кабіны ўбок лесу і сапраўды ўбачыў, што ў метрах пяці-шасці ад нас стаяла ласка.

— Гэта ласка, сыноч, — сказаў я.

Жоўта-серабрыстая, на кароченькіх ножках, з высока ўзнятай маленькай галавой — хацелася глядзець і глядзець на яе.

«Кіньце ласуначак, я ж чакала...» — бышчам позіркам гаварыла ласка, глядзячы на нас.

Алег зразумеў просьбу звярка, узяў кавалак белага хлеба, ціхенька адчыніў дзверцы кабіны і гэтак жа ціхенька, каб не патрывожыць ласку, ступіў на зямлю.

Ласка адскочыла ад яго яшчэ крокаў на пяць. Тады сын паклаў хлеб на зямлю і вярнуўся да машыны. Звярок малайкай сігануў да ласунка, схопіў яго, гэтак жа хуценька адскочыў назад і схавався.

Калі ад'язджалі з прыпынку, я і сын уважліва разглядалі тое месца, куды знікла з хлебам ласка. Але звярок больш не паказваўся.

АПЕНЬКІ-ВЕРХАЛАЗЫ

Павярнуў з гасцінца і пайшоў па скошаным лузе. Наперадзе золатам блішчэлі кронь стройнага бярозніку. Крыху воддалі ад яго цякла невялікая рачулка, выгінаючы і падстаўляючы пад сонца сваю срэбную спіну.

Скончылася жніво. У паветры плыло павуцінне. Яно чаплялася за галінкі дрэў, упляталася ў валасы, прыліпала да твару.

У бярозніку кожны год бага-

та радзілі апенькі. Дай, думаю, наведваюся і на гэты раз. Паставіў на зямлю кошчык, прайшоў туды-сюды, добра прыгледзеўся. Гляджу, ажно на самай сцяжынкы, ні кусціка, ні бярозкі каля іх, два маладыя з чырвонымі, як каліна, капялюшыкамі падасінавікі сядзяць. Прыкленчыў каля іх, пасядзеў так крыху, пакуль асмеліўся прыгажуну ножыкам скрыжыць.

Воддалі ад падасінавікаў знайшоў адзін каля аднаго пяць падбярозавікаў: на тоўсенькіх ножках, як у баравічкоў, толькі капялюшыкі не карычневыя, а белыя. Скрыжыў

я падбярозавікаў і далей паціху па бярозніку іду.

Раптам сярод бяроз убачыў іх сяброўку, бярозу-сухарляўку. На ёй ні аднаго лісціка, толькі голле, што пруюцікі, ва ўсе бакі тырчыць. Чаго ж ёй, беднай, жыць не захацелася? Падыходжу да самай сухарляўкі і дзіўлюся: усё дрэва ад зямлі і да самай макуўкі ўсыпана апенькамі. Каб дастаць самыя верхнія, трэба якую драбіну майстраваць.

На гэтай бірозе-сухарляўцы накрыжыў апенек азілы кошчык. А тыя, якіх не дастаць, хай вавёркам на зіму застаюцца.

цяпер прыміце найлепшае прытанне ад мяне міліца Стэфанавіч.

Вы цётка Еванка не бойцеся мой радэ не якоенебудзь бруднае дзіца а калі крыху апіснецца я неспяшаюся перапіваць каб не застудзіўся і вы гэтак рабіце. Ён у мяне і некакае многа толькі адзін два разы калі Здаровенькі Цяпер болей толькі таму што з живоцікам у яго блага Панос А так вам неадвадзецца многа мыць заім Пялёнкі. Пялёнак у яго трое з маёй кашулі зраблю яшчэ двое Нашто мне Кашуля а яму Хопіць. От перабіраю рэшту лахманой каб пашыць яму Шапачку дзве кашулі а Світарчык ужо ёсць крыху велікаваты алеж ён будзе ўмяне расці. Гэта яму напаклаў Будзе Дастаткова. Аяшчэ калі паспею вывяжу яму Шкарпэткі з воўны.

Мой Радэ уначы плакаў зноў. Баліць яму Жывоцік Гаротнаму майму Дзіцятку. Усю ноч насіла яго. Потым ён крыху заснуў ая і Далей яго насіла і Глядзела яшчэ крыху нягю пагляджу. Воспа зяго яшчэ не сышла.

Учора вязала старалася Баялася ці паспею. Вы рыхтуйцеся гэта Будзе за Два-тры Дні.

Забрала на складзе мне дазволілі усё што мела з адзена-ля усё памыла і Падрывавала. Пашыла Шапачку і кашулі толькі адна засталася без Рукаўчыкаў Нехапіла матэрыі. Атаксама падрубіла і Пялёнкі. Каб мела дзіца. Прасіла каб мне дазволілі памыцца. Аяны кажучы рыхтуецца нібыта да Вяселля. Я ім Нічога неадказала але думаю там куды я Іду чалавек павінен быць чысты. Думала і хустку выпрасаваць ды німа Праса ну нічога я яе якнебудзь на Калене разгладжу.

Няма многа Часу каб вам пісаць патрэбна яшчэ імёны сыну вывазяць Маё і Ягонае і Бацькава начальнік мне сказаў што можа Заўтра. А можа іне яшчэ. Заўтра Субота дык калі не Будзе заўтра тады па-

кінуць мяне да Панядзелка яныж у Нядзелю неробячы адпачываюць і моляцца Богу. Вы калі можаце знайдзіце Срэту Жандара ён з майго краю з Пракупля ён вам паможа. Дайце яму крыху грошай. Калі маецца.

Я памылася і высушыла ўсе лахманы. Усё назад занесла на Склад такі парадак але як Павядуць мяне каб быць Гатовай. Начальніка ўчора зноў пытаўся прамяне. Ён сказаў што майму Радэ лепш Мусіў. Мой Радэ сапраўды палешаў толькі што Панос непраходзіць. Хутка Ноч тут рана гасяць Свята але я папрашу ахоўніка каб мне дазволілі пабыць пры Лямпе. Дзеля Радэ. Тады вам і напішу якналежыць пра ўсё, што Трэба. І нагю Пегляджу яшчэ Трошкі. А калі не паспею вы ўжо Беражыце Майго Маленькага і Выбачыце міліца Стэфанавіч родам з Пракупля вёска Стубліны

Запалілі мне Лямпу. Усё Сабрала Як Трэба і звязала Матузком калі мне скажучы Выходзь каб толькі ўзяць і пайсці Яны нечакаюць Многа. Усё памытае з дзіцячага толькі непракіпчанае няма Дзе. На Радэ адзела Новую кашулюкую тую што пашыла і Новую шапачку ўчора памерала вельмі датварыку яму Хораша. Апраўну яму і світарчык. Вязанне маё выйшла крыху затоўстае пража ўжо патлелая так што мусіла браць у тры ніці тамуі Завялікі алеж Радэ мой Вырасце. На світарчыку на грудзях будучы тыя Імёны. Гэта каб Адрэзу ведаў Хто ён; такі, Трэба гэта. Аяшчэ

я спаўно яго у падвойныя пялёнкі і ў сваю старую спадніцу і ў Ягоную коўдрачку і ў палову Салдацкай коўдры гэта яму падаравалі нейкія Жанчыны калі Нарадзіўся. Разам з ім будзе яшчэ Трое пялёнак Адныя Новыя з маёй кашулі двое старыя крыху падраныя дык я іх пазашывала. І яшчэ Шапка цёплая Старая гэта яму адзін Дзядзька з Ягядзіна калі ішоў на Растрэл скінуў з Гала-

вы і сказаў аддайце Таму дзіцяці каб немерзла дык я Ножкі яго ў гэтую шапку захутвала. І чунікі старэнькія Гэта я сама пашыла з латак. Аяшчэ на ножках уяго Будучы Шкарпэткі Новенькія з воўны Гэта я звязала з тых шкарпэт якіх вы мне Прыслалі з іх Выйшлі таксама і Рукавічкі і Шалік няхай носіць. І будзе наім Мой поясціны Ён замест спавівача. Ды і наўспамін пра мяне няхай застанеца. А больш нічога.

Ён у мяне далікатны перахварэў і на Жывоцік і з Горлечкам каб і яшчэ чаго небыло гэтае адолеў. Атак ён Здаровенькі. Есці можа Усё ціто кашу якую густую з малаком атой з вадою ціто супчык. Хоча хлеба але я яму зусім Мала давала бо немела. Можна есці капусту вараную тое што нам тут давалі і Квасоллю калі памнеш. Любіць моркаўку вараную як яе дробна дробненька пакрышыш і Яблыккі таксама Любіць сырыя і ў Канпоце больш любіць з цукрам. І Грушку таксама мне неяк была прынесла адна Таварышка дык я яму давала Усё гэта ён можа есці і сырое і Зваранае. Любіць і манку і рознае ўсё што можна есці вы толькі яму Давайце.

Характарам ён таксама Добры неплача дужа толькі калі Хворы ды галодны наплакаўся мой Небарачка Сыночак. Уначы спіць і непрачынаецца калі засынае негалодны. Я яго спавіваю каб ногі небылі крывя думаю што і вы гэтак будзеце Спавіваць. Мне так здаецца а вы цяпер як сабе хочаце бо ўжо вы яму Маткай будзеце дык і рабіце Так як Матка. Калі яму нешта забаліць і пачынае плакаць Любіць каб я спявала і тады перастае плакаць толькі Глядзіць сваімі Вачанятамі Рабіце і вы гэтак.

А калі пачне Разумець дык вы ўжо яму ўсё Добра раскажыце усё як было са мною і з яго нябожчыкам Бацькам. Яго звалі Міле Міадраг Стэфанавіч многа над ім гаротнікам здэквалясі цвікі забіваў пад

пазуры ды яшчэ і Вока Правае зусім выбілі. А расстралілі ў Лявае так я чула а ці дакладна неведаю. А я Міліца Стэфанавіч у дзявоцтве Мілоевіч з вёскі Стубліна пошта Вялікая Радуса. Там яшчэ маю нейкіх далніх сваякоў дык Радэ калі вырасце няхай наведвае можа прызнаюць. І таксама няхай наведваецца ў Жырава гэта недалёка недзе пятаццаць кіламетраў там яго бабуля гэта мая Свякруха мілева Стэфанавіч дзедка няма. Есць яшчэ і цётка ў яго там а Дзядзька ў Палоне дык няхай і з імі пабачыцца.

А я маю Цётку ў Крагуеўцы яе муж Еван станісаўлевіч шавец трымае майстарню на га-лоунай вуліцы толькі неведаю ці Жывыя. Дык калі вы не зможаце яго гадаваць Занясіце да іх можа Цётка мая яго Возьме. Альбо занясіце ў Жырава Бабуля яму Узрадуецца яна Больш Унукаў няма. Ну а калі няма іх у Жывых аці нехочаце нікому яго аддаваць Вазьміце сабе каб вам быў Замест вашага Сына. Як толькі Радэ пачне ўвас плакаць вы крыху Палюяйце і Паспявайце ён гэта Любіць і крыху Падманіце яго Зараз прыдзе Мама зараз прыдзе Мама і ён супакоіцца. А потым і Прывыкне. Ну а больш няма Чаго вам напісаць Толькі шлю вам Паклон нікі і Адыходжу Туды адкуль Ніхто Не вярнуўся няхай Вам усё будзе якнайлепш няхай бог ахіляе а вы мяне Выбачайце міліца Стэфанавіч.

І яшчэ вас Прашу знайдзіце Срэту Жандара каб ён памог ён вам зможа сказаць што Было самною. І дзе мяне Закапалі і яшчэ прыдзіце у Чацвер у Лагер там прымаюць перадачы з Дванаццаці да дзвух. Дык калі я Буду яшчэ вы толькі Паведаміце як там Мой Радэ як Мой маленькі асвоіўся у Чужой Хаце і ці яму палешала з жывоцікам. А калі мяне небудзе значыць мяне небудзе.

З сербскахарвацкай пераклаў Іван ЧАРОТА.

Да пытання аб класіфікацыі паэтаў

Паэт на дачы з'ёў ранет.
Пасля ўздыхнуў і склаў санет —
Аб тым, наколькі розны свет

Звычайна даецца па смерці —
Ты ўсё выбраў
І выграб усё —
Пры жыцці.

Апантана,
Няўрымсна,
Аслепа,
Бяздумна
Ты ганяўся за славай,
Хапаў барышы...
Вось і старасць...
І што ж?
Зябка, пуста і сумна.

Без надрыву і згрызот,
Мець бычынае здароўе
Да васьмідзесяці год!..

— Славу дзеляць не па ўзросту, —
Запярэчыў трэці бард. —
Дапяш да дзевяноста —
І не будзеш цэшкі варт!

Калі ты на лацкан з драпу
Хочаш знакі надзяваць —
Трэба ўмець, брат, храпу, храпу
Шырачэзна надзімаць!

Трэба з кожнае трыбуны
Трубным голасам грымець!
Хто ж нягучна шчыпле струны —
Тым рэгаліяў не мець!..

— Дык за што ж мы крыўду
церпім? —

Узгарэўся першы зноў. —
Хто наш лёс пазначыў цярнем,
Што — ні званняў, ні чыноў!..

І, нібы ў глухой надзеі
Хоць на нейкія дары,
Запытальна паглядзелі
На чацвёртага сябры.

І сказаў паэт паэтам,
Словы зводзячы ў радкі:
— Калі клопат ваш пра гэта —
Супакойцеся, браткі.

Будзе ўсё вам: званні, знакі,
Будзе дошка на сцяне...
Нават будуць выць сабакі
У бацькоўскай старане.

Залежнасць

То матыў, то вобраз, то радок
Ад мяне к табе перавандруе...
Не саромся, пазычай, браток:
Бог замысліў так — і бог даруе.

Думаю, лагічная ўпаўне
І залежнасць, што адкрыў я ўрэшце:
Чым ты болей крадзеш у мяне —
Тым мацней абкрадзенае бэсціш.

«Рамантык»

Ах, як узнёсла ў кожным творы
Усё жыццё ён славіў культ
Красы, свабоды, непакоры!
Якім крылатым сляў! Пакуль...

Пакуль сусед на сорак тысяч
Аднойчы выйгрыш не прыпёр.
Рамантык горды з гора высах,
Счарнеў на вугаль — і памёр.

Пытанне

Навошта так, таварышок,
Ты пад мяне плячэш інтрыжку?
Каб свой пасаг падвысіць крышку?
Падняцца рангам на вяршок?

Пускаеш шэпты пра «грашок»,
А сам... Ды ты ў грахах, мой родны,
Як у дзядях сабака збродны...
Навошта ж так? Таварышок?..

Папярэджанне

У сувязі з юбілеем
фотамайстра
Ул. КРУКА.

І на Парнаскай верхатуры
Ты мусіш помніць, літ. байструк:
Не быць табе ў літаратуры,
Калі цябе не «шоўжне» Крук.

Ніл ГІЛЕВІЧ

І З СЭРЦАМ, І З ПЕРЦАМ

І розныя паэты:
Чатырохсоткавы паэт,
І паўгектары паэт,
Зямлі бацькоўскае паэт,
Паэт усёй планеты...

Песенька

шчаслівага дзеда

Дайце, дайце аўтаручку
І паперы пачкаў пяць —
Напішу раман пра ўнучку,
Каб было вам што чытаць!

Ой, разумніца-малышка
Гэта ўнучка мая.
Два гадкі ўсяго, а ў кніжках
Знае толк не менш, чым я!

Разгарнула раз даведнік,
Што ў партрэтах нашых спрэс,
І глядзіць — ну, быццам нейкі
Мае творчы інтарэс!

Тыцне пальчыкам, чарцяка,
І — зусім не па графе —
Атэстуе: «Дзядзя — бяка!
Дзядзя — кака! Дзядзя — фэ!»

А як мой партрэт, прызнацца,
Там агледзела яна —
Закрычала: «Дзедзя — цаца!
Дзедзя — ляля! Дзедзя — наш!»

А то раптам — на здзіўленне —
Валачэ ка мне мой том
І гучае: «Дзедзя — геній!»
Ды так моцна — на ўвесь дом.

Я кажу: «Не смейся, шэльма,
І не здэкуйся, бо дам!»
Хоць ад радасці страшэннай
Аж увесь расплыўся там.

А яна — у захваленні —
Скача, бегачэ, крычыць:
«Дзедзя — геній! Дзедзя геній!»
Божа, як яно гучыць!..

Я не падкі на цытаты,
Ды, напэўна ж, нездарма
Кажуць: вуснамі дзіцяці
Мовіць ісціна сама!..

Дайце ж, дайце аўтаручку
І паперы добры стус:
Напішу раман пра ўнучку —
Скіну з сэрца творчы груз!

Трагедыя

паэта-эстрадніка

За эстрадай — эстрада!
Канцэрт — на канцэрце!..
Прашумеў ты, браток, —
Як вятрыска ў трысці.
Што паэту

А ва ўласных тамах —
Ні радка для душы.

Іменем навукі

«Што ты пішаш, баламутнік,
Аб гісторыі далёкай! —
Закрываў у злосці лютаі
Пані Догмы верны лёкай. —

Што ты ўносіш? Што ты хваліш?
І куды ты цэліш-хіліш?
Хочаш даўні хлам і залеж
Прыцягнуць на слаўны фініш?

Пра які ты трубіш Статут?
Пра якіх князёў у Крэве?
Пяць вякоў назад хвастаты
Продак твой сядзеў на дрэве!

А Гусоўскі ды Скарына,
Будны, Цяпінскі, Зізаній —
Гэта міф, які стварыла
Хэўра «контры» па ўказанні!

Дый Кастусь, што быў са шляхты
Дый газетка «Наша ніва»!..
Не на той узбіўся шлях ты,
Каб разгледзець іх праўдзіва!

Так што кінь свае ты штукі
Ды шрайбуй, як я шрайбую.
Ведай: іменем навукі
Не прашу, а патрабую!..»

Спрэчка над Іслаччу

Не на з'ездзе, не на сходзе,
А над Іслаччу ў бары
Усхадзіліся ў нязгодзе
З горкім лёсам песняры.

Спрэчка ўзнікла нечакана:
— Мы ссвіелі ўжо — і што ж?
Дзе адзнакі? Дзе пашана?
Нас не цэняць а ні ў грош!..

Так успыхнуў бліскавічна
Сапраўды сівы паэт.
І ўсміхнуўся іранічна
У адказ яму сусед:

— Гэ! Каб сёння майстру слова
Велькі гонар заслужыць —
Перш за ўсё, як прадумова,
Трэба доўга-доўга жыць!

Трэба, дыхаючы роўна,

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02297 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзна-
га сапратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бі-
бліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нары-
са — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04,
аддзела культуры і выўленчага мастацтва —
33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання —
33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісь-
маў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, ад-
дзела мастацкага афармлення і фоталіюстрацыі —
33-44-04, 33-24-62, нарэктарскай — 32-20-64,
бухгалтэры — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на ма-
шыны (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя
не вяртае.

з 19 па 25 кастрычніка 1987 года
20 кастрычніка, 20.10

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТЫВАЛЬ
НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ,
ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗЮ ВЯЛІКАГА
КАСТРЫЧНІКА.
Выступленне народнага ансамбля
танца «Лявоніха» Віцебскага гарадско-
га Дома культуры.

21 кастрычніка, 19.50

НАТХЕННЕ.

Сустрэча з удзельнікамі Рэспублі-
канскага семінара творчай моладзі.
Вядзе перадачу паэт Ю. Голуб.

22 кастрычніка, 19.50

«НА ПРЫНЕМАНСКИХ
ПРАСТОРАХ».

Літаратурна-мастацкі часопіс.
Пра кавалёў-умельцаў мінулых ста-
годдзяў, якія ўпрыгожвалі старажыт-
ны Гродна, пойдзе гаворка ў першым
сюжэце тэлечасопіса. Другая старон-
ка прысвечана 190-годдзю з дня на-
раджэння паэта-дэкабрыста Кюхель-
бенера.

24 кастрычніка, 13.05

ПРЭМ'ЕРА КНИГІ.

У. Хадыка. «На ўзвях дэна».

24 кастрычніка, 16.00

«ЗЯМЛЯ СУСТРАКАЕ АГНЯМІ...»
Перадача знаёміць з творчасцю
пісьменніка А. Сульшанава.

24 кастрычніка, 17.05

ПЕУЧАЕ ПОЛЕ.

Рэспубліканскі тэлефестываль са-
мадзейных харавых калектываў.
Выступаюць удзельнікі мастацкай
самадзейнасці Віцебскай вобласці.

24 кастрычніка, 23.45

СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ
АДЗІНАЦЦАЦІ.

Канцэрт інструментальнага джаз-
ансамбля пад кіраўніцтвам А. Буш-
тэйна.

25 кастрычніка, 13.45

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТЫВАЛЬ
НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ,
ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗЮ
ВЯЛІКАГА КАЗЫЧНІКА.

Канцэрт калектываў мастацкай са-
мадзейнасці Гомельскай вобласці.

25 кастрычніка, 15.15

ПРЭМ'ЕРА ПЕСНІ.

Л. Гуцін, Р. Баравікова. «Кіно».

25 кастрычніка, 17.30

КАНЦЭРТ СІМФАНІЧНАГА
АРКЕСТРА БЕЛАРУСКАГА
ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁ.

У праграме творы беларускіх і за-
межных кампазітараў. Мастацкі кі-
раўнік і дырыжор — заслужаны ар-
тыст БССР Б. Райскі.

25 кастрычніка, 18.35

«МЕТРАНОМ».

Музычна-публіцыстычная прагра-
ма.

У перадачы прымаюць удзел Ка-
мерны маладзёжны хор (кіраўнік
І. Мацюхоў) і вакальны ансамбль «Ка-
мерата» (кіраўнік А. Шыкуноў).

ПАПРАУКА

У аб'яве Беларускай дзяржаўнай
кансерваторыі аб конкурсе на зам-
шчэнне ванантных пасада прафесар-
ска-выкладчыцкага складу («ЛІМ» за
9 кастрычніка г. г.) трэба чытаць:

Кафедра фартэпіяна:
прафесар — 1
дацэнт кафедры — 1
ст. выкладчык — 2.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксандр АСПЕНКА, Анатоль
БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам.
галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ,
Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Аляксандр
ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК,
Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс
САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір
СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар
ТУРАУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.